

OUWE KOEIEN UIT SLOOT HALEN / JAN BUISMAN

„Ouwe koeien uit sloot halen”

Het nieuwe boek van Jan Buisman vol verhalen en gebeurtenissen in en om Schagen.

Alles wat beschreven is zijn ware verhalen vol kostelijke humor, dan weer spannend door de gebeurtenissen welke zich hebben afgespeeld in en om zijn geboorteplaats.

Zoals „De dubbele moord”, „Het oproer”, „De spooktrein” en vele andere verhalen. Dit alles geïllustreerd met tientallen foto's die het gebeurde bevestigen.

Ook dit tweede boek is van onschatbare waarde voor de historie.

De uitgever

OUWE KOEIEN UIT SLOOT HALEN

HUMOR

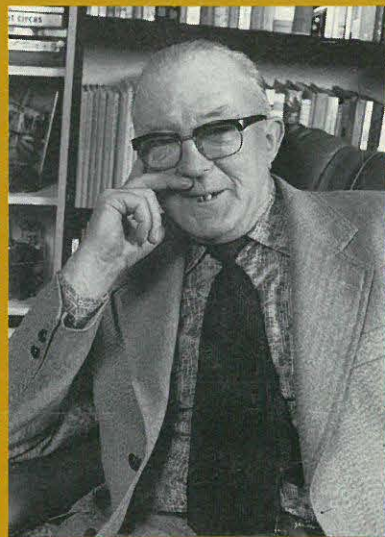
HISTORIE

MENSEN

JAN BUISMAN

Schrijver van 'Op klompen door Schagen'

„Ouwe koeien uit sloot halen”

Het nieuwe boek van Jan Buisman vol verhalen en gebeurtenissen in en om Schagen.

Alles wat beschreven is zijn ware verhalen vol kostelijke humor, dan weer spannend door de gebeurtenissen welke zich hebben afgespeeld in en om zijn geboorteplaats.

Zoals „De dubbele moord”, „Het oproer”, „De spooktrein” en vele andere verhalen. Dit alles geïllustreerd met tientallen foto's die het gebeurde bevestigen.

Ook dit tweede boek is van onschatbare waarde voor de historie.

De uitgever

OUWE KOEIEN UIT SLOOT HALLEN / JAN BUISMAN

OUWE KOEIEN SLOOT HALLEN

HUMOR

HISTORIE

MENSEN

Sch

***Ouwe koeien
uit sloot halen*** door
Jan Buisman

Opgedragen aan J. D. Buisman

Vormgeving en druk:
Drukkerij Plukker b.v. - Schagen
Omslag: Han Rijksbaron
Foto's: Gebr. Niestadt
Tekening boek: H. Rotgans
Uitgave: Plukker - Schagen

Voorwoord

Het is begrijpelijk, dat er na het succes van „Op klompen door Schagen” een vervolg moest komen. De auteur was nog lang niet uitgepraat en wij niet uitgelezen. Ik vraag me af, of hij er verstandig aan deed dit deel „Ouwe koeien uit de sloot halen” te noemen. Er zit altijd iets onvriendelijks in die uitdrukking. Iets van gezeur. En dat is in dit boek beslist niet te vinden. Meer gezellig gekout, volkse (artistieke) humor.

Siebrun Welles zei in een interview: „Ik vind veel terug, zoals ik dat in mijn jeugd ook zelf heb ervaren”. Zo is het. Veel van wat Buisman schrijft, gebeurde op ongeveer dezelfde wijze op vele plaatsen. Slechts enkelen is het gegeven het op 'n zo prettige wijze te brengen. Daarnaast ben ik steeds weer verbaasd over zijn grote geheugen. Voeg daarbij een grote hoeveelheid knipsels, die hij bewaarde en illustreert dat met de evenzo onuitputtelijke keuze uit Niestadts fotoarchief en je krijgt een bijzonder interessant boek.

Ook nu schenkt de auteur — lange tijd van beroep artiest — weer veel aandacht aan het uitgaansleven in Schagen. Wat dat betreft, was het hier ook vroeger al een vrolijke boel.

Natuurlijk krijgt (naast enige aandacht voor de omgeving) zijn geliefde Nieuwstraat weer de nodige ruimte.

Het zal de heer Buisman goed hebben gedaan, dat — mede op zijn initiatief — de Raad van de gemeente Schagen besloot de naam Nieuwstraat in eer te herstellen.

De tijden — de mensen veranderen. Een terugblik op het verleden, zeker als dat gebeurt op de manier waarop u het in dit boek vindt weergegeven, is leerzaam en boeiend.

De burgemeester van Schagen,
(H. de Wilde)

Inhoud

1. Willem Kiezeling	7
2. De bruidegom was 80, de bruid 79	11
3. Op een sombere zondagmorgen	17
4. De tijd van „de Schager Revue”	25
5. Over „magere Jossie” en „Chinese Annie”	31
6. Uit de plakboeken van Jan Buisman	36
7. De kerkebrand in 1895	41
8. De Schager winkelweken en de flair van Gerrit Pater	47
9. Ouwe koeien uit de sloot halen	54
10. Rond de kerktoren	59
11. Waar Abram de mosterd haalde	63
12. Schager politiemacht in vroeger dagen	69
13. Kees Hendericks „De Rooie”	74
14. Over wezen, armen en huize Avondrust	81
15. De sfeer rond de Schager Logementen	87
16. De Mythe rond de Schager Wiel	92
17. Van Peetoom en Igesz	98
18. Oproer en terrorisme in Schagen	103
19. Vrije, blije en vreemde vogels	110
20. Privé-mijmeringen over Zijdewinder kermis en	116
21. De rally naar Monte Carlo	121
22. De parade der oud-artiesten in het hotel Americain	127
23. Jan Buisman op stap in Leningrad	133
24. Jan Buisman op stap in Leningrad (II)	139

Willem Kiezeling

HOOFDSTUK 1

De clochard van Schagen en het café van „Dikke Marie”

SCHAGEN — Van de ongeveer twintig „Klommen” die ik heb geschreven, zijn er drie waarin ik terugkeer naar de Nieuwstraat.

Hoe kan het ook anders. Waar was meer humor, meer eensgezindheid? Ook in armoede of misschien juist daardoor. Waar was een grotere verscheidenheid aan mensen en types dan in die tweehonderd meter straat?

Op de achtergrond het bruggetje met de lantaarn (zie foto).

's Avonds was dat het bezit van buurters die je nooit lastig vielen als je passeerde.

Van de Markt af gezien gaf het vooral op een zomeravond voor mij, als jongen van een jaar of twaalf, de indruk van Parijs. Natuurlijk onzin want ik was nooit verder geweest dan Artis en één keer met mijn ouders mee met de Plezier-trein. Het was misschien het draaiorgel van Arie Grootes of de accordeon van Klaassie Blokker. Of de licht zwaaiende petroleumlampen in de logementen en het geroezemoes daar. Er werd gelééfd in dat straatje. De bedrijvigheid in de stallen van Boontjes, een enkele ruzie, de fraaie versieringen op feestdagen. Dat tikkeltje ruige dat, als je het aanraakte tegelijkertijd zacht was, moest Parijs zijn.

Toen ik later wel Parijs bezocht had, heb ik

daar gelukkig ook een stukje Nieuwstraat gevonden.

De Nieuwstraat, het stukje Schager „Parijs” uit vroeger dagen. Deze fraaie foto vindt u eveneens in het prachtige boekje Schagen-Centrum te Kijk, dat ter gelegenheid van de 15.000-ste inwoner de Schagenaars wordt aangeboden. Jammer dat de naam Nieuwstraat niet genoemd wordt op pag. 42 maar dat als naam A. Mauvestraat. Want dit was de Nieuwstraat waar Buisman over schrijft. (Inmiddels is de naam Nieuwstraat weer in ere hersteld).

„Bok”

Hadden wij bij ons in Schagen ook geen echte Clochard in de persoon van Willem Kiezeling.

Toen ik jong was, leek Willem al oud. Het familielieverband was vrij onbekend. De één zegt, dat hij een broer was van Andries Kiezeling die nog

Een unieke prent. Willem Kiezeling voor een hooimijt.

op het Noord gewoond heeft achter Deutekom. Aan het klompenwinkeltje van Geert Kraneburg had hij een bord gespijkerd waarop stond „BOK BESCHIKBAAR”

Eerst wisten wij niet wat het betekende maar al spoedig kwamen wij erachter waarvoor hij beschikbaar was. Wat dat aangaat is er weinig veranderd. Als er nu in de krant zou staan: GEIT BESCHIKBAAR aan de Nieuwlandersingel of zo; dan wisten we ook wat het betekende.

Willem Kiezeling was voor de straat een onuitwisbaar figuur. 's Zomers sliep hij buiten achter de mestvaalt of in de stallen van Boontjes boven in het hooi. Als 's winters de sneeuw door de pannen woei, vond je Willem onder het hooi en moest mijn vader uitkijken als hij met de vork het hooi voor de koeien naar beneden stak.

„Kippekontje”

Eigenlijk zou nergens een goed woord voor hem te vinden zijn.

Voorals hij dronken was, en het gebeurde zelden dat hij dat niet was. Dan schold hij op iedereen. Zomaar zonder reden of motief.

Als jongens vlogen we dan weg terwijl hij toch niemand kwaad deed. Op de burgemeester had hij de pik en kwam hij die tegen, dan zei hij altijd: „Hé Willem”.

De burgemeester heette in het geheel geen Willem. Dan riep hij weer: „Kippekontje zeg je niks” (Dat was een naam die slechts fluisterend werd genoemd, maar niet door Willem).

Zoals ik al zei, 's zomers lag hij dikwijls ergens in een hoek en als jongens waren we toch wel wat bang voor hem.

Misschien was dat door de manier waarop hij leefde. Hij had geen tehuis en 's winters enkel de warmte van de koestal. Een baal stro was zijn tafel en stoel, de pomp zijn vaste wastafel met aan een spijker een bak groene zeep en een lap, zijn toilet dat van de koeien. Van Boontjes kreeg hij vaak wat eten of van Dikke Marie een stuk brood dat hij met een flesje bier wegspoelde.

Was er dan geen goede kant aan die mens, zult u zich wellicht afvragen. Was er niets dat zin had of anderen vreugde schonk? Ja zeker wel, maar er zijn weinigen die dit wisten. Ik heb het zelf meegemaakt als jongen en wellicht staat het daardoor nog zo duidelijk in mijn geheugen gegrift. Daar, tussen de volle stallen met koeien die door de handel wekelijks wisselden, zag je de andere kant.

Als ik 's morgens heel vroeg wel eens meegang naar de stallen was ik wel eens in de stal waar Willem werkte. Als de tussendeur dicht was, hoorde je hem met de koeien praten. Ik stond dan stil in een hoekje en dan klonk zijn stem geheel anders.

En geloof me, de koeien gaven hem antwoord. De toon die dan in die anders zo ruwe stem lag, de stem die tegen de koe sprak die ieder moment kon kalveren . . . : „Ja witte, het moet wel gauw beuren maid, maar Willem houdt het wel in de gate hoor . . .” En dan gaf de koe werkelijk een zacht koeiegeluid als antwoord. Als een koe in zijn „bed” gescheten had (op de stal of in het stro), dan klonk het vermanend: „Verdomme Neeltje, de pot (groep) staat vlak achter je en nog schijjt je op de stal”.

Dan moest Neeltje „om” en kreeg een nieuwe

pik stro. Of als een koe een emmer water wat gulzig leegdrank en haar natte snorharen naar Willem toekeerde, antwoordde hij: „Meid, je maakt mij ook dorstig”.

Vader vond hem eens bij een koe terwijl hij krampachtig probeerde „het lijf” erin te houden. Hoe lang zou hij daar gelegen hebben eer er hulp kwam om een veearst te halen?

Koeienhemel

Ik geef toe: hij was ruw en een schaduw in de Nieuwstraat. Maar zonder zon kan er geen schaduw zijn.

Veel later hielp hij nog bij Joh. de Nijs in de Molenstraat en bij Cees Raven aan de Westfriese Dijk, waar hij nog wat lummelde of een steeltje pikte. Maar het bleef toch de „Clochard” van de Nieuwstraat”.

Nog later kwam hij bij „de Zusters”, werd in de week gezet en omgetoverd tot een schoon oud mannetje.

Maar heel kort: het was Willem niet meer. Hij zal wel in de koeienhemel zijn. Ik hoop het voor Willem en voor de koeien.

Moeder Marie Jonkman

Ik liet zojuist de naam „Dikke Marie” vallen. Marie en Jan Jonkman in het kleine cafeetje daar waar men nu auto's wast naast Ten Bokkel. Iedereen noemde haar Dikke Marie. Het café was petieterig klein met een ronde tafel en twee of drie kleine tafeltjes. Een kleine woonkamer die fonkelde van het mooie koper, een buffet zo groot als van een één-persoonsledikant met een schuin dagzitte erachter.

De bruidegom was 80 de bruid 79

HOOFDSTUK 2

Arie de Moel, Klaas Poepaai en dingen en mensen uit de Hoep

De Loet, Het Noord en de Hoep zijn de oudste invalswegen van Schagen. De eerste twee zijn onherkenbaar veranderd door demping van het water dat de twee straten in twee gedeelten sneed.

Met de Hoep is het anders. Het heeft nog dezelfde groene zone. Er zijn wel dingen veranderd in de laatste jaren maar niet zo ingrijpend.

De Hoep: een volksbuurt afgewisseld met wat uitschieters als bijv. Piet Timmerman, de rijke boerenrijgezel die zijn status toonde door in een sjees te rijden. Ook de „villa” (nu de PEN) was van de Timmermannen. Later woonde de Boer van Valkoog er, die altijd wat onwennig in zijn grote behuizing ronddoelde. Dan was daar nog Schenk, op de plek waar nu de Hollywoodachtige boerderij van Veldboer staat, een prachtig bezit en hem ten volle gegund. Daar woonde Schenk, die later luciferhoutjes en sigarenpeukjes van de straat opzocht, een intragisch gebeuren in een mensenleven.

Even voorbij Schenk was het „Spaanse stuk” een landweg die op de Nes uitkwam. Voor de boerderij lag een landpad dat via „de Oude Kaag” naar de Witte Paal voerde. De Oude Kaag was een hoogte als Chrisjes Werf, Avendorp en de „Kroft” op Lagedijk. Op de Oude Kaag

woonde Kees Schenk die we „Kees Wip” noemden. (Hij liep op zijn tenen en dat wekte die wippende indruk).

Vele, zeer vele Schagenaars zijn vroeger met een meisje een rondje om die Oude Kaag gegaan, zowel in het nette als op het meer gebruikelijke vrijerspad. Zoals de Loet „Het Laantje” had en het Noord het Nespada bij Chris van Lint. Alle drie paadjes zijn verdwenen, de Kaag werd opgeofferd aan de nieuwe weg en aan de BB.

Zoals ik al schreef was een gedeelte van de Hoep een echte volksbuurt, waar velen met de handel het dagelijks brood verdienden.

Er waren twee café's, als eerste en laatste aanleg. Met name het café van mevrouw Oudshoorn-Floor was het drukst bezocht en zij had ook kostgangers. Je kunt je moeilijk indenken dat vlak voor ons Tuincentrum negen gezinnen woonden. Deze huizen zijn bij de treinbeschieting van september 1944 verdwenen. Wat nu ons Tuincentrum is, lag verscholen achter deze huizen, gescheiden door een sloot waarop alle „huisjes” met een plons te kennen gaven dat ze bezet waren en de eenden in de Spoorssloot tot spoed maanden.

Waar nu de zandbak bij de overweg is, was Jo Castricum gehuisvest in de veestalling van Groot. Jo pleegde daarin een fietsenstalling annex brandstoffenhandel. In letters, als die in de kerk op het plankje naast de preekstoel van gezang 47, schreef hij sierlijk en met krullen zijn aanbieding

Marie, wat zal ik een brieven voor je geschreven hebben, als er 's winters geen cent te verdienen viel. Om een gulden of daalder bijstand bij de gemeente of voor wat nog „Vincentiusbrood”.

We waren beiden blij als dat lukte. En hoeveel keer zul je 's zomers, als de verdienste weer beter waren, niet gezegd hebben: „Jan, breng bij Na en Annie (haar dochters) een kistje aardappelen, niet dat die het arm hadden. Neen, zomaar om te geven. Ze had iets moederlijks voor iedereen.

En dan was het ook het stamcafé van de donderdagse koeiendrijvers: de Bakkertjes uit de Wieringerwaard, Hollenberg en anderen. Stadsmuzikant Klaas Blokker kwam er ook. Deze riep altijd: Kaasie Bokkie potte bier. Hij kon de L en de J niet uitspreken.

Zijn repertoire was heel beperkt wat de muziek aanging. Jarenlang bestond het uit „Hittepetit”, maar dan moest je wel wat aan de melodie toegeven. Ook Willem Kuiper, die behalve groenteboer ook neringziek was op Toon de Jong en ondergetekende, behoorde tot de vaste klanten. Toon was een rustige man die voor Deutekom sinaasappelen en fruit met een plekkie verkocht. Gek, ik heb Toon nooit op een stoel zien zitten. Hij dronk staande zijn flesje bier, veegde zijn snor af en ging verder.

Een wonderlijk cafeetje. Het hoorde bij de straat. Steevast kwam ook Nieuwenhuizen, die onder duin woonde bij Callantsoog. Hij ventte in Schagen zand per emmertje. Om de messen te slijpen op die plank met dat zandbakje aan het eind, of om bussen te schuren of het straatje in te dweilen.

En je had er iemand uit Hoorn die met de hondekamp met „kippescherp” de boer af ging.

Daar was „Jantje” uit Callantsoog. Een weduwvrouwtje die met een korf garnalen op haar rug de deuren langs ging en ze voor een paar centen per kop uitventte.

Allemaal types die in het geheel pasten en die ergens steeds weer een beetje heimwee bij me boven roepen.

A. Mauvestraat

Als ik dat stukje straat zie van Ten Bokkel tot het Zwaantje dan moet ik toegeven. Een machtig gezicht met het imposante Makado als middelpunt. Het kon niet anders of de oorspronkelijke straat moest verwoest worden. Het is het tijdsbeeld.

De Nieuwstraat kon niet meer aangepast worden; het werd een bouwval. MAAR WAT BEHOUDEN HAD KUNNEN WORDEN WAS DE NAAM NIEUWSTRAAT. Dit is ons afgenomen door hen die geen Schagenaars waren. De A. Mauvestraat had net zo goed kunnen beginnen op de kruising met de Beethovenlaan. Neen, de historie werd moedwillig verscheurd. Het enige dat wij nog weten is waar het ligt. Maar een blauw bordje met witte letters zou de historie vast kunnen houden.

In het midden Jo Castricum bij wat er overbleef van zijn woning na de treinontploffing van 1944.

gen: bijv. „kinderen stallen vijf cent”. Dit had niets met een crèche te maken. Taalkundig ontbrak er verder veel aan, hoe sierlijk de letters ook waren. Zoals de mededeling dat „KOOKS EN ALLE BRANDSTOOFEN” thuis gebracht werden.

„Frikbilleren”

De Hoep werd „bewaakt” door Willem Dekker, of liever zijn vrouw die de spoorbomen bediende getooid in cape met zuidwester. We foeterden wel eens op haar als de bomen wat lang gesloten bleven. Achteraf had zij altijd gelijk. Als jongens stonden wij dan te „frikbilleren” om er door te komen om maar tijdig op school te kunnen zijn. Wat is frikbilleren, vraagt u? Je ziet het soms nog wel eens als de mensen in een lange rij staan, bijv. voor de kassa van Albert Heijn. Maar het echte frikbilleren is, als het zadel van je fiets te hoog staat en je moeilijk bij de trappers kunt. Soms werd pastoor wel doorgelaten als hij net als Napoleon zijn hand tussen de jas droeg, en ook de dokter of de dominee. In al die huisjes tegenover de tuin woonden gewone mensen als Reier Kok, de stoker van de gasfabriek met een baard waar Sinterklaas in zijn goeie tijd jaloers op zou zijn geweest. Zij het dat er een duidelijk kleurverschil was. 's Avonds voor het raam dronk hij een borreltje uit de theepot. Zo maar voor de gezelligheid, want een fles op tafel stond zo raar. Dan was er een huis dat „in tweeën” werd bewoond. Voor zat Arie Wit die met reepjes gesneden kokosnoot, gedroogde schar en kersen in en om Schagen ventte. Met de kermis had hij een vaste standplaats voor de stoomcarroussel. Achter woonde...

Ook een café sneuvelde in het oorlogsgeweld. Dit van mevrouw Oudshoorn-Floor.

Arie de Moel

Arie de Moel was een watermolenaar uit de Morrebok (Moerbeek). Hij was kluizenaar en zou bij schoonheidswedstrijden zeker niet in de prijzen gevallen zijn.

Hij was in Schagen neergestreken omdat hij de kerkboeken voor het koor uit moest leggen. Voordien kwam hij tientallen jaren lopende uit de Moerbeek voor de wekelijkse repetitie van het kerkkoor.

Toen zijn stem wat cokesklopperig werd, werd hij benoemd tot kerkboekuitlegger. Storm, regen, gladde wegen konden niet zo erg zijn of Arie was present met zijn hengselmandje. Voor al die

jaren trouwe dienst is hij nog onderscheiden met de orde van Oranje Nassau en door de bisschop van Haarlem, mgr. Huiberts, met een pauselijke waardering voor zijn vijftigjarige trouwe dienst in het kerkkoor. Voor het overige was hij een mannetje dat heilig in toverkollen geloofde en verhalen vertelde die hij zelf had meegemaakt. Van veren kransjes in het hoofdkussen tot de Kol op de Snevert die in een kat veranderde en Arie op de rug sprong.

Arie had de kat tegen een boom gemept en de volgende dag zat het vrouwtje in het huisje waar nu Otto Wiegman woont, met een verband om het hoofd. Het bewijs was geleverd nietwaar. Hij werkte nog wat bij mijn grootvader op de

De bruidegom Arie de Moel (80 jaar) en de bruid Tresa Kruijer (79 jaar). Naast de bruid Jac. Prins van de Markt. Tussen het bruidspaar Klaas Langendijk, vroeger in het bestuur van AZ.

tuin en als die met zaden de boer op was, beheerde Arie de verkoop van groenteplanten. Wat was hij trots als hij 's avonds een gulden of drie, vier aan ontvangsten kon afdragen.

Arie de Moel was tachtig toen hij plotseling kennis kreeg aan een vrouwtje van negenenzeventig en holderdebolder ging trouwen. Het was natuurlijk geen moeten, maar die snelheid had het wel.

Arie zag zijn bruid voor een winkel staan en tikte haar op de schouder met de mededeling dat ze precies op zijn moeder leek.

Nog diezelfde dag vroeg hij haar ten huwelijk. Het huwelijk zelf is een prachtige vertoning geworden.

Samen met Jac. Prins heb ik — toen het bruidspaar naar de kerk was — een oude wieg in de kamer gezet. (Arie had dag en nacht de deur los want dan kreeg je geen inbrekers was zijn parool).

Ik had het weekblad „Het Leven” in kennis gesteld van dit gebeuren. Daarvoor kreeg ik vijftien gulden en met een paar gulden erbij zou ik een nieuwe „Etna” kachel overgehouden hebben.

Lang hebben ze niet meer geleefd en het leek mij ook niet het ideale huwelijk. Nu zijn ze nog eens aan de vergetelheid ontruikt.

Ook handel en nijverheid speelden een belangrijke rol in de Hoep. Stoelenmatter Van der Wal bedreef er zijn — nu verdwenen — ambacht. Hij ging met een kleurrijke wagen met stoelen, plumo's en manden de boer op. Olieboer Kees Hofland ventte in wijde omtrek en zijn gratis blaadje „De Automaat” bevatte één der eerste stripver-

halen over Pijpje Drop. Met als slotregel: „en hoe het pijpje drop verder gaat, staat in de volgende automaat”.

Naast Hofland woonde een pijprokende mevrouw Maas, die dat kromme geval ook in haar tuintje tussen de tanden hield.

Waar nu Auto 2000 is woonde Jan Beers. In de herfst ventte hij met appels en peren, samen met mijn grootvader.

Hij was een schraal maar zeer levenslustig mannetje. In de huiskamer hing een viool aan de wand en als ik vroeg of hij wat wilde spelen, zong hij daarbij een liedje.

Het refrein luidde als volgt: „De eenden, het water, de ganzen, het vuur, en wat is het toch romantisch die schone natuur”.

Dan woonde er Leguit, bakker en jarenlang gemeenteraadslid.

Piet Trapman, van de krant, moest zonodig over hem schrijven dat hij tijdens een vergadering in slaap gevallen was. Dat was begrijpelijk, want toen stonden de bakkers om een uur of twee, drie al voor de oven.

Piet Trapman was geen lekkere. De hele middenstand keek hem naar de ogen, want met zijn Schager Courant kon hij je maken en breken. Alleen burgemeester Cornelissen had schijt aan Piet.

Trapman was een hardwerkend man en niet te genieten voor zijn krant de deur uit was.

Een van zijn eerste en trouwste bezorgsters woonde ook in de Hoep.

Het was mevrouw Quax in het rijtje huizen waar nu de „waterkundige” Joop Franzen woont.

In die lange rij huizen woonden vogels van diverse pluimage als Kromme Siemen, een grondwerker die wellicht is blijven hangen na het graven

van het kanaal of na het beëindigen van de Zuiderzeewerken.

Krom van het werken was hij en hij probeerde wat rechter te worden door kisten bier achterover te slaan.

Siemen was onafscheidelijk van zijn hond, zijn enige kameraad in zijn dorre bestaan.

Klaas Poeptaai

En dan woonde er, niet te vergeten, Klaas Poep-taai van de „Boldootwagen”. Het was in de pe-riode van het tonnenstelsel.

In werkelijkheid heette hij Klaas Bruin. Als de wagen volgeladen was, ging Klaas gemoede-reerd boven op een ton zitten met een half pakje BZK achter de kiezen op weg naar de Haler om de wagen daar te legen.

Klaas had een zuster, Dieuw, die als een echte „haaibaai” op een motorfiets reed.

Heel achteraan woonde Oosterbaantje. Een ma-rinemannetje, heel klein en mager. Zijn vrouw was klein en kogelrond en als het span naast el-kaar stond was het net het getal tien in levende lijve.

Allemaal typen die je zelden meer vindt of ziet en velen hebben geen tijd meer om er naar te kijken.

Waar nu de polder Schagen gevestigd is, was het kerkje van dominee Boeke. Het „fijne” kerkje en een dominee die zo broos was dat je door hem heen kon kijken. Het was een fijne domi-nee in de dubbele betekenis van het woord.

Waar nu de parkeerplaats is bij ons Tuincen-trum, woonde de man waar vele Schagenaars naar toe gingen, of ze wilden of niet.

Willem Bijpost was doodgraver en kunstschilder. Het lijkenhuisje was zijn atelier.

Hij was het ideale type van een doodgraver: evenwichtig, stil, met een loop die op precisie was afgesteld.

Nu Schagen zijn crematorium heeft is het stiller in de Hoep geworden. Alles veranderd, het spreekwoord: „Je komt wel zegt Willem Bijpost” inclus.

Dan was er ook Noele, de glazenwasser. Deze leed aan de „trekkastziekte”. De speelautomaten kwamen in zwang, ook wel fruitkasten genoemd, waarop je om geld kon spelen. Dagenlang rammelde hij aan de „eenarmige bandiet” totdat slechts hij arm was.

Klaas Bruin, oftewel Klaas Poeptaai, die vroeger de gemeentelijke tonnenwagen naar de vuilnisbelt reed.

Op een sombere zondagmorgen

HOOFDSTUK 3

SCHAGEN — Het is wat druilerig weer en nog heel vroeg in de morgen. Het drukt je wat neer, dat weer, en het past wel bij de periodieke rondgang over onze begraafplaats.

Ons Tuincentrum voorziet wat graven van bloemen voor ver-weg-wonende familieleden; zelfs van het andere eind van de wereld.

Het stormde de laatste dagen en diverse vazen met bloemen zijn omgewaaid. Vazen met frisse bloemen er voor in de plaats en andere die hun kleurenpracht hebben gehad, verwisselen.

Ook de graf-verzorgers vinden het vanzelfsprekend om de vazen weer overeind te houden. Het mag wel eens gezegd worden dat er nu alle zorg aan wordt besteed. Men neemt ook de moeite een wild opgeschoten paardebloem van het „particuliere terrein” te verwijderen.

En dat is wel eens anders geweest.

Van dokters en burgemeesters

In vergelijking met het buitenland zijn onze kerkhoven wat pover. De „Fried”-hoven van onze Oosterburen bijvoorbeeld wekken de indruk van een bloemenhof. Eén complex van „herinneringstuinjes” voor de nabestaanden. Bespaar me de kritiek op deze oude vorm. Ook ik weet net als u dat de crematie door duizenden is aanvaard en dat is in deze tijd volkomen begrijpelijk.

Zoals het ook begrijpelijk is dat men de oude vorm verkiest en elkaar daar verenigt.

Zelf heb ik daar een „herinneringstuinje”. Het heeft misschien iets met sentiment te maken.

„Herinneringstuinje”

Voor mij toch een punt om vaak stil te staan. Als mijn moeder nog zou leven weet ik dat juist zij het zou waarderen.

Het is het „herinneringstuinje” van haar moeder en stamt uit de tijd dat een steen er werkelijk niet afkon. Ik zou nu wel een mooie steen kunnen plaatsen maar weet haar het meeste plezier te doen om de plaats zó te bewaren van die twee mensen die zo oneindig veel voor haar hebben betekend. Wij hebben er een beeldje op gezet en een Sedum Brilliant die nu met een uitbundige kleurenpracht de plaats aangeeft.

Het was in een moeilijke tijd, maar weinig mensen zullen een rijker leven gehad hebben dan mijn grootouders. Want dat heeft niets met geld te maken. Ik heb daar al eens meer over geschreven en beschouw het als een mooie tijd in mijn leven.

Met centen en dubbeltjes bracht moeder het geld bij elkander om die laatste rustplaats twintig jaar vast te houden. Het is nu al de derde maal dat die twintig jaar zijn ingegaan.

Voor mij is het „de Nes” waar ik altijd welkom

Mijn „herinneringstuinje”.

was. Ook welkom in de tijd dat „er niets van die jongen terecht zou komen” en men de eigen moeilijkheden verdoezelde door over anderen te kletsen. Je kunt ze nu nog aanwijzen, de giftkickers in het boerenslootje.

Het moet wel het weer zijn dat zo teneer drukt. Of het zou het grote aantal namen van kennissen en schoolkameraden kunnen zijn. Het is niet beangstigend, maar wel beklemmend. Jongens en meisjes uit je klas of mensen die aan de revue hebben meegewerkt en al jarenlang van het toneel verdwenen zijn. Een stenen bladzij in het levensboek: lieve mensen, zorgzame en eenzame mensen. Maar wat peins ik eigenlijk. Je bent er nog en speelt nog een rol in het laatste hoofdstuk.

Ook zijn er namen die je niet kent.

Ik sta even stil bij een helwitte steen wat vaak de onschuld van een jong leven symboliseert. Aan de voet staan wat porseleinen rozen met er onder een tekst:

„A Ma Fille Cherie”.

Voor mijn kleine meisje — twee jaar oud. Die enkele zin zegt alles voor mensen die een dergelijke klap ook hebben gekregen. Ik denk dan aan mijn kleinkind van diezelfde leeftijd die me stevast in onvervalst Westfries met „Heu” begroet en dan stralend op me toestapt. Wat moet het dan wel voor ouders betekenen? Nog maar kort geleden was er eenzelfde verlies van mensen die je kent. Geen familie maar het grijpt je toch aan.

„Voor mijn kleine meisje”

Waarom heeft een mens verdriet in het verlies van anderen?, kun je je afvragen. Maar ik geloof dat als je dat niet hebt je ook geen blijdschap in de vreugde van anderen kunt hebben.

Heel Schagen lijkt nog te slapen op deze zondagmorgen. De eerste treinen rijden, enkele verlichte ramen met nog wat duttende mensen. Het is weer rustig en een bonte ekster wipt op een oude steen.

Paardedokter

Het is de steen van Dr. Engelbertus Hoekstra. In het leven geneesheer in Schagen en in de vorige eeuw overleden. Maar de beroemde Hoekstrapillen zijn nog verkrijgbaar. Grootvader vertelde vaak over dokter Hoekstra die op de Loet woonde. Hij moet voor zijn patiënten geen aangename aanblik gegeven hebben. Aan de neus had hij een grote „peer” zoals in de volksmond genoemd werd. Ik herinner me ook nog goed Dr. Aldershof die in de Landbouwstraat woonde, in het huis waar nu Dr. van der Sluis nog zijn praktijk heeft.

Het woord „paardedokter” viel wel eens vanwege zijn ietwat robuuste benadering. Zo gaat het verhaal van de zoon van Jan Schoorl, werkman bij de Veer op Grotewal. Deze viel uit het schuitje in het water en bleek zijn spraak verloren te hebben. De vrouw van Schoorl met kleine Arie naar Aldershof en vertelde het verhaal. Aldershof zei niets; greep tante in haar lurven en wilde haar in een kast werpen. Zij gillen . . . en Arie gilde angstig mee. Door de schrik had hij zijn stem weer teruggekregen.

Ik heb dit verhaal altijd als waar gebeurd beschouwd.

Het meest tragische van alles is wel, dat hij veel later in dezelfde sloot verdronken is. Daar kon geen dokter meer hulp bieden.

Historisch is het verhaal van een boer uit Barsingerhorn, de naam doet er niet toe. Ene Pluister heeft dit voorval nog in een plaatselijke revue opgenomen, meen ik. De zaak was deze. Boer — laten we maar zeggen — Kater had zijn been flink bezeerd en op naar Aldershof. Deze bekeek het en keek bedenkelijk. „Laat je andere been ook eens zien”, vroeg hij. Waarop Kater antwoordde: „Ja maar dokter, deer hew ik niet op rekend, want die hew ik niet wossen (gewassen).

Dr. Aldershof, een kundig man die ook wel de „paardedokter” genoemd werd.

Nog een uitdrukking van Aldershof, Sientje de Roog (de vrouw van de burgemeester van 't Noord, Arie Schoorl) was altijd ziek maar nooit dood, zo zei men vroeger. Als er „een scheet” dwars zat moest dokter komen.

Op een keer zou Aldershof haar gezegd hebben: „Weet je wat ze vroeger met vrouwen als jij deden? . . . op de brandstapel gooien”.

Ook Arie Blauwboer was bij Aldershof in de tijd dat hij nog bij Dirk Smit op de Nes werkte. Arie (vroeger ook al een schriebel) had de malaria-koorts en moest naar Aldershof.

Zo, ben jij er ook weer, zei Aldershof, het wordt tijd dat ze jou door de gehaktmolen gooien. Gelukkig is het na tientallen jaren nog niet gebeurd. Ik heb hem gekend als een heel kundige dokter, groot en robuust in optreden en op de stoomfiets. Ook de man uit Den Helder die bij Aldershof kwam voor een onderzoek, leverde stof op. Aldershof vroeg hem waar hij vandaan kwam. Uit Den Helder, was het antwoord. „Geef mij de spoorkaart maar en ga lopend terug. Als je aankomt ben je beter”.

Vuile bougie

Kostelijk vond ik ook het verhaal wat Dr. van der Sluis mij jaren geleden vertelde.

Het is alweer dertig jaar geleden en mijn eerste dochter zou toen ter wereld komen. Het was nog „niet zo ver”, wat betekende dat het wel dichtbij was. Onder het genot van een dikke sigaar vertelde dokter over Friesland en over het eieren zoeken en er kwamen ook doktersverhalen los.

Het moet in Friesland gebeurd zijn dat een boerjongen „iets had opgelopen”. Hoe moet ik

dat omschrijven, enfin, laat ik maar zeggen dat hij een vuile bougie had.

Goede raad was duur, maar hij belandde toch bij de dokter . . . en vertelde dat hij het gekregen had toen hij over een damhek was gestapt.

Dokter knikte begrijpelijk en antwoordde: ja, dat is mogelijk, maar dan lag er toch wel een meisje op dat hek.

De ekster is weer verder gewipt en het is of hij me aan stof voor dit verhaal wil helpen. Een heel oude steen vertelt in nog nauwelijks leesbare letters dat daar Slangenbergrust, in het leven burgemeester van Schagen.

Eén van de tweehonderd en twee burgemeesters die Schagen gehad heeft. (Volgens Dr. Mr. Bregman).

Zelf heb ik Cornelissen lang meegemaakt terwijl ik ook diens voorganger Jonkheer van Doorn uit verhalen herinner.

Later werd deze benoemd tot burgemeester van Heemstede.

Het verhaal gaat van de stakende polderjongens die de trambrug op de Loet bouwden. Bij oude Schagenaars doet het nog de ronde. Het ontvaardde in een vechtpartij op de Gracht. Glastra uit de Molenstraat was er bij betrokken en ook Klaas Kossen. Burgemeester van Doorn schoot tenslotte met zijn revolver de lucht boven de Gracht aan flarden.

Er is ook een tijd geweest dat de gemeente Schagen zijn ambtenaren niet op tijd kon betalen. Er was geen geld, met andere woorden. De oude meester Roep, één der legendarische onderwijzers, maakte er een dichtsel van. Op de volgende pagina twee verzen.

*De Raad heeft overal voor te zorgen,
Voor burger, boer of buitenman.
Hun welzijn ligt vaak in zijn handen,
Hij moet ze helpen waar hij kan.
Hij moet de gelden goed beheren,
En al dit werk eist wijs beleid.
Ook dient hij er steeds voor te waken,
Dat elk zijn loon ontvangt op tijd.*

*De Vroedschap zij voor iederen burger,
Een bron van kennis en verstand.
Haar doen en laten zij een spiegel,
Van de gemeente voor het land.
Haar daden moet men luide prijzen,
Haar roem verkondigen wijd en zijd.
Maar zorg dan ook geachte heren,
Dat Elk zijn loon ontvangt op tijd.*

Wilhelmus

Ik heb burgemeester Cornelissen beter gekend. De statige, kleine stadsburgemeester die men fluisterend „kippekontje” noemde. Waarom? Misschien wel om zijn dribbelpasjes. Hij was een volbloed Oranjeman. Hij was zo dat als iemand zijn kind zou komen aangeven en bijvoorbeeld de naam Wilhelmus als voornaam zou opgeven, hij de burgemeester al van zijn stoel zou zien opstaan. Ik overdrijf nu even maar ik werd een keer op het matje geroepen voor een gezegde in één van mijn revues. Het ging over Prins Hendrik, wiens borstbeeld toen in Den Helder stond. Het was totaal als actuele grap bedoeld en zeer zeker niet om te kwetsen. Ik kreeg de raad dit maar te schrappen.

Voor de rest was hij een burgemeester die als hij bijv. met raadsleden of wethouders naar Den

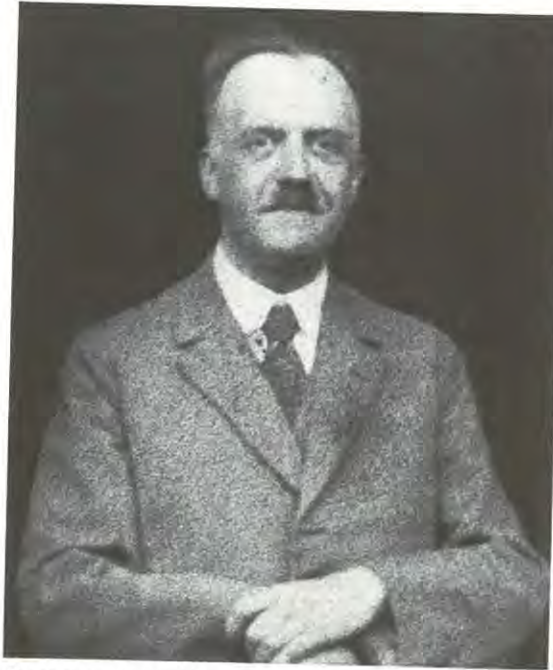
Haag of Haarlem moest, apart reisde en ter plekke zijn raadsleden begroette. Zelfs op de fiets was hij éézelvig want zijn vrouw fietste steevast een twintig meter achter hem aan.

Er komt een brommertje de begraafplaats oprijden.

Ook een vroegspook.

Elke dag komt hij een paar minuten.

Ik weet wie het is en loop over het oude gedeelte terug naar onze tuin.

Burgemeester Cornelissen, het type van een kleine stads-burgemeester. Ook wel onvriendelijk „kippekontje” genoemd.

Jan Buisman's Nieuwstraat

Van een lezer uit Sint Maartensbrug ontvingen we een rijmsel als ballade en ode aan de schrijver van „Op Klompen door Schagen”, Jan Buisman.

Iedere keer lees ik met veel welbehagen Jouw stukje van „Op Klompen door Schagen” Want als je van al die dingen leest Genieten wij ouderen daarvan wel het meest Voornamelijk omdat je velen persoonlijk hebt gekend Heb je ons daarmee met iets unieks verwend In mijn ogen ben je onbetwist Schagens grootste burger en humorist Naast de markt en vele andere zaken Ging je met Maartje en anderen tournees maken Overall waar je kwam was je een geliefde klant En niet alleen hier, maar door het hele land Al ging het vaak tegen een karige beloning Met een paar extra knaken voelde je je als een koning De Schager Buziau werd je toen genoemd En met die bok of geit werd je beroemd Ook van dat telefoongesprek met Zijdedewind Geraakte ik van het lachen haast door het rode lint Maar tussen je jachtig en bedrijvig leven Heb je vast van alles wel iets opgeschreven Ook de advertenties, die je toen verzond Van dat zelfs een duizendpoot bij jou klompen passen kon „Wacht Jantje, nou zal ik je eens nemen, En zoek zo'n beest met duizend benen”

Jammer genoeg vond ik er geen zelf En kocht zelf maar een paar van een gulden of elf

Ik vertelde je wat ik van plan was geweest Je herinnert 't je wel als je dit leest En je zei: Wat ik zeg dat is waar Op zolder staan duizend paar klompen klaar Als je ze nog hebt zal me dat niet spijten Ik hoop dat je ze zelf in gezondheid moogt verslijten

Met 1000 paar klompen ben je goed uitgerust En met schrijven nog lang niet uitgeblust Ook met feesten komen we bij jou, als klant En kijken uit naar een bloem of plant De groene planten zijn nu erg in Speciaal met zo'n knuppel er midden in Je hebt ze in soorten, groot en klein Na enig zoeken: Nou deez' moet 't zijn Pak deze maar in. En je had lol En zei: „Hier had Piet Peper zijn handen nog aan vol”.

Maar met inpakken had je een strop Papier genoeg, maar helaas de nietjes waren op En met pretoogjes en een strak gezicht zei je Sorry, maar zijn gulf kan niet dicht Maar als hij goed moet groeien Moet je vrouw die knuppel maar besproeien Die raad was lang niet ongegrond Want hij reikt nu bijna tot het plafond Zo zou ik nog wel even door kunnen gaan Maar eerst komen we weer even bij jou aan Nou zien we je met klompen aan Naar die grote bakken in je geliefde straatje gaan In gedachten zie ik je op zo'n bank zitten dromen

En die goeie Nieuwstraters nee-knikkend langs
komen
Want Jan, je bleef eenvoudig en in zaken groot
Maar jouw Nieuwstraat is helaas morsdood
Want geloof me die tijd is voorbij
En ik ben met die naamsverandering niet blij
Dus zeg tot slot tot alle Schager dames en
heren
Willen jullie een groot Schagenaar eren?

Denk dan aan hem die Schagen deed herleven
En ga als dank zijn naam dan geven
U verricht hiermee een mooie daad
Als spoedig „Jan Buisman's Nieuwstraat" op
de gevel staat
En eens het nageslacht zeggen zal: cadeau
Die naam geven we als dank Jan en Ma kado
Wie de schrijver is, daarvan heb je geen idee
Ik blijf liever anoniem als J.P.B.

J.P.B., Sint Maartensbrug

Dezer dagen was ik bij de oudjes in „Zuiderzon" te Schagerbrug (nu opgeheven) en vertelde wat verhalen uit m'n eerste boek. En ook iets over dokter Aldershof. Een oud vrouwtje vertelde dat zij nog als dienstbode bij de dokter had gewerkt. Er kwamen op een keer een paar „dames" uit Den Helder en vertelde dat ze last van „rimmetiek" hadden, waarop Aldershof antwoordde daar heb ik wat voor. Hij nam een kaartje z.g. veiligheidsspelden en zei als jullie die open broeken van jullie dicht spelden is de „rimmetiek" over.

(Dr. Aldershof was een heel kundig dokter en van „her en der" kwam men naar hem toe, maar hij kon vreselijk uit z'n slof schieten).

De tijd van „de Schager Revue"

HOOFDSTUK 4

en hoe het verder ging

SCHAGEN — In alle Klompen heb ik geschreven over mensen en typen waarin Schagen zo ruim gesorteerd was. Ik heb getracht de werkelijkheid zo getrouw mogelijk weer te geven en niet te kwetsen om het kwetsen zelf. Waarom ook. We zijn allen mensen en ik heb evenzeer mijn gebreken als u uw goede zijde en omgekeerd.

Als ik dan de tijd van de „Schager Revue" beschrijf, moet dat niet gezien worden als „zelfverheerlijking". Verre van dat, want zonder de volle medewerking van al die anderen was die periode van de revue niet mogelijk geweest.

De revue was een verschijnsel. Ridderikhof bracht dat in Hoorn, wij in Schagen. Net zoals bijv. de „Alpenblazers" hun stempel op Tuitjenhorn hebben gedrukt.

De Schager-Revue was eind twintiger en medio dertiger jaren een gebeurtenis die volle zalen trok in het roemruchte Noordhollands Koffiehuis. De grote kracht was wel de inzet van alle medewerkers, bezeten als die waren om het geheel tot een kijkspel te maken waar de mensen in grote getalen op af zouden komen. Het is begonnen in 1927 met de revue „Geld genoeg", ten bate van de gymnastiekvereniging „Lycurgus". Zoals met alles: de eerste klap is een daalder waard.

Redacteur Piet Trapman keurde zichzelf waardig om, zoals hij schreef, te komen kijken naar

een zestienjarige plaatsgenoot waarvan zijn verwachtingen niet zo hoog gespannen waren. Het sloeg aan. Het werd een succes en Lycurgus hield er nog wat tientjes aan over.

Vooral die jaren zijn de basis geweest waardoor ik later heb mogen bereiken waar ik als jongen van droomde.

Arie Buik

Er was (over)moed voor nodig om als jongen van zestien de brutaliteit te hebben om bij Arie Buik (waar nu „Ome Joop" woont) de kermisuitvoering te verzorgen; samen met Jan Wit van dat dorp. De laatste was „karakterkomek". Toen ik te voet met mijn rieten koffertje met riem door het handvat in Valkoog arriveerde, hoorde ik dan Jan Wit niet kon optreden vanwege ziekte thuis.

Daar stond ik in driekwart broek. Dan maar alleen.

De entree was vijfendertig cent per persoon en er waren ruim zestig kaarten verkocht. Na afloop betaalde Buik me vijf gulden uit en zei dat ik nog eens terug mocht komen. Nooit vergeet ik die avond. Het was mijn eerste optreden als beroepsartiest. Lopend kwam ik weer terug met mijn koffertje, langs de Wiel naar Schagen.

De maan scheen en het water klotste in de rietkraag langs het landpad dat bij Arie en Toos Bruin uitkwam. Ik ging al harder lopen met mijn vijf gulden stijf in de hand geklemd.

Josephine Baker

In 1928 met de tweede revue op stapel, heb ik voor mij het grootste moment meegemaakt dat nu, vijftig jaar later, nog in mijn geheugen gegrift staat. Want wie kan zeggen dat hij bij de grote revuester Josephine Baker in de kleedkamer is geweest? Dat gebeuren moet ik even verduidelijken. Boon en Schenk hadden na het overlijden van Leen Zwaag in '28 de exploitatie van het Koffiehuis en hadden contacten met impresario's uit Amsterdam. Juist trad Josephine op als gast in de revue „Van mond tot mond”. Op de voorhang was links een mannen- en rechts een vrouwegezicht geschilderd. Als het doek open en dichtgehaald werd, kusten de monden elkaar. Vandaar de titel.

Schenk moest de impresario spreken en nam mij mee achter het toneel waar ik in haar kleedkamer mocht komen. Ik kreeg een hand en vergaapte me aan de kostbare kostuums en de verenpracht. Het fotootje dat ik van haar kreeg, heb ik altijd als een kostbaar bezit bewaard. Ze was toen 22 jaar.

Nu, vijftig jaar later, is Josephine een legende geworden, al hebben miljoenen haar in de steek gelaten.

Het was een vrouw uit duizenden die alles heeft gegeven aan kinderen van welk ras of huidskleur dan ook. Soms financieel gesteund door enkelen die haar niet vergeten waren, belaagd door schuldeisers.

Zelfs na haar dood is vergeten haar een rustplaats te geven, ter herinnering aan haar ideaal. Vergeten. Een spookbeeld van artiesten.

Ook in Holland hebben we een tragisch eind ge-

zien van artiesten als Johan Kaart, Fien de la Mar en ook Heintje Davids. Velen wisten niet van ophouden en dat is wellicht juist de tragiek. De tijd van stoppen moet de artiest zelfbewust kiezen.

Als je dan noodgedwongen later een sigarenzaak begint of werkt op een kantoor, dat maakt niets uit. Wat je meegemaakt hebt, dat kan niemand je afnemen en tijdig een streep zetten onder een periode zorgt ervoor dat men later het best de artiest herinnert.

„Souvenir de Josephine Baker”.

„Snap jij het?”

Maar terug naar het Schagen van 1928.

De revue „Snap jij het?” ging op het eerste succes in première. Arie Blauwboer was mijn tweede komiek (dat is hij nog) en mevrouw Niestadt-Smit mijn eerste comedienne.

In 1930 verplaatste de revue zich naar Winkel (de baten voor Lycurgus waren zo miniem dat daarvan werd afgezien), waar deze een groot succes werd. Piet Blaauboer was mijn tegenspeler en de dames Wijn, Keetman, Kamp en Klaver en nog een twintigtal werkten mee.

Mevrouw Niestadt en Jan Buisman in „Snap jij het?” (1928)

Men moet bijvoorbeeld bedenken dat er in die tijd geen electriciteit was. Geen nood, in de stal plaatsten we een locomobiel die de stroom naar de achterzaal voerde. Financieel werd het een strop, grootvader heeft dan ook de rekeningen moeten betalen. Want thuis hoefde ik er niet mee aan te komen. En daar stond ik dan, als „de Schager Buziau” met een lege portemonnee en openstaande rekeningen.

Vijf jaar lang ben ik alleen opgetreden, vooral na de pauzes voor verenigingen als de fanfare in de zaal van Jan Hoek, in de zaak van Hauwert, Concordia in Breezand, op de Schager kermis bij Jac. Prins en overal waar ik maar gevraagd werd. Tussen de optredens door was ik thuis gewoon aan het werk. Zondags de koffer achterop de fiets naar de feestzalen.

Veel regen, soms sneeuw, maar toch een mooie tijd.

Daan Pool was natuurlijk de favoriet in de omgeving en terecht.

Verder hadden het duo Hofmann-Tholen, Van Lier, Kees Pruis en Stella Seemer een grote bekendheid. Vooral Stella was een schoonheid in die dagen en een soubrette van klasse. Ik ben weleens naar Bakker in Aartswoud gefietst alleen om haar te zien. Van haar is het liedje dat veel ouderen zich zullen herinneren: „En mijn Arie is agent en is een reuze vent” uit de tijd van de bereden politie. Nooit heb ik durven denken dat zij nu, in 1977, onze beste huisvriendin is geworden. Een groot artieste die ook de tijd van stoppen zuiver afstelde.

In 1936 stelde Schenk voor om weer een Schager revue te maken. Hij regelde de financiën en zou wel zien wat het werd. Van onze kant was het weer pro deo. Er zat lijn in en we kregen een ei-

Stella Seemer, voortreffelijk artieste. Jan Buisman's favoriet.

gen balletgroep o.l.v. Alex Leoneff, een heus orkest o.l.v. Joop van Stipriaan, een decorateur in de persoon van Jan Koning.

Er werkten krachten mee als Maartje Backer-Breed, Nely Hofland, niet te vergeten Ans Neefkens als solo-danseres en Ria Kikkert, de beeldschone kapster die nog bij Spierdijk gewerkt heeft.

Het was een beeldschone meisje dat je beslist nooit bij het grof vuil zou zetten en een groot talent.

Er werkten ongeveer zestig personen aan mee en tot de oorlog waren het de gouden jaren van de Schager Revue. En ook het einde.

Nu was het zo dat je van succes alleen niet kon eten en we klungelden wat de oorlog door.

Toen alles voorbij was, wist ik in Hilversum wat vaste grond onder de voeten te krijgen bij o.a. „Negen heit de klok”, toen nog onder leiding van Jan de Cler, Ger de Roos en zijn broertjes van buut'n; later bij de AVRO in de „Bonte Dinsdagavondtrein”, toen al met het orkest van Dolf van der Linden en Jan Boots als omroeper. Een prachtige tijd, maar na twee jaar begon er een wekkertje bij me te rinkelen. Het is mooi als je bekend wordt, maar ergens is het voor een artiest zelfmoord.

Het was, meen ik in '48, dat „Daan” het scherm voorgoed liet zakken en ons de kans gaf die plaats in te nemen.

Eerst als nummer bij „de West-Frisia”.

Al spoedig vormden we het gezelschap Maartje en Jan Buisman.

Die periode er na is wel de mooiste tijd van mijn leven geweest. Jarenlang trokken we met een vaste kern kris-kras door het land met artiesten

waar ik veel aan te danken heb als Tobi en Ben de Vries, Lia Belmer, Corrie Vroons en Dolf Driessen, Henk Santos en Henk Borst, het fietsnummer de Ofmany's, Paula King, John Crawford en de goochelshow van Arno. Vele, vele duizenden kilometers heeft Nic Raven ons door Nederland vervoerd. Over de belevenissen zou een boek te schrijven zijn.

Dan weer was vergeten stoelen te plaatsen (Em-

men), in Marken-Binnen was de zaalhouder vergeten wat een piano was, in Wadway moesten we ons verkleden in het kippenhok van Klaas Vlaar, in Oude Tonge kwamen we een dag te vroeg (fout van het bestuur gelukkig), in Hem raakten we ingesneeuwd, we maakten een sterfgeval mee in een zaal te Amsterdam en niet te vergeten de brand te Aartswoud.

Die avond vergeet ik nooit. Zaal Onderdijk zat

De laatste avond van Jan Buisman. Jan omringd door vele van zijn medewerkers. Het doek ging voor hem die avond definitief neer. Naast Buisman (met boerenpet) „Maartje”, mevr. de Vries, jarenlang zijn partnerin.

tjokvol met mensen en net toen ik mijn boerenjas aan wilde trekken die voor het raam aan een spijker hing, zag ik er naast de uitslaande brand. Gelijktijdig viel het licht uit. Ik stapte het toneel op en vertelde „De Gouw” wat gebeurd was en of de brandweer daar maar heen wilde. Wonderlijk zo rustig als de zaal naar buiten ging en daar pas de vlammen ontwaardde. Vier woningen werden in de as gelegd. Zo verliepen jaren, maar ik begreep wel dat een artiest niet moet wachten tot zijn goede jaren voorbij zijn.

In Duitsland kwamen de eerste „tuincentra” van de grond en samen met het gezin probeerden we deze nieuwe onderneming van de grond te krijgen. Dat is ons gelukt. In 1968 zette ik een streep onder veertig jaar toneel, met een grandioos feest waar vele artiesten waren waar we mee gewerkt hebben. Ook ik heb toen het doek voorgoed laten zakken. Alleen de binding met het toneel is gebleven en daar ben ik nog altijd blij om. Vergeef me dat het deze keer veel over mezelf ging, maar een andere keer is dat weer anders.

Over „magere Jossie” en „Chinese Annie”

HOOFDSTUK 5

Het laddertje van Gerrit Oom bereikte de sterrenhemel in Australië

SCHAGEN — Het regent en er ligt een pak oude kranten bij de winkeldeur. John de Ridder brengt die wekelijks voor het inpakken van vaste planten en dergelijke. Bovenop ligt een „Schager Weekblad”, maar ook „Onze Krant” is vertegenwoordigd. Waaruit maar weer blijkt dat zowel „Op Klompen” als Welles’ colum tot de „eendagsvliegen”-lectuur behoren. Maar aan de krant zelf kun je zien dat ze gelezen zijn, waarmee je tevreden moet zijn. Ik lees altijd met belangstelling de stukjes van mijn Schager collega’s Welles en Kager. Als schrijver steekt Welles natuurlijk ver boven ons uit. Voorheen had ik weleens moeite met de begrijpelijke leesbaarheid van zijn verhalen, maar dat is stukken verbeterd. De stukjes van Kager zijn goed leesbaar en spreken meer de taal van de jongeren. Ik zelf voel me geen schrijver maar meer een schrijvende verteller. Het is juist een Kager-kolom die mij tot het begin van dit verhaal bracht. Daarin bekritiseerde hij openlijk de politie, wat bij mij niet prettig overkwam. Ik vind de baan van een politieman maar een weinig begerenswaardige job, zelfs in een kleine plaats. Ik geloof dat wij veel werk niet zien, maar wèl dat iemand een bekeuring krijgt voor zijn achter-

licht waardoor hem misschien een reis naar Centraal of het Lidwina bespaard blijft. En als één jongetje in de klas eens in zijn broek plast kun je toch moeilijk zeggen dat het allemaal zeikers zijn. Juist het werk dat we niet zien en wat dikwijls geen resultaat oplevert, is nodig en vraagt veel tijd. Wist u bijvoorbeeld dat ik zelf een mogelijke verdachte ben geweest in de moorden op „Magere Jossie” en „Chinese Annie”. Heus waar, vraag het maar na op het politiebureau. Het moet daar nog in de papieren te vinden zijn. Later vertelde Opper de Boer me dat de Amsterdamse recherche hiervoor nog in Schagen was geweest.

„Jossie” en „Annie” waren vrouwen die het oudste beroep van de wereld uitoefenden. Een beroep die tot de dag van vandaag niet onder werkloosheid heeft geleden. Het verhaal is zo. In de jaren ’50 en ’60 trad ik behalve met mijn eigen gezelschap ook wel eens op met een eigen nummer bij impresario Koos van der Velde uit Amersfoort. Daar trad ik ’s avonds op en kon na afloop per trein nog Amsterdam bereiken, waar ik logeerde in hotel „Neutraal” naast het Victoria-hotel op het Damrak. Vooral dat laatste klinkt voornaam, toch wel een artiesteneigenschap. (Neutraal was een gewoon hotel van f 6,50 voor logies en ontbijt). Ik was daar, laat ik

zeggen 21 mei, en juist die nacht werd „Magere Jossie” vermoord, ergens op de Wallen.

Dergelijke zaken haalden in die dagen nog de frontpagina in de couranten. De buurvrouw zei dan: „Zulke hoeren vragen er om”, waarbij ze vergat, dat ze de bakker ook wel eens met dienst en wederdienst betaalde.

Het waren warme bakkers in die dagen wat niet als verkoopargument gebruikt werd. In dit geval zou je kunnen spreken van „hete bakkers”.

Een maand of wat later belde Koos of ik in de Markthallen van Amersfoort kon optreden.

Ik was vrij, pakte dus koffer en trein en bleef 's avonds weer in hotel „Neutraal”, waarvan de eigenaar nog een kennis is van Siem Grootes van de Nes.

Laat nu precies die nacht „Chinese Annie” uit hetzelfde vak als Jossie vermoord worden. Kennelijk heeft de politie alles nage trokken en kwam

ik in aanmerking voor de titel „mogelijke verdachte”.

Wat maar bewijst dat de politie meer werk doet dan waar wij weet van hebben.

Wanhoop

Het is weer droog maar net weer om 'n sners van de fles op de lopen. Ik ga op weg naar Cees Raven of die nog wat over het „Pinksterraien” weet te herinneren.

Nu de Langestraat er is, is het van de Hoep naar 't Noord een kattesprong, even door de Thorbeckestraat — die vroeger was afgesloten met een schutting waarachter de gasdirecteur zich ver school.

Daar linksom was de gasfabriek met een vaarwater dat naar onze tuin voerde. Naar deze Langesloot is de Langestraat vernoemd. Waar nu Ol-

Een historisch stuk land. Nu bezet door De Jong & Roos, Oldenburg & Komrij en het parkeerterrein, het vroegere voetbalveld van Sparta en SRC. Ook als ijsbaan gebruikt. Op de achtergrond de oude „gasfabriek”.

denburg & Komrij, de Jong & Roos en het parkeerterrein zijn was de „oude ijsbaan” zowaar een stuk land met historie.

Het was het voetbalveld van het aloude Sparta, later ook van SRC, standplaats van circussen, meetingsplaats.

Daarnaast is ook de roemruchte Van Pottum er met zijn luchtballon opgestegen, als stunt van de middenstand maar wat mijn vader tot wanhoop bracht.

De actie was dat Van Pottum duizenden strooibiljetten uit zijn ballon zou gooien. Een aantal van die duizenden was van een stempel voorzien en bij inlevering kreeg je bij Hein Deutekom een kaas, bij Bolte een borstrok of een overhemd bij Schmalz.

Nu, dat zijn we aan de weet gekomen. Onze tuin lag achter de gasfabriek en hele horden groot en klein vertrapten daar de plantenbanen. Over sloten en met schuitjes vloog men achter de papieren aan.

Dagelijks voer ik met de platte schuit via het Rapenpad naar het Noord. Bij slager Ploeger moest je oppassen dat je geen golf bloed of ander afval in je schuit kreeg, als de slagerij werd doorgespoeld. Onder de Stenen Pijp door gingen we naar het Noord. In de muur van de brug was de beeltenis van Ridder Magnus met een stekelepiker op de rug.

Je kunt er zo mooi de kloet tegenaan zetten om de draai te krijgen. Diezelfde steen is in de oorlog bij Vreeburg ingemetseld en ook de stenen van de brug zijn daar verwerkt.

Via een achttal bruggetjes kwam ik bij onze losplaats tegenover kruidenier De Ruiter. Aan en afvoer moest altijd met de schuit.

Voor het dagelijks werk gingen we langs het

Nespad bij Chris van Lint. Aan de loskant — nu ongeveer het benzinstation van Zentveld — woonde Oom.

Gerrit Oom

Bij de naam Oom moet ik aan zoon Gerrit denken. Zijn vader was vuurtorenwachter in ruste uit Marken.

Oom was een heel stille man, blijkbaar vergroeid met de eenzaamheid van de vuurtoren.

Gerrit Oom

Moeder Oom was een klein levendig vrouwtje, de branding was haar bijgebleven zo leek het, vrolijk en soms nog danspassen demonstrerend in dat akelige kleine huisje waar Oom de hele dag in zijn stoel vooruit zat te staren.

Zoon Gerrit was een boom van een jongen en de buurt zei: „een vreemde”. Want dat ging zo als je niet als boer of ambachtsman werkte. Hij zat altijd op dat piepkleine zolderkamertje, wat slechts met een ladder buitenom te bereiken was en prutste daar aan de aller, allereerste radio's. Voor ons jongens ging daar een magische kracht van uit.

Een warwinkel van draden en van die vervaarlijk uitzierende spoelen. Gerrit zat met zo'n ijzeren ding met schelpen voor zijn oren. Soms hoorde je gekras en heel soms muziek. Voor een halve cent mochten we luisteren en ons vergapen aan al die geheimzinnige apparatuur. Een atoomcentrale zou niet zoveel indruk kunnen maken als dat kleine zolderkamertje op 't Noord.

Gerrit is uit Schagen naar Eindhoven vertrokken waar hij bij Philips opklom tot een zeer belangrijke medewerker. Soms kwam hij wel eens thuis en met zijn weelderige haardos maakte hij een indruk als van een professor.

Oom en zijn vrouw verloor ik uit het oog en Gerrit was voor mij een herinnering tot ik onlangs naar aanleiding van deze stukken mensen ontmoette die vertelden dat hij in Australië woont en daar een bekend sterrenkundige is geworden.

De gebr. Niestadt bevestigden het nog eens. Een gewone Schager jongen die „vreemd” gevonden werd maar het in „vreemde” toch maar heeft gefikst.

Het laddertje naar de toren groeide uit tot een ladder naar de sterren. Naar aanleiding van dit

stuk werd ik opgebeld dat Gerrit weer naar Holland is teruggekeerd en in Nunspeet van z'n welverdiende oude dag geniet.

Schaatskunst en de eerste liefde

Wat ben ik vaak in dat huisje geweest met een klompenhos voor de deur toen al met een kleedje op de vloer, een keukentje met een schuin dak en een raampje aan de slootkant waar we onze schuit losten en alles bij de hoge kant opsjouwen.

Op diezelfde sloot schaatsten we 's winters bij het licht van een lantaarn tot 's avonds laat.

Dat schaatsen . . . wat weet ik nog drommels goed waar ik deze kunst voor het eerst trachtte meester te worden. Op het slootje achter Jaap Schilder en achter een stoel. Het was ijs dat afgewisseld werd met dat rottige doppieskroos.

Daardoor liep je meer dan je schaatste: of je stroffelde over een vastgevroren rietstengel. Dat zijn van die kleine dingen die je nooit vergeet. Toen ik het krabbelen onder de knie had probeerde ik de slag te krijgen op de voorsloot bij Evert Spreeuw, onze timmerman-jager die woonde in het Armen- en Weeshuis op het Noord.

Het pand is nog in dezelfde staat en prachtig onderhouden.

We schaatsten tot het winkeltje van Dirk Zwaag waar ik voor de zondag „Bernardo”-sigaren moest halen in een zakje met een rebus erop. In de week was het pijptabak van Ploos van Amstel of van de Bonte Hond, ik meen uit Hoorn.

De uitdrukking zo bekend als de bonte hond komt zeker uit die richting.

Mijn eerste liefde was ook 's avonds bij de lantaarn op het ijs. Ze scholden me wel eens uit voor

meisjesgek, maar dat was natuurlijk jaloersigheid.

Het was Bertha Stammes, een plaatje met pijpenkrullen. We schaatsten hand in hand gekruist op het Noord.

Met het ijs smolt ook deze eerste liefde.

De enige troost is dat je vroeger lange winters had.

Al dat water is nu versteend, de bruggetjes die

het Noord zo'n vriendelijk aanzicht gaven zijn verdwenen.

Daarmee ook de jonge zwaluwen in de nestjes daaronder. De ouders scheerden voor je schuit langs. Cees Raven staat in de deur . . . ja, het is hier puur veranderd. Waar jij nu woont, was vroeger het woonwagenkamp. Met de deur valt ook dit verhaal dicht.

Het begin van het Nespada. Op deze winterplaat zien we duidelijk nog de smederij van Chris van Lint. Het schuurtje vooraan was het domein van de „burgemeester van 't Noord, Arie Schoorl”.

Uit de plakboeken van Jan Buisman

HOOFDSTUK 6

De koningsprijs van Jan Peetoom de sneeuwpijsser en optredens in vele zalen

Afgelopen zaterdag was het al weer druk op ons Tuincentrum met de kerstbomenverkoop. In de bedrijvigheid stapte een marineman op me af en vraagt: kun je voor mij een kerstboom vasthouden tot 21 december.

Waarop ik antwoordde dat dat niet ging.

Het gezicht veranderde in windkracht 10 en hij zei: dan kijk ik wel bij iemand die meer service geeft.

Het anders zo vrolijke ronde-maansgezicht leek nu meer op de razende bol en hij de winkel uit. Ik wist hem nog te achterhalen. Het hoeft niet meer zei hij koppig.

Ik antwoordde dat het toch onbillijk was mij te vragen of ik elf dagen een kerstboom wilde vasthouden.

Ik zie me al al die dagen staan, met die boom in mijn handen.

Het vrolijke rondemaansgezicht kwam terug en de boom bewaren we tot 21 december.

Zondag 27 november 1977.

Ik heb vandaag het rijk alleen en de tafel is dan ook bezaaid met plakboeken en oude couranten van rond de eeuwwisseling.

In een courant van 1893 staat het volgende be-

richtje: „ . . . Den Heer J. Peetoom te Schagerbrug heeft den 3den december met 38 caramboles over band in tien stoten den Koningsprijs in de biljartwedstrijd te Amsterdam in Café Brinkman behaald. Uitgeschreven door de vereeniging „Alles over Band”.

Den Heer Peetoom heeft in deze grooten wedstrijd in het geheel drie medailles behaald. Verguld zilveren medaille in den corpswedstrijd, twee gouden eere tekens voor de grootste serie caramboles (13).

De bovenbedoelde medailles zijnde een gekroonde gouden schild met inscriptie . . .”

Jan Peetoom, de groot- en overgrootvader van de Peetooms uit de Posthoorn.

Dat kon niet anders dan familie zijn van de Peetooms uit onze Posthoorn, dacht ik. Jan sr. vertelde me dat dat zijn grootvader was, die toen in Schagerbrug woonde. Het mooist vond ik dat hij nog de medailles bewaard had maar nooit wist hoe of wat en waar ze vandaan kwamen.

Ze hangen nu weer op een ereplaats na vierentachtig jaar, als bewijs dat de naam Peetoom al vele, vele jaren met de biljarttafel verbonden is. Zo zie je plots dingetjes uit het verleden opduiken.

En plots herinner ik mij dat het vandaag, ook een zondag, precies vijftig jaar geleden is dat in het toenmalige Koffiehuis van Leen Zwaag mijn eerste revue in première ging.

Een halve eeuw geleden . . . Op de foto staan ruim veertig medewerkers waarvan verreweg de meesten er niet meer zijn.

Dan gaat de telefoon en vraagt een stem of ik 21 januari a.s. nog vrij ben.

Ik begreep eerst niet wat bedoeld werd. Achter de stem school echter Piet de Goede van de Westerweg, in de Purmer. Ze zochten een cabaret voor 21 januari a.s. Veertien jaar geleden waren we ook al eens opgetreden voor de ruitersport.

En toen wist ik het weer; dat bovenzaaltje in de Purmer waar je met een soort ladder naar boven moest. Die avond staat mij nog helder voor de

Het Noordhollands Koffiehuis in de twintiger jaren. Meer dan honderd maal trad ik daar op.

geest. De uitvoering was afgelopen. Ben de Vries had de sleutel in de auto laten zitten en kon daar dus niet meer in. Er werd gebeld naar Callants-oog of zijn zoon de reservesleutels kon brengen. Het was winter en het sneeuwde gestadig.

Boven waren nog wat plakkers en om beurten gingen we naar beneden om te kijken of Rinus er al aan kwam. Het was mijn beurt en ik stap naar buiten. Vanuit de bladstille avondhemel dwarrelde de sneeuw naar beneden. Op de hoek van het café staat een boer in zijn eentje te plassen.

Verder doodse stilte. Hij hoort me niet aankomen en fabriceert dapper gele kringen in de witte sneeuw. In uiterste verheerlijking van zichzelf hoor ik hem zijn apparatuur aanspreken: „Je doet het aars nag best”.

Ik vertelde De Goede dat mijn luit al tien jaar aan de wilgen hangt, maar dat ik het toch prettig vond dat hij belde.

Het bovenstaand verhaal wist hij nog precies. Ik hoop wel op 21 januari, wie er dan ook optreedt, in het zaaltje aanwezig te zijn.

Zo'n telefoontje haalt onmiddellijk al je herinneringen aan die tijd, die voor mij het allermooiste is geweest.

Ondanks dieptepunten die ik ook al dan niet door eigen schuld heb meegemaakt. Een artiest verdiende vroeger maar een pover loon en was een beetje vogelvrij. Nu vraagt men gages die geen vereniging of afdeling kan betalen.

Die tijd van Nut-, IJs- en Ruitersportavonden, van Buurtvereniging of Dorpsbelang zijn nagevoel verdwenen.

De plattelandsvrouwen en -mannen hebben soms nog een spreker maar de avonden worden schaars.

Die er zijn hangen soms als los zand aan elkaar

want het nummer voor de pauze moet nog na de pauze heel ergens anders optreden. Ons gezelschap was één grote familie zoals nummer Eén van Daan Pool dat ook in die tijd was.

Men praat nu of een éénmansshow iets van Toon Hermans of van Paul van Vliet is.

Welnu vijftig jaar terug bracht Daan Pool dit al, evenals Hendrick Slikker uit Warmenhuizen. Zelf was ik 19 jaar toen ik alleen een programma „na de pauze” vulde waarvan hier een programma.

De plaatsbespreking werd geregeld door de kastelein die een kaartje met naam tussen de biezen van de stoel deed.

Hij moest er aan denken dat Koeman niet naast Veuger kwam te zitten want die hadden ruzie over een overpad. De notaris moest bij de veearts en andere notabelen zitten.

Een van hen stapte dan na de voorstelling op het toneel om je te bedanken. Ik vond dat altijd net een prijsuitreiking; je stond dan met ietwat gebogen hoofd te luisteren naar wat de man met de stijve boord en het gebruikelijke gekuch je toesprak.

In de Rode Leeuw van Arie Winkel kwam een vogelverschrikker op zijn zondags het toneel op en zei: „Jongeman je bent natuurlijk geen Kees Pruis maar ik mag zeggen dat je het vrij verdienstelijk hebt gedaan”.

Waarop ik in mijn antwoord heb gezegd: „Als Kees Pruis hier had gestaan dan had hij u bedankt voor de verdienstelijke wijze waarop u een dankwoord probeert uit te spreken . . . Kom nou”.

In die dagen trok ik er op uit met de fiets en een biezen koffer op de bagagedrager.

Van Breezand naar de zaak van Hauwert bij Jan Hoek of naar Rol in Oostwoud en 't Zwarte Paard in Twisk.

Je bladert je oude boeken eens door en dan kom ik tegen:

„Vlammensee in Aartswoud”

Een voorstelling om nooit te vergeten.

We traden op in zaal Bakker en je kunt wel zeggen dat het hele dorp aanwezig was. De zaal lag onder aan de dijk en vanuit het café moest je enige treden omlaag. De zaal was tjokvol en ik wilde mijn laatste nummer voor de pauze beginnen en pak mijn kostuum dat voor een raam aan een spijker hing.

Vlakbij zie ik een enorme brand en meteen slaat al het licht uit.

Ik fluisterde de artiesten in: „niet roepen” en stapte in donker het toneel op en zei: Bij de Gouw (wist ik veel wat daar stond) is een PEN-huisje in brand. Wil de brandweer daar heen gaan.

Iedereen bleef rustig en Bakker kwam met een lantaarn de zaal in en ieder ging rustig naar de bovenzaal en naar buiten waar drie woningen in lichterlaaie stonden. De gevolgen zouden niet te overzien geweest zijn als iemand van ons „Brand” had geroepen in een propvolle zaal zonder nooduitgangen enz.

We maakte soms wonderlijke dingen mee zoals bij de Opmeerder kermis.

Maandag een volle zaal en een leuk succes, maar bij het afrekenen bleek de kastelein met de ontvangsten hem gesmeerd te zijn en had zijn vrouw geen cent in de lade om ons te betalen.

In de meest bizarre weersomstandigheden trok-

ken we het land door want de voorstellingen moesten doorgaan.

Maarten Slikker heeft ons vervoerd over spiegelgladde wegen, door een sneeuwstorm naar Wormerveer. Eigenlijk was het niet te doen.

Daar aangekomen waren er twee mensen aanwezig. Maar contract was contract en onze aanwezigheid werd geëist. Het werd zeker een terugreis om nooit te vergeten.

Jan, bedankt

De nu grote Rudie Carrell kwam eens als beginnend artiest bij me thuis en vroeg of ik in IJmuiden voor hem kon invallen.

Hij moest die avond bij de VARA in een programma optreden. Ik viel in de boter want het optreden na de pauze was gepland met een boerenkapel. De tweede en derde uitvoering verzorgde Rudie weer.

Hij schreef: Jan bedankt voor je optreden. Het bestuur had liever gehad dat ik ook de andere dagen was weggebleven. Die brief bewaar ik als compliment.

Rudie is nu een zeer grote, maar ik blijf geloven dat hij in zijn hart nog dat nerveuze, uiterlijk brutale joch is gebleven zoals ik hem heb gekend: het grote bravour met het hele kleine hartje.

Vermoeiend maar boeiend

Vooraf de tijd dat we met een vast programma optraden was de mooiste. Gezamenlijk bouwden we het toneel op, na afloop weer in het pakje en gezamenlijk ver na middernacht huiswaarts. Vermoeiend maar o zo boeiend.

We maakten de kostelijkste dingen mee zoals in

café „De Zeven Groene Boomen”, als ik het wel heb bij Couvert. Ditty Doornbos zong een levensliedje en plots ging het licht aan, de cafédeur open en de kastelein riep: „willen jullie effe stoppe. Willem Bakker moet thuis komen, want er begint een koe te kalve”.

Willem Bakker overend en de zaal uit, maar Ditty was er totaal uit.

Ik stond al aangekleed voor mijn boerenconference, stapte het toneel op en begon, „Ja mense, ik was hier wel effies eerder weest, maar de vrouw van Wullum Bakker stond bai 't hek en hield me an dat er een koe kalve most. 'n Best kalf en de koe en vrouw Bakker make ut goed”.

En Ja hoor. Daar riep iemand uit de zaal al dat Wullum net naar huis was. Het was net weer de vonk die de voorstelling deed lopen.

Ook maakten we minder prettige dingen mee. Het was in de zaal tegenover Artis waar we voor bejaarden een programma deden zoals we die jaarlijks op vele plaatsen in Amsterdam brachten.

Het was even voor achten en ik controleerde nog even de stand van de spots. Het viel me op dat er op de eerste rij een man wat vreemd in zijn stoel zat. Opeens gilt er een vrouw: hij is dood. Natuurlijk dachten we dat de voorstelling zou worden afgelast en we zaten wat stil in de kleedkamers.

Tot een bestuurslid kwam vertellen dat we beginnen konden, want dat het gebeurde ons zelf ook kon overkomen.

Het was een zwaar begin maar na een half uur leek het wel of men het voorval al was vergeten. Zelf vond ik het maar zo zo.

Weer anders was het in zaal Bruin op Vlieland waar we steeds tot de volgende morgen moesten blijven. In de kleedkamers werden dan bedden geplaatst en we zouden 's morgens weer vertrekken over het toneel waar dominee een kerkdienst hield. Heel devoot liepen we met onze koffers achter hem om terwijl de gemeente ons toezong met „'t Hijgend hert der jacht ontkomen”.

Feest was het altijd als we bij Klaas Vlaar optraden in de Stoomboot in Wadway. Klaas had meer kinderen dan stoelen in zijn achterzaal, want voor een voorstelling huurde hij altijd stoelen, maar het waren schitterende mensen.

We hebben ons zelfs wel in een kippenhok moeten verkleeden.

We traden ook in grote steden op. In Kras en Bellevue in Amsterdam, in Deventer, in de Stadschouwburg van Middelburg en Groningen maar de sfeer vond je op het platteland. De gekste dingen maakte je mee. In Callantsoog zou de VARA een avond verzorgen. De artiesten hadden gezien dat Callantsoog bij Zijpe lag en togen dus naar Zijpe in . . . Zeeland. Een volle zaal in Callantsoog wachtte tevergeefs. Om half negen ging de telefoon of wij niet holderdebolder konden komen. Om half tien draaide een wel wat geforceerd programma voor een dankbaar publiek.

De plakboeken gaan weer dicht en de oude kranten worden weer opgevouwen. Zoals deze uit 1895 die vermeldt: . . . Op Grootewal reden vanmorgen omstreeks negen uur een tweetal hondenkarren van A. Wit en Dekker in volle vaart tegen elkaar, met als gevolg dat beide hondenkarren, alle honden benevens de beide berijders in het water terechtkwamen”. Gelukkig liep alles met een nat pak af.

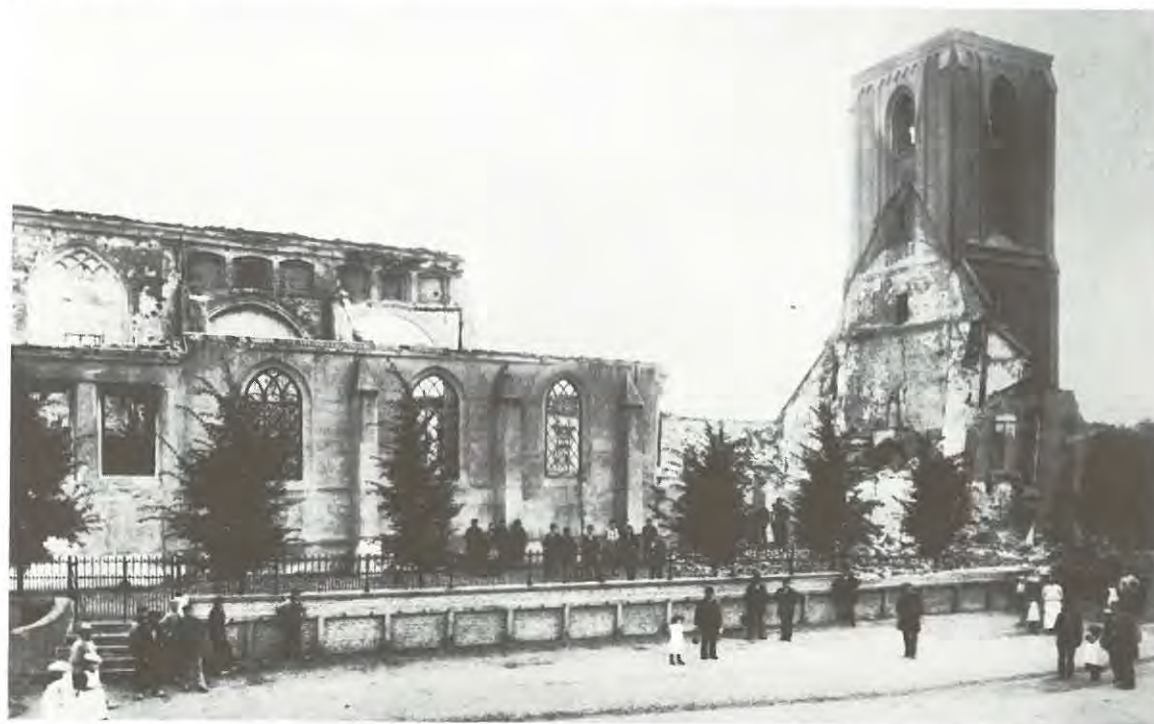
De kerkebrand in 1895

HOOFDSTUK 7

Hoe de Rooie Dijk aan zijn naam kwam

SCHAGEN — Iedereen kent toch wel de rooie dijk die achter de Wiel langs het woonwagencamp loopt?

In oude verhalen wordt dit de Groenedijk genoemd. Algemeen is men het eens dat de naam „Rooie Dijk” is gekomen na de grote kerkebrand in 1895. Al het rooie puin van de verbrande kerk zou naar die dijk zijn afgevoerd. Schagen was rijk aan die zogenaamde binnendijkjes zoals bijvoorbeeld de Nesdijk. Dit wandelpad

Dit was wat overbleef van de kerk op de Markt, na de brand in 1895. (Foto's Niestadt).

langs de Nesdijk loopt in zijn oorspronkelijke vorm naar de overgang Nesdijk.

Duidelijk is het hoogteverschil nog te zien nabij de Rozenlaan. Ook nog kennen we Lagedijk, Ouwe Dijk en wallen als Grootewal en Lutjewal.

De brand van de kerk is één van de grote gebeurtenissen die zich in de laatste jaren voor de eeuwisseling in Schagen afspeelde.

Oproer, moord en brand; het kon nauwelijks erger in een tijdsbestek van enkele jaren toen Schagen nog een klein plaatsje was, een stadje met dorpsallure of omgekeerd.

De brand was ontstaan toen loodgieter Spiering op het dak van de kerk aan het werk was. Waarschijnlijk door een nalatigheid met een brander en aangewakkerd door een zuidwesten wind.

Spiering werd veroordeeld tot gevangenisstraf, maar van opzet is niets gebleken. Van enige opzet heb ik overigens nooit iets gehoord van mijn ouders en grootouders. En zo ik ze nog zelf heb gekend, totaal ondenkbaar.

Aan deze brand kleefde een wrange bijsmaak. Een loodgieter werd schuldig bevonden, ook al gesteund door het waanidee in die dagen dat er opzet in het spel geweest zou kunnen zijn.

Het was immers een katholieke loodgieter die aan een protestantse kerk werkte. Ik heb deze mensen nog goed gekend, in dat kleine donkere winkeltje op de Gracht naast Niestadt. Ik haalde daar wel eens een lampegas of katoen.

Ze woonden daar met Jo, een ietwat zielige figuur.

Vaak stond hij voor een café naar muziek te luisteren en wiegde daarbij handwrijvend van het ene been op het andere.

Ik geloof dat hij voor zijn ouders altijd een kind

is gebleven, waarmee ik bedoel dat hij zijn afhankelijkheid altijd aan de oude mensen heeft gegeven. Geen spatje kwaad zat er in. Wij gingen wel eens in een kring staan en riepen dan: „mooi weer, Jo”. Waarop hij wiegend antwoordde: „mooi weer”.

Als je zei: „Jo, ik ben het zoontje van de burge-meester”, dan nam hij zijn pet voor je af. Maar als iemand zei: „Jo, ik ben het zoontje van de pastoor”, dan liep hij hard weg.

Je beseft pas jaren later dat hij ondanks zijn handicap bij die zin aanvoelde wanneer men hem voor de mal hield.

Ik ben wel blij dat ik zelf spoedig inzag dat we onbewust verkeerd deden. Ik schrijf dit niet om me zelf als braaf jongetje voor te doen. Kattewaard heb ik genoeg uitgehaald.

Ook stonden er vaak ouderen om Jo heen en och het geeft niet meer dat ik dit alles schrijf — misschien alleen als een kleine tik op de schouder als wij nu in onbewuste bewustheid hetzelfde zouden doen.

Het was donderdagmiddag in augustus toen twee jongens die in De Wiel aan het zwemmen waren, rook zagen vanuit de richting van de kerk.

Eerst dachten ze dat het de stoommachine van Vlaming de timmerman was. De jongemannen waren lid van de gymnastiek- en schermvereniging. Deze bezat een eigen brandweer, de „Rooie Spuit” genaamd. De gemeente had een „Blauwe Spuit” en tussen die twee bestond een eeuwige strijd wie het eerst water gaf. Vaag herinner ik me nog het liedje van de Lycurgusspuit.

Ongeveer zo ging het:

„Wees maar gerust — de brand is geblust

En ga nu maar lekker slapen

Lycurgus houdt de wacht

Tot diep in de nacht”

Toen de twee spuiten arriveerden brandde de kerk al als een fakkel, één geweldige vlammenzee. De toren was dit echter nog niet.

De spuitjes stonden machteloos tegen deze vuurzee.

Men beperkte zich er toe de huizen bij de Nieuwstraat nat te houden. Ook de brandweren van Sint Maarten, Barsingerhorn en Haringhuizen kwamen in allerijl te hulp.

„Deze handeling tegenover Schagen strekt onze burens tot eer en getuigt van de welwillende en vriendschappelijke gezindheid jegens onze gemeente”, zo meldden de couranten uit die tijd.

Uit de wijde omgeving stroomden mensen naar Schagen om het schouwspel gade te slaan, terwijl de brandweer uit alle macht probeerden de huizen rond de markt voor brand te sparen. Verschillenden begonnen al hun woningen te ontruimen. Scheen het aanvankelijk alsof toch nog de kans kon bestaan de toren te behouden spoedig bleek dat alle moeite vergeefs was.

De grote hitte en de enorme vonkenregen, aangewakkerd door de zuidwester wind, maakte dat een redding onmogelijk was.

Men vroeg zich af welke kant de torenspits op zou vallen en ondanks de brand sloeg de torenklok nog zijn slagen.

Om half zeven sloeg hij voor de laatste maal en stortte toen onder een donderend geraas midden in de kerk.

Een machtige kolom rook en vuur in alle kleuren van de regenboog (vermoedelijk door het vele lood) spoot omhoog en 's avonds om half tien was alles afgelopen. Ook de omliggende huizen bleven gespaard hoewel op veel plaatsen een begin van brand ontstond door de vonken.

De Schager courant meldde dat een kleed op het kippenhok van J. de Vries door de hitte in brand geraakte.

Groter was de waterschade in de omliggende huizen, terwijl de vele omstanders brandgaten in hoeden en jassen hadden.

Verlies

Het grootste verlies was wel wat met de kerk verloren ging. De kerk zelf zou in 1640 zijn gesticht. Oorspronkelijk met een vierkante toren die omstreeks 1619 van een fraaie spits werd voorzien. Met een brandklok en de halfslagklok.

In de kerk was een zeer fraaie collectie kostbaarheden aanwezig.

Als we dan ook vandaag de dag Schagen bezien, dan is er maar weinig overgebleven van al het ouds dat Schagen heeft bezeten. Van het kasteel dat verwoest werd, staan gelukkig nog de twee torens.

Op de markt is veel verloren gegaan en het oude stadhuis, het vroegere polderhuis mag dan niet van historische betekenis geweest zijn; het paste meer bij de markt dan het huidige gemeentehuis.

De Beurs moest wijken voor een vierkant geval waarin een bank gevestigd is. Het is dan ook verheugend dat de André Bar na de brand in een zeer aanvaardbare stijl is herbouwd. De „Moriaan” (Geveltje) is eveneens opgeknapt.

Deze kant van de markt doet weer vriendelijk aan en over een paar jaar doen de nieuwe stenen wel verweerd aan.

Op de plaats van de verbrande kerk staat nu ook misschien een fraaiere kerk van uiterlijk, maar de pracht en praal van binnen is verloren.

Het sierlijk gebeeldhouwde koorhek uit 1630 als-

ook de bank waar eens de Heeren van Schagen zetelden, wanneer zij de dienst bijwoonden.

In het koor waren twee graftomben waaronder het stoffelijk overschot van twee der Heeren van Schagen rustten, met die van hun vrouwen.

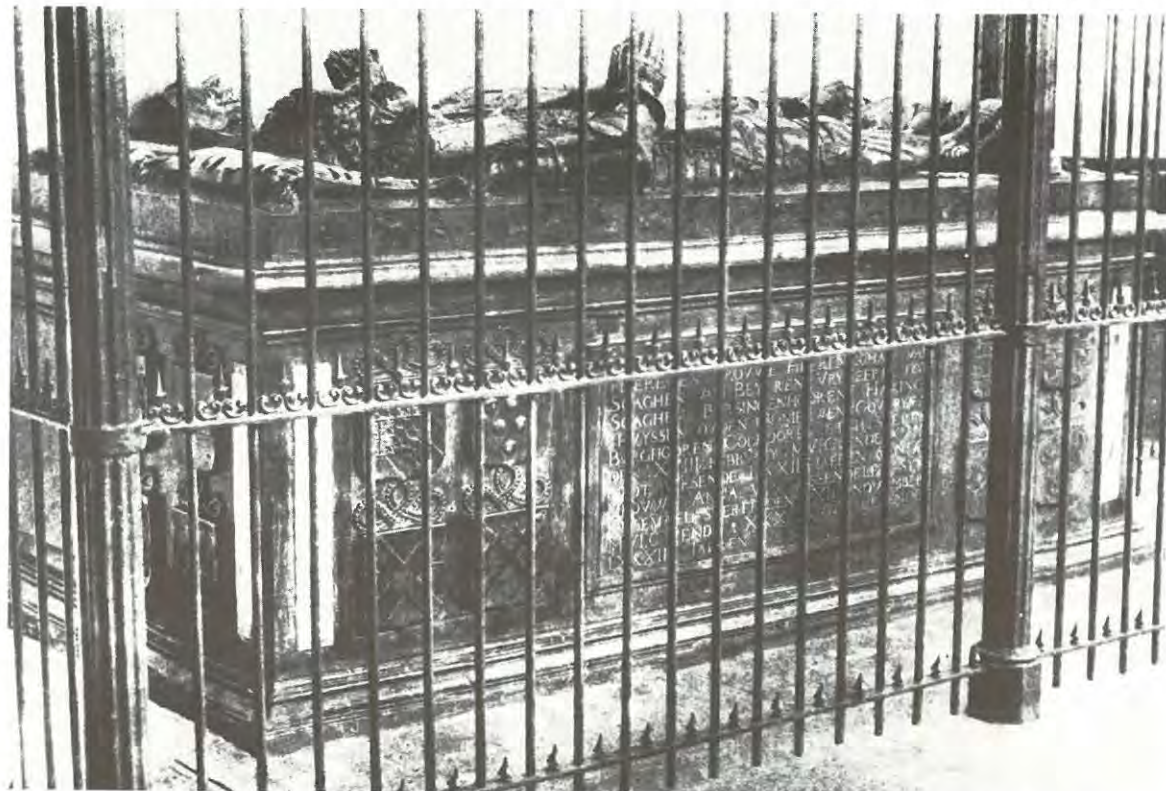
De eerste was een zerksteen en dekte de as van Schagens eerste heer Willem, bastaardzoon van Hertog Albrecht.

De tweede tombe was de mooiste, van prachtig

toetsteen, met daarop de beeltenis van Johan van Schagen en Anna van Assendelft.

Bloothoofds, in harnas en wapenrok gekleed, de bepluimde helm aan de voeten, zo was de Heer ten voeten uit gebeeldhouwd; zijn vrouw was in het deftige kleeid van die dagen.

Op de voorzijde van dit zeldzame kunstwerk stond: „ Hier rusten d'Edele en Welgeboren Heer en Vrouwe, Heere Johan van Schagen, Bar-

Eén der praalgraven uit de kerk. Schitterend onvervangbaar werk, waarvan zeer veel verwoest werd bij de brand.

singerhorn, Haringhuizen, Oude en Nieuwe Goudriaan, Burghorn, Colhorn, etc. sterft den 18 februari 1618, oud wesende 73 jaren en Vrouwe Anna van Assendelft, zijn Edele gemaal, sterft den 12 nov. 1630 oud wesende 83 jaar”.

Turven

De wapens van de Heer en Vrouwe van Schagen stonden terzijde op de graftombe gebeiteld.

De graftombe is geheel vernield en gebarsten. Velen probeerden er een stuk van te bemachtigen om als souvenir te bewaren. De zerken die de vloer van de kerk vormden waren gebarsten en over elkander geschoven.

Dat prachtig gedreven zilverwerk kon worden behouden, o.a. de antieke zilveren arm om aan de preekstoel te bevestigen, een antiek doopbekken benevens enige historische bijbels.

Ook meldde de courant dat er juist tevoren 10.000 turven in de bergplaats waren gebracht. Daar zal weinig van overgebleven zijn. Dit is wel het laatste verhaal dat ik beschrijf van de drie grote gebeurtenissen die veel opspraak maakten in Schagen en omgeving. De brand heeft gelukkig geen mensenlevens geëist.

Heel anders was het bij de brand van bakker Boersma waar nu Ten Bokkel gevestigd is. Twee kinderen kwamen daarbij in de vlammen om.

Ik herinner me ook nog de brand in de Schoenmakersweg (nu ongeveer de Meidoornstraat) waarbij mevrouw Mooy omkwam.

En dan natuurlijk de grote brand van het Koffiehuis.

Hoe groots de aanblik van een brand ook moge zijn, ik heb een zekere angst voor alles wat brand is.

Laten we hopen dat het weinige historische dat Schagen nog bezit gespaard blijft voor brand of sloop.

Wat dat laatste aangaat heb ik wel vertrouwen in onze huidige raad.

De terugkeer van Kakelepost vind ik wel een compliment waard, evenals de wijze waarop Avendorp aangepakt wordt.

Het zijn de Bierkade en de Loet die nog enigszins het beeld van het verleden hebben behouden. Vooral Vreeburg is een pronkstuk. Heel vroeger was de Loet een schilderachtige gracht met veel waterverkeer. Ik geef toe, niet ongevaarlijk.

En daar waren onze toenmalige Vroede Vaders het ook wel over eens. Ik lees in de Schager Courant van 1880, 15 november:

Naar aanleiding van een in de vorige vergadering gedaan voorstel door de heer J. van de Maaten ter verkrijging van een vaste leuning aan de Loet wordt nu gelezen een begroting dienaangaande waaruit bleek dat de kosten van dit werk zouden bedragen: 141 gulden en zeventig cent.

Hierop trok de heer Van de Maaten zijn voorstel in aangezien de kosten hem veel te hoog opliepen.

Maar wel stond enige tijd later in de krant: Maandagmorgen is aan de Bierkade alhier op het ijs gevonden het lijk van de heer H. van Akooy, een bejaard zeeman die met kleine negotie zijn brood verdiende. Vermoedelijk is hij door de duisternis misleid de brug misgestapt, daardoor op het ijs gevallen waardoor een schedelbreuk ontstond.

Een mensenleven was toen al geen 141,70 waard

Vuur en brand zijn nauw verweven met elke plaats, zoals ook Schagen. Als er mensenlevens mee gemeoid zijn krijgt het spectaculaire van een brand een heel ander karakter. Zoals de brand bij Boersma waar twee kinderen in de vlammen omkwamen (nu Ten Bokkel). Rechts Koffiehuis „Het Vosje” wat ook een prooi der vlammen werd.

De Schager winkelweken en de flair van Gerrit Pater

HOOFDSTUK 8

We moeten alweer een halve eeuw teruggaan om de Schager winkelweken in volle glorie uit de herinnering te halen.

Nog spreken de Schagenezen over de evenementen die voortsproten uit de concurrentie die plaatsen als Alkmaar en Den Helder voor de Schager middenstand dreigden te vormen.

Het was de tijd dat smid Manus van Lint bak-trommels met deksel leverde voor vijf en vijftig cent, maar wel contant. In de garage van Boontjes op het Noord was een dancing en Herman Diderich wisselde als humorist het dansen af.

Heinz Stenk, een Duitser, introduceerde de eerste bar in Schagen, samen met „Rode Ida”, de vlammenwerper. Als het goed donker was, keek je eerst goed om je heen, alvorens je binnenwipte. Intussen tapte Jan Boon in „Spoor-zicht” zeven pilsjes voor een gulden.

Ook in die tijd konden de Schagenaars organiseren. Er was een vaste kern, die in het algemeen de boel op poten zette, zoals Meester Buiskool, Gorter, Schmalz, Wissekerke, Van Erp en vele anderen.

Daarnaast waren er de buurtcommissies van Molenstraat, Noord, Loet en de Gracht.

Het geheel van de winkelweek combineerde men met de harddraverij die volgend jaar ook alweer 95 jaar bestaat.

Het ware niet zomaar plaatselijke feesten, om de drommel niet. In de oude „Oude Slotstraat” was een Lilliputstad opgericht; een circus met tiental-

len lilliputters, een eigen burgemeester en vijftwintig dwergpaardjes. Bij Boontjes speelde Willem Zwanenburg, de absolute harmonica-virtuoos en door de straten van Schagen schalden klanken van „Winnubst” uit Den Helder en die van onze eigen harmonie.

Er werden historische optochten georganiseerd, een herkennings- en sprookjesoptocht. Er waren behendigheidswedstrijden op motorrijwielen en volksspelen bij de buurtverenigingen.

In de Molenstraat was er onder meer een zaterdagavondmarkt voor Schager standwerkers.

Jan, de standwerker

Piet Boonacker uit de Herenstraat had nog een partijtje Japanse potloden met een gummetje op top. Deze kon ik voor twee en een halve cent per stuk kopen. En daar stond ik dan. Met een stoel met biezen zitting bovenop een marktstal met mijn koffertje met potloden.

Ik had me voor die gelegenheid verkleed en gegriemd zodat niemand mij herkende.

Ik vertelde dat de sjah van Perzië ook mijn potloden gebruikte maar geen geld had om de hele partij te kopen. Zodat ik ze van de fabrikant voor vijf cent mocht verkopen.

Aangezien deze met vakantie was in Leeuwarden en voor vijf jaar had besproken, gaf ik er drie voor een duppie. Ik had enorm succes, want tussen het publiek stonden mensen die ik wel kende, maar die mij niet herkenden. Zo riep ik naar Piet

Trapman dat ik ook potloden met een scherpe punt had. Ik had twee helpers die voor de incasso zorgden en in een uurtje was ik uitverkocht. Het was ook geen geld, drie potloden voor een duppie.

Op het plateau voor de kerk werd 's avonds een grote specialiteitenvoorstelling gehouden met J. Smit uit Haarlem als impresario.

Goede tot zeer goede variété- en circusnummers trokken drommen mensen naar Schagen. Diverse kermisattracties en het cabaret bij Prins en Roggeveen gaven het gebeuren nog extra glans.

Dat cabaret had het karakter van het aloude Café-chantant: de artiesten gingen met drie rijksdaalders voor de hele dag naar huis (en wat voor

een dag). Met als uitschieter Jules Seron die een tientje kreeg, maar dat was dan ook een conferencier voor wie de microfoon niet uitgevonden had hoeven worden.

Wonderlijk hoe het kan lopen; nu 44 jaar later komt hij nog dikwijls bij ons langs met zijn vrouw Bea.

De dag van de harddraverij was het hoogtepunt waar Jan Schoon en zijn dravers een vaste verschijning waren.

De dag werd 's avonds besloten met een schitterend vuurwerk op de Markt. Tot ver op de Gracht was het één mensenzee en een brok gezelligheid, ook op de Gedempte Gracht werd na afloop in het rulle zand nog druk gesmuld voor de

Bovenstaande prent werd in 1933 geschoten op de Floralia-tentoonstelling die aan één der winkelweken gekoppeld was. Een indrukwekkend aantal Schager notabelen uit die dagen zijn hier verzameld: v.l.n.r. Kees de Jong, mevrouw Kruit, Velders, Agaat Boontjes, Meester Koning, Van Erp, C. Blaauboer, Ant. Deutekom, Gorter, Rezelman, Nijpels, Burg. Cornelissen, S. Stam, Schmalz, de directeur van de Middenstandsbank, Kerkmeer, Breebaart, Wissekerke, Bolte, Govers.

palingkramen, waar ook de rode poon mat glinsterde in het licht van de schommelende petroleumlampen.

Veel licht gaven ook de feestelijk verlichte en versierde etalages en de keten van feestverlichting. Ja, vervlogen tijden . . . die na verloop van tijd terugkeerden in een andere vorm. Het begon in 1954.

Gerrit Pater

Ja, die Ome Gert begint alweer een beetje tot het verleden te behoren, want zijn werk voor de Westfrieze folklore betreft tenminste . . . Om over hem te schrijven terwijl hij er innerlijk en uiterlijk nog bij is, valt niet mee. Maar hij moet het maar nemen zoals ik het zie.

Huizenhoog

Op ons Tuincentrum hangt een bordje: „Wie niet in staat is een fout te maken, is tot niets in staat”.

En juist door fouten te maken is Gert Pater tot iets in staat gebleken.

Want zijn verdiensten voor de Markt zijn huizenhoog. Wij konden de ezel ook wel eens niet rijden maar desondanks beschouw ik hem als de architect en mede-bouwer van het „Westfrieze circus”. De beesten, de wagens en de tent heeft hij bij zijn afscheid in prima staat opgeleverd, zodat zijn opvolgers alleen maar te zorgen hebben voor het goede onderhoud en het opfleuren van het geheel met een nieuw nummer.

Het is allemaal begonnen in de jaren vijftig met het 25-jarig marktjubileum van twee kooplieden:

Cor Zomerdijk uit Alkmaar, die in messen, leeuwen, knopen, drukkertjes en kouseband deed, en Adriaan Vos uit Callantsoog die in ongeregelde goederen handelde als koedekken. Er waren echte maar ook loodzware die eerst dienst hadden gedaan als amandelbaal. Koetouwen, spenzalf en wat verder in de agrarische wereld nodig was completeerden de handel. De Wieringerwaarders dansgroep en ook de heer Schaap met mevr. Helder-Brommer en mevr. Backer-Breed hadden een groepje gevormd, waar ook Jaap Stammes (van Grote Wal) één van de mensen van het eerste uur was.

Zij verleenden hun medewerking aan het feest en bij iedere koopman en middenstander kon men bij een besteding van één gulden een formulier krijgen waarop het juiste gewicht van de twee jubilarissen kon worden geraden.

Deze twee markten slaagden volkomen en het zaad voor de markt was gezaaid. Gerrit Pater, Jaap van Zoonen, Jan Peetoom en Piet Vroegop kunnen als de grondleggers van dit jaarlijkse gebeuren worden beschouwd.

Foto gemaakt in de muziektuin van de z.g. kindermiddagen. Op het toneel Jan Buisman en zijn zoon Arno.

Afrikaantje

Eerst keken we wel wat huiverig aan tegen het verschijnsel, dat meer een horeca-aangelegenheid gevonden werd. Maar dat zijn de kermis, de Paasveetentoonstelling en de harddraverij ook. In de beginjaren was het Afrikaantje in de klomp aan de muur het „handelsmerk” voor de Westfriese Markt.

De Kinderdagen in het begin trokken ontzettend veel kleinen en groten naar de mooie oude muziektuin. De kosten van een dergelijk programma waren toen nog niet zo hoog.

Ook met ons eigen circus Oem-pa-pa hebben we er vaak opgetreden. De enorme groei en het succes van de markten maakten dat het normale beeld van de markt veranderde in die weken.

De gewone donderdagse bezoekers houden het maar op de tweeënveertig andere aan.

Dat doet allemaal niets af aan het feit dat Pater c.s. hier een folkloristische markt hebben opgebouwd die een stroom van navolgingen in een of andere vorm overal in het land hebben gevonden.

Het middelpunt was de flair en de bijna onnavolgbare conference van Gert Pater. En dan moet je over strubbelingen kunnen heenstappen. Toen Gert Pater dan ook aankondigde ermee te zullen stoppen na al die jaren, voorspelden velen dat het gedaan zou zijn met de markten. Dat is natuurlijk nonsens.

Als Vroom en Dreesmann de pijp aan Maarten geeft, dan blijft V&D bestaan.

En ome Joop doet heel verstandig door geen imitatie te willen zijn. Ook zijn vorm heeft bekoring en alles moet groeien. Zelfs boerenkool. Wat dat betreft mogen ze van mij in Muggenburg gerust

een Eerste Gerard Pater Dwarsstraat bouwen en er een voor Joop Schouten achteraan.

We moeten dan ook niet praten over maren en snaren en dat het in de toekomst wel eens afgelopen zou kunnen wezen . . .

Nou, en wat dan nog?

Aan de Tachtigjarige Oorlog is ook een end gekomen, maar overal vechten ze nog.

Voor mij blijven de capaciteiten van Gert Pater een hoogtepunt en een unicum in de plaatselijke historie en tevens de inzet van dat leger medewerkers. Het is ondoenlijk al die namen te noemen, want als je Hannes Roos noemt, zou Arie Blaauboer wat scheel kijken en als je tante Nel vergeet zou die andere tante Nel het zich aantrekken.

Daarom beperk ik me maar tot Gerrit.

Nog even dit: het merendeel van de uniek foto's die in de artikelen verwerkt worden komt uit het rijke archief van de gebroeders Niestadt. Zonder hun hulp zou het bijna onmogelijk zijn.

Gelukkig hebben ze dezelfde „tik” om de historie vast te leggen.

Deze foto is alweer een dikke twintig jaar terug genomen. Voorop lopen Gert Pater met zijn vrouw en daarnaast de heer en mevrouw Korstjens. Er stonden nog weinig stallen langs de kant. De winkel van De Gruyter (nu Snaas) en Velo zijn te zien alsook de spits op de hoek van de Laan (nu Ehrensperger). Ook de Uienhoop was in de toen nog kleine stoet vertegenwoordigd.

De zangeres Janette Doremi werd ter gelegenheid van haar 75ste verjaardag voor de radio geïnterviewd.

Op de vraag wat er zoal veranderd was in de jaren, antwoordde ze dat vooral de medische wetenschap een enorme vlucht genomen had.

Ter nadere uitleg vervolgde ze: „Kijk, toen ik achttien was en keelpijn had, zei de dokter: „Kleedt u zich maar even uit”.

En toen ik deze week voor hetzelfde naar de dokter ging zei hij: „Kruip maar lekker onder de wol en maar flink gorgelen . . .

Ouwe koeien uit de sloot halen

HOOFDSTUK 9

Over Klaas Boes en de dubbele moord op de Gracht

SCHAGEN — Het opvallende van het verleden over Schagen is, dat na een artikel mensen naar je toe komen met soms unieke verhalen.

Zij staven deze met oude couranten, vaak nog uit de vorige eeuw.

De 34 verhalen die ik reeds schreef zijn mijn persoonlijke herinneringen; enkele zoals mijn grootvader ze vertelde. Zoals het verhaal over Guurtje Borst en Klaas Meurs. Zorgvuldig had ik beide lezingen overwogen om een zo ruim mogelijk beeld te krijgen.

Het slotverhaal stond in een oude vergeelde krant.

Het naspel

Tal van Schagenaars hadden zich te verantwoorden voor het gerechtshof te Alkmaar, en er werden straffen uitgedeeld.

Ten tweede trouwden Guurtje en Klaas, maar hun huwelijk bleek een mislukking. Sommigen meenden te weten, dat de twee, die met zoveel ruoer tot elkander werden gevoerd, later in alle stilte gescheiden zijn.

Dat had ik bewust niet gebruikt omdat het niet na te gaan was op dat moment. Plots daagde iemand op met een foto van Guurtje, de hele stam-

De Gracht in 1894. Rechts het pand van Vermeulen, de slijterij. Het is nog onveranderd gebleven.

Twee huizen naar links woonde Klaas Boes (nu Wardenaar), het dwarse huisje was dat van de weduwe Buete (de Schouw).

boom van de familie Borst en een schat aan gegevens.

Guurtje Borst, geboren te Schagen 14-6-1868, overleden te Amsterdam op 4-2-1958. D. v. Jan Borst en Catharina Balvers. De eerste keer gehuwd 20-11-1891 met Klaas Meurs; graan en fourage-handelaar, later kastelein. Overleden 18-8-1895. Voor de tweede maal gehuwd te Den Helder op 8-7-1897 met Jacobus van Eijzeren, geb. te Domburg op 28-11-1874. Eerst sergentschrijver bij de Kon. marine, later notarisklerk. Overleden te Amsterdam op 2-9-1942. Kinderen uit dit huwelijk 2, waarvan nog één in Den Helder woont. Guurtje is dus 90 jaar oud geworden. Het was wel roerig in Schagen, in die laatste jaren van de vorige eeuw. De „Kerkebrand”, „Guurtje en Klaas” en niet te vergeten de dubbele moord op de Gracht door Klaas Boes. (Hij woonde, waar nu de Schouw is). Jaren daarna heb ik hem ontmoet naast onze tuin. Hij bezocht de begraafplaats.

De vrouw van doodgraver Bijpost kwam over 't hek vertellen dat ze hem gesproken had. Ze had een foto van een pension dat hij onder de naam Roozenlaar of Roozendaal begonnen was.

In zaal Schaaf in Leeuwarden kwam eens iemand bij ons achter de coulissen. Hij hoorde dat we uit Schagen kwamen en vroeg of de naam Klaas Boes ons iets zei. Mij zei die naam natuurlijk genoeg. Hij was oppasser geweest in een gevangenis en vertelde dat Klaas de meest voorbeeldige gevangene was geweest die hij ooit meegemaakt had. Ik meen dit gebeuren nog eens uit de herinnering te halen. Ook weer gesteund door de verhalen van grootvader en van anderen, die ik vele jaren terug persoonlijk gekend heb en uit de courantenverslagen van die dagen. Het drama speel-

de zich af op de Gracht in het pand waar nu de stomerij van Wardenaar gevestigd is.

12 augustus 1894

Op zondagmorgen, 12 augustus 1894, 's morgens om zeven uur stapte een meisje de winkel van de weduwe Buete binnen. Niemand kwam naar voren op haar geroep. Ze ging naar buurman de Haan (nu Siemons) die daar een winkeltje dreef. In de wetenschap dat buurvrouw stokdoof was, ging de Haan in de keuken kijken en vond haar — vermoord — in de stoel zitten.

Het ontzettende nieuws ging als een lopend vuurtje door Schagen en een menigte verdrong zich voor het huis.

Uit een onderzoek bleek dat de weduwe Buete zaterdagavond — onder haar bezigheid snijbonen snijden — in slaap gevallen moest zijn en zo overvallen werd.

Met een bijl was haar hoofd ingeslagen en met een tafelmes was haar de hals nagenoeg afgesneden. Daar men haar in zittende houding aantrof met het snijbonemesje nog in de hand, veronderstelde men dat zij reeds bij de bijlslag het bewustzijn verloor.

Na de moord werd de bij haar inwonende nicht Anna Beyers, die reeds naar bed was, doch vermoedelijk door het lawaai wakker geworden, in haar bed overvallen en met een groot vleesmes uit de winkel eveneens vermoord en als 't ware afgeslacht. Op de grond en op de kleren van de slachtoffers vond men petroleumvlekken zodat verondersteld werd dat brandstichting de bedoeling was om de sporen uit te wissen. Dat was dus mislukt.

De kasten waren opengebroken en alles over de

grond verspreid. Een kappenstel, enkele effecten en wat bankpapier had de dader over het hoofd gezien.

Het opvallende was dat die zaterdagavond een paar ingezetenen die rond elf uur de scheerwinkel van Boes verlieten (De Schouw), een angstig gegil hebben gehoord van „O God, O God”.

Een der mannen wilde reeds het huis binnengaan, maar de ander maakte de opmerking dat de weduwe en haar nicht wel meer een woordenwisseling hadden.

Dus werd van het voornemen afgezien. Nog een derde kwam aanlopen maar alles bleef stil en donker. Wel zag men iemand die vier of vijf maal een lucifer aanstak. De ruzie was voorbij zo meende men en een nachtluchtje ontstoken. Dit alles gebeurde tussen elf uur en half twaalf.

Even na twaalf uur trok iets de aandacht van andere gezinsleden van Boes; alsof iemand over de schutting klom. De hond werd nog uitgelaten maar sloeg niet aan. Ook meende men bij de weduwe Buete nog de winkelbel te hebben gehoord. Het bleef een raadsel, dat zoiets op het drukst deel van de Gracht kon gebeuren.

Zondagmorgen om elf uur arriveerde per trein het Gerecht uit Alkmaar

Op last van de justitie werden door plaatsgenoot Niestadt „Photografiën van den lijken” gemaakt. Het gonsde van geruchten die dag door Schagen. Van velen werd een verhoor afgenomen.

Aanvankelijk werd Klaas Boes niet verdacht. Hij was pas zeventien jaar.

Hij maakte een eerste fout: hij wist wat. Natuurlijk kwam dit ter ore van de justitie die hem een eerste verhoor afnam.

Hij vertelde dat hij iemand gezien had met een

pet op, die over de schutting geklommen was. Langs de schutting stonden overal bloemen. Deze waren niet vertrapt, zodat Klaas' verhaal onmogelijk kon. Hij werd weggestuurd, maar begreep dat hij een fout gemaakt had. Hij herstelde dit 's avonds en maakte een gat in de heg langs Schene. Dit werd de volgende dag ontdekt waardoor zijn verhaal geloofwaardiger werd.

Want de man met de pet was niet over de schutting gegaan, maar door de heg. Enkele dagen verlieten waarop niets bijzonders gebeurde.

Aan riemen

De begrafenis van de slachtoffers vond plaats. Afgesproken was dat burens de weduwe Buete zouden dragen en jongens uit de buurt Anna. Ook Klaas Boes was daarbij. Op het kerkhof was veel politie aanwezig. Toen de jongeren aan het graf stonden zou Klaas gezegd hebben: „Anna, de dader moesten ze aan riemen snijden”.

De geruchtenstroom hield intussen aan. De moordenaar zou in Düsseldorf gepakt zijn en per trein in Schagen aankomen. Het stond er zwart van het volk, maar er arriveerde niemand. Een ernstige verdachte was Simon Alot. In de haag bij zijn woning op 't Noord was een gouden ketting gevonden die van de weduwe afkomstig was. Klaas Boes maakte zijn tweede fout. Tijdens de draverij ging een bulletin rond waarbij ieder die tussen maandagavond acht uur en dinsdagmorgen negen uur op 't Noord geweest was zich moest melden bij de politie.

Klaas had op de buurt verteld, dat hij die avond een boodschap op 't Noord had gedaan voor zijn baas Bierenbroodspot. Hij meldde zich niet en werd 's avonds tijdens het bal in de Ceres opge-

haald. Thuis werd een huiszoeking gedaan en hij werd op transport gesteld naar Alkmaar. Donderdag verscheen in de Schager Courant het volgende bulletin:

Donderdag 23 augustus 1894.

Simon Alot en Klaas Boes (17 jaar) inwoners van Schagen, zijn in de afgelopen nacht alhier gearresteerd.

Eerstgenoemde als dader, laatstgenoemde als medeplichtige van de dubbele moord. De dader ontkent, de medeplichtige heeft bekend.

Beiden zijn vergezeld van de Officier van Justitie, met rijtuigen naar Alkmaar gebracht.

Al spoedig bleek dat Simon Alot onschuldig was en dat Klaas op die avond een ketting op 't Noord in de heg had gelegd om Alot verdacht te maken.

Zijn bewering dat Alot de moorden begaan had en hij alleen maar geholpen had, waren spoedig ontzenuwd.

Diezelfde avond zei één van de klanten in het café van Antoon Boes tegen zijn vrouw Geertje Jes: „Moedertje, moedertje, jij weet er wel meer van” Daarop greep ze een scheermes en bracht zichzelf om door zich de hals af te snijden. Dat deed opnieuw een massa mensen naar de Gracht stromen.

Deze fraaie grafsteen die u al eens zag in het verhaal van de rondgang over het kerkhof, herinnert aan de moord.

Intussen had Klaas een volledige bekentenis afgelegd en werd Simon Alot volledig gerehabiliteerd. Het was een roofmoord; de buit was in de tuin van het koffiehuis begraven. Na de misdaad was hij nog teruggekeerd, daar hij zijn pet had verloren. Klaas Boes pleegde de moorden op aandringen van zijn moeder.

Hij werd veroordeeld tot levenslang. Enkele malen kreeg hij gratie, door voorbeeldig gedrag. Na zijn vrijlating mocht hij een andere naam aannemen.

Jarenlang leefde de naam Klaas Boes voort.

Op winteravonden werd het gruwelijke verhaal weer opgehaald.

Zelfs Heyermans gebruikte de naam Boes in één van zijn stukken waarin iemand van moord beschuldigd werd.

Ook in vliegende blaadjes werd het gebeuren verhaald.

Als bijzonderheid vermeldde men dat de baas van Klaas Boes — Bierenbroodspot — in die dagen een nacht van huis moest.

Zijn vrouw vroeg Klaas of hij daar wilde blijven slapen daar ze bang was alleen thuis te blijven zolang de moordenaar niet gepakt was.

De moord te Schagen op 11 augustus 1894

Wijze: Colijn de brave boerenzoon

Komt vrienden luister naar dit lied

Wat ik u zal verhalen

Wat laatst in Schagen is geschied

Hoe dat een booswicht steeds kan dwalen

Een dubbele moord met ruw geweld

Deed daar de wreedheid krachten geven

Het was de begeerte naar het geld
Twee vrouwen kostte het hun leven (bis)

Een weduwe in vijftig jaar
Die met haar nichtje samen woonde
Genoten vreugde met elkaar
Zooals dit ons betoonde
De zaken gingen steeds vooruit
Voor ieders oog al in den handel
Een winkel had zij daar in fruit
Zij was bemind al in haar wandel (bis)

't Geheele Schagen is in rouw
En zal die dag niet licht vergeten
Een dubbele moord al bij die vrouw
Zooals wij hier en elders weten
Ja, nu die snoodaard is gevat
Het was de wens die wij begeerden
Want zulk een daad in dorp en stad
Daar moet het recht steeds voor regeeren (bis)

Een ieder neemt dit schouwspel aan
Als een afschrik op zijn wegen
Met de bēe dat God ons bij mag staan
Om zulk een misdaad nooit te plegen
Dat liefde meer steeds wordt gekweekt
Een ieder meer op God vertrouwen
Een ieder steeds met weemoed spreekt
Van deze daad op die twee vrouwen (bis)

Rond de kerktoren

HOOFDSTUK 10

De Markt is altijd het middelpunt geweest van evenementen van zeer uiteenlopende aard. Van het „doorlichten” tot het vuurwerk, van tentoonstellingen tot vertrekpunt en natuurlijk de weekmarkten.

Middelpunt van het geheel was en is de uiterlijk fraaie kerk die Schagen het zo vertrouwde beeld geeft.

Binnen in die kerk staan aan de kanten de niet-zo-fraaie banken waar ouderlingen en diakens zitting hebben en op deze manier de schare kunnen overzien.

Vooral vroeger werd er nauwlettend op gelet wie wel en niet aanwezig was. Want je kon bijvoorbeeld niet zomaar een stuk land van de kerk huren. Je moest dan ook tot de lidmaten behoren. Je zal ze de kost geven die daar enkel uit „landsbelang” kwamen en de kerkeraadleden naar de ogen keken. Alleen om een koetje te laten herkauwen.

Mijn vader had ook een stukje kerkeland en toen hij overleed liet men mij al spoedig weten dat ik dat stuk niet zo nodig had. Of zij dat konden beoordelen. Toen kreeg iemand dat land die ik het ook wel gunde. Met als gevolg dat die ijverig zijn zondagse pak aantrok en het kerkbezoek bij de pacht incalculeerde. Als je dan een stukje gepacht had kreeg je vijf of zes man van het kerkbestuur op je nek. Ze keken of je niet ergens een stekeltje tussen de boterbloemen

wegstopte, maar je kreeg niet de kans om bij hen in het kerkeland te kijken.

Ik wek wellicht de indruk een „heiden” te zijn. Verre van dat. Ik geloof zeer zeker meer dan sommige „voorzitters” in die dagen. Daar waren we ruim in gesorteerd in die dagen. Mijn ouders waren ook uit overtuiging trouwe kerkbezoekers en ook mijn kinderen bezochten de z.g. „zondagsschool”

Jan en Arno waren in die tijd acht en tien. Wij woonden op de Nes en ze zouden met de zondagsschool een dag naar Schoorl en Bergen.

Parmantig stapten ze in hun matrozenpakjes, die mijn vrouw voor ze gemaakt had, naar het station. Want het was een feest dertig jaar terug.

Op het station echter, vlak voordat de trein binnenreed, werden ze teruggestuurd door een zekere mevrouw (de naam doet er niet toe) omdat ze een paar maal verzuimd hadden op de zondagsschool.

Inderdaad. Het was winter en er lag een pak sneeuw. Voor de kinderen geen doorkomen aan en op zondag geen sneeuwschuivers.

Toen de jongens huilend en verkleumd terugkwamen — vernederd door iemand die zich kerkelijk noemde — moest ik alles eerst even verwerken. Nimmer is iemand zijn excuus komen aanbieden, wat ook maar goed was.

Wel kwam na enkele weken koster Raven vragen waarom ze niet meer op zondagsschool kwamen.

Rond de kerktoeren.

Want ja, ze kregen met Kerstmis niet alleen speelgoed maar ook kleren.

Ik weet drommels goed dat dit een weinig schokkend gebeuren was en wellicht van mij kortzichtig.

MAAR IK BEN TOCH MAAR EEN KERK VOOR MEZELF BEGONNEN

Dankbaar dat ik leef en dat we gezond zijn, dankbaar dat de kikkers in de sloot kwaken, dat de zon schijnt en de vogels zingen.

Want dan kan ik mijn geloof zien en niet opgesloten tussen vier muren waar een gewichtige dame een kruisje achter de namen kan zetten.

Wist u dat een veertig jaar geleden uit dezelfde kerkdeuren clowns en augusten naar buiten buitelden, gevolgd door schaars geklede dames?

En dat die kerk witte clowns met muziekinstrumenten, een boksende pony en honden herbergden? Natuurlijk waren er weer die dit ontierend voor de kerk vonden en hun pen vlijtig in de gifkoker doopte. Dat was in de tijd van de winkelleken. Als specialiteit vonden daar voorstellingen op het kerkplateau plaats onder het inpressariaat van Jac. Smit uit Haarlem. Met op de parterre o.a. „De Les facsones groupe” en de equilibristen, luchtacrobaten en fietsnummer op zes meter hoogte. Programma’s die drommen mensen naar Schagen deed trekken.

Zelf vond ik het heel gewoon dat deze mensen zich in de kerk verkleedden voor hun werk. De dominee kleedt zich toch ook om voor het zijne. Als het zo ontierend was had Onze Lieve Heer wel een schaars geklede dame van zes meter naar beneden laten vallen.

Dat alles gebeurde in de tijd dat een half pond fijne toffees negentien cent per half pond kostte bij Dirk Klos op de hoek van de Markt.

En in de tijd dat we nog een bovengrondse waterplaats hadden op de markt; een geel houten geval dat zich uitstekend leende voor schuttingwoorden. Maar ook tot andere kunstuitingen zoals ik nog steeds de regels weet:

„Vrouwen van vorsten hebben grote borsten”

Ik werd er op de een of andere manier aan herinnerd tijdens de t.v.-producties van Edward de zoveelste en Hendrik VIII.

Inderdaad, de onbekende auteur had gelijk.

Handel en wandel

Vooraf tijdens de marktdagen was de kerk het levendig middelpunt van handel en wandel.

Daar was Teun Kley die met een bokkie of een geitje zwaar redeneerde in de hoek van ’t Vosje, over zijn vroegere tijd. Vergane glorie, toen al. Maar nog steeds over paarden sprak of hij er voor het huis vijf had lopen en achter het huis nog een stuk of tien. Hij mocht al blij zijn als hij een korf kippen vol kon krijgen.

En als dan in ’t Vosje Jaap Zeeman en Nan Spaan zaten en over harddravers spraken, dan kwam Teun er tussen. „Ik denk da’k ok maar weer een beessie koop”, waarop Nan antwoordde: „In je hemd bedoel je zeker”.

Toch ging Teun tot het laatst toe naar Duindigt en als hij dan eens een paar tientjes met een gokkie had gewonnen, dan kwam hij op de buurt vertellen dat het van de week weer goed zat. Dat buurtje was altijd het kluitje met Cees Ootes, de stratenmaker die het altijd beter wist en je de indruk wilde geven dat hij heel Nederland van straten had voorzien.

Voor Teun gold de spreuk:

Mensen met paarden - hebben een hemel op aarde, maar komen ze te sterven - valt er niets te erven

Al die mensen die bij het marktbeeld hoorden, zijn verdwenen. Zoals dat doofstomme mannetje met zijn notitieboekjes en potloden. Bertus met zijn scheermesjes en messen, die later „Punter” nog loten door zijn neus boorde en toen niet meer verscheen.

Marcus Dinsdag, Jopie Groenteman, de joodse kooplui en de bevrachters. Daar was de Biggenmarkt met Cees den Adel, Teun Half, Maarten Rozing enz. Niet te vergeten Joop en Teun de Jong die schapen merkten. Menige jongen die een kleur in zijn haren kreeg als hij lastig was. Moeder kon het slechts verwijderen door het er uit te knippen.

Ja, wat had je al niet rond de markt. „De Gouden Ploeg” die koeien molk. Als een arme drommel om een paar liter melk kwam dan sprongen de vaste melkboeren in het geweer. Want dat mocht niet.

Daar was Willem Slikker die alle cafébezoekers een hand gaf en dan vroeg: „Lootje kopen?”

De vaste kooplui kwamen reeds woensdagavond naar Schagen naar De Gouden Engel. Verder had je de „plakkers” die — hoe later het werd — al rijker en sterker werden en meenden dat ze de dienstners net zo mochten betasten als de koeien op de markt.

De verheffende trap van de plakkers waren de „doorzakkers”. Van huis af werden deze opgehaald en aan de arm weggevoerd.

Het hoorde er allemaal bij. Nu is dat anders. De taxi wordt als schuifla gebruikt en vertrekt geruisloos.

Op handwagens werden de hokken naar Vreeburg afgevoerd en de touwtjes netjes aan een dwarsbalk opgehangen.

Hier en daar stopte iemand nog wat stro in een zak voor zijn konijnen; in cafés werd nieuw zand gestrooid en bij enkelen werd de loper al weer uitgelegd.

De balans werd opgemaakt; de donderdagse hulpen stapten weer op de fiets naar de omgeving waar ze thuishoorden.

Wat bleef was het marktplein, met de kerk die zijn neus niet in andermans zaken stak.

Fier blijft hij zijn toren in de lucht steken. Net als zijn collega's, van welk geloof dan ook.

Waar Abram de mosterd haalde

HOOFDSTUK 11

weet ik niet, maar wel dat de directie van het Carlton hotel dit in Oudesluis bestelde!

Wat je nooit meer in een etalage ziet is . . . een varkenskop met een sinaasappel in de bek (of moeten we mond zeggen, zoals een paard benen heeft in plaats van poten.) Ik kwam zo op die varkenskop omdat ik om de twee weken een tegeltje spek haal. Zo van ongeveer dertig bij dertig centimeter. Mijn vrouw kookt het dan en koud, niet te dik gesneden is er niets lekkerder. Of op een plak roggebroom met niet te vergeten een tikkeltje mosterd van . . . ach, die man uit Oudesluis . . . Daan Pool? Wel nee. Er zijn daar meer mensen die bekend of beroemd zijn. Denk maar aan de legendarische Meester Jippes, de Slikkers en niet te vergeten Jaap Stammes, meer dan een halve eeuw de steunpilaar van „Dosko” en van Oudesluis. In mijn geval doel ik op de mosterd van Paarlberg. De echte mosterd voor mannen, die grove, die met paardekracht werd gemalen door „Prins” het paard van Paarlberg.

Voor de jeugd was „Prins” ergens hetzelfde als de ezel van de molenaar uit de onvergetelijke boeken van Dik Trom. De kinderen mochten hem 's avonds naar het land brengen. Soms met twee, drie mensen op de rug. Prins kende het pad naar de weide; de kinderen deden dan het hek open. Een dagelijks gebeuren en voor de jeugd een heerlijke attractie om prinsheerlijk vervoerd

te worden. Het twee- en vierbenig vervoer was in die dagen belangrijker dan het twee- en vierbandig.

Bekend

De Paarlbergen waren rustige mensen en ook gezien in het dorp. Toen Prins bijvoorbeeld oud werd, dacht hij er niet aan hem te verkopen, waardoor hij wellicht bij de slager zou belanden. „Hij heeft voor mij brood verdiend en zo lang hij leeft, mag hij in het land blijven.”

Maar om op de mosterd terug te komen, die was overal bekend. Paarlberg leverde net zo goed aan het deftige Carlton Hotel in Amsterdam als aan Harry London in Alkmaar. In de Molenstraat in Schagen heeft overigens ook een mosterdmolen gestaan, van Govers. Diens zoon heeft in het vroegere verenigingsleven een belangrijke rol gespeeld. Hij luisterde naar de naam „Dubbelstank” vanwege zijn lampegglasfiguur. Onze oude postbode, de nu 91-jarige Klaas Krapman vertelde me, dat hij als kind vanuit de Anna Paulowna lopende om een vaatje mosterd naar Govers ging. Dat vaatje kostte toen tachtig cent. Op de terugweg ventte hij langs alle huizen met zijn mosterd: een schep voor één cent. Mosterd werd toen gebruikt als „mosterddoop” in een „lok” die in de aardappelenschaal stond.

Eenmaal thuisgekomen, en het vaatje was uitgevent, bestond de beloning uit één sinaasappel. Hoofdzak was wat geld thuis te brengen.

Krapman en zijn broertje hadden ook een bus boterballen mee voor de verkoop. Vier stuks voor één cent. Dit gebeurde vaak op winterdag als de verdiensten thuis klein waren. Door sneeuw en langs gladde wegen gingen ze langs de huizen en boerderijen. Toen Krapman eens zijn vaatje liet vallen en niet naar huis durfde, schepte Henderick van Teulingen de mosterd uit de sneeuw, roerde eens flink en zei: „zo, nu heb je nog meer ook!”

In 1919 ging Krapman naar Schagen en was daar vele tientallen jaren een bekend figuur. Over mosterd kun je een heel verhaal schrijven, bedenk ik me nu. Het is al weer jaren geleden dat we optraden voor een vereniging die het „Mosterdzaadje” heette. „Hoe komt men toch aan die naam”, vroeg ik. Het betekende een „lang leven”, zo werd verklaard. Het bewijs werd geleverd in die tuin in Sint Maarten die we daar aanlegden. De grond was opgehoogd en het krioelde

Klaas Krapman, vele jaren de postbode in Schagen. Hier voor de „brug der zuchten” over de Laan. De brug kreeg zijn naam omdat aan de overzijde het belastingkantoor gevestigd was.

werkelijk van de mosterdkrodde. Vele jaren terug had er mosterd gestaan, zo wist een buurman. Nog steeds komen daar krodde in het gazon voor, hoorde ik juist dezer dagen.

Maar de mosterd van Paarlberg was het meest bekend en is nog verkrijgbaar. Brood met spek en dan dat tikkeltje mosterd . . . Er zullen er zijn die willen weten waar ik dat spek koop. Ja kijk, daar kan ik natuurlijk moeilijk mee voor de dag komen. Het zou voor die slager een gratis reclame zijn en iedereen zou daar dan natuurlijk heengaan. Zo breed is de Molenstraat nu ook weer niet. Je had zo vroeger al zo je adressen waar je bepaalde soorten het liefst vandaan haalde: slager Kweldam was beroemd om zijn metworst, Jan de Rooy om zijn rookvlees, Ploeger om zijn schapenvlees enz.

Broodje Dobbe

Toen ik voorheen elke maandag naar de Artiestenbeurs in Amsterdam ging, stak ik het Rembrandtsplein wel eens over naar Dobbe, de broodjeszaak. Tussen kantoortijd en de beursuren werd daar half Amsterdam gevoederd. De Artiestenbeurs was toen nog in De Kroon, die prachtige zaak op het Rembrandtsplein, pal naast „Heck” waar alle orkesten van weleer zijn opgetreden als „De Hoomers”, Eddy Roos, Boyd Bachman, De Edelweisskapel. Bij Dobbe kreeg je een broodje beleg waar je je mond wijder voor moest opendoen dan de „Gaper” die bij Rotgans op de Gedempte Gracht aan de muur hing. En voor een paar dubbeltjes kreeg je nog een portie onvervalste Amsterdamse humor op de koop toe. Ook dat is nu schaars geworden.

Nu ga ik op de donderdagmiddag naar de Artiesten Reünie Club (de Beurs bestaat al lang niet meer). Daar komen de laatste restanten oud-artiesten bijeen. Allemaal vergane glorie op een enkele na. Negentig procent, waaronder ook ikzelf, heeft het artiestenleven achter de rug. Het onderlinge contact kunnen we moeilijk missen. De verhalen van vroeger komen los, ze maken muziek onder elkaar en roddelen ook nog over anderen dat het een lieve lust is.

En net als vroeger haal ik nog wel eens een broodje vlak bij de Nes, het vroegere uitgaanscentrum van Amsterdam. Maar de sfeer is niet meer. Wel is daar een vleesloze juffrouw, die met nietsziende oogjes staat te herkauwen. De koeien van Willem Schouten zouden er jaloers op zijn. Het kauwen werd afgewisseld met een klein plofje. Eerst dacht ik dat er een stop doorsloeg, maar het bleek dat de juffrouw het produceerde met haar kauwmiddel . . . Een onsmakelijk gezicht wat me weer aan de koeien van Willem Schouten deed denken die op het punt van kalveren staan. Het bestelde brood met een kop koffie werd gelijk met een reclamebonnetje toegeschoven waarop f 3,45 vermeld stond. Als je dan f 3,50 neerlegt wordt dit zwijgend opgepakt; leg je vier gulden neer dan beweegt even de felgekleurde mond en kun je bij windstil weer het woordje „merci” verstaan.

Trouwens, het zal wel niet vriendelijk overkomen, maar hier bij ons begint dat verschijnsel ook al schuchter binnen te sluipen. Het is dan nog wel miniem, maar het komt voor als je in zo’n onpersoonlijke rij staat met je spullen. Als je dan eindelijk voor het offerblok staat, wat men kassa’s noemt en zo’n kauwend wezen je spullen doorschuift, die na een riedel het bedrag

vermeldt. Je moet goed opletten, want het gebeurde laatst dat men de datum van houdbaarheid aansloeg in plaats van de prijs. Dat kwam heel onvoordelig uit. (Historisch).

Maar laat ik stoppen met het kraken van de dingen van deze tijd. Ze komen misschien voort uit ons gehaaste bestaan, de jacht om het eigen huis, de drift om de auto te laten rijden en vele andere dingen. Zo bezien mag je eigenlijk niet boos zijn op die kauwende juffrouw. Ze camoufleert er wellicht een zenuwtrek mee. In elk geval zijn ze bereid om hun dagelijks brood te verdienen. Dat is de keerzijde van de medaille. Maar een beetje vriendelijkheid en een klein gebaar kan wonderen doen. Ook voor hen zelf.

Ook in Amsterdam kun je wel een gemoedelijk cafeetje ontdekken. Maar je moet wel zoeken, zoals bijvoorbeeld daar even voorbij „Ome Jan” onze echte ouderwetse lommerd in de Nes, de beroemde „Frascati” staat. De artiestentempel van heden en verleden en nu de broedplaats van Sonja Barend's wekelijkse goed-nieuws-eieren. Daar in dat kleine cafeetje vind je nog sfeer, geen geschreeuw of geblèr. Een houten vloer en een koperen leuning rond het buffet waar je rustig voor kunt zitten zonder dat iemand je in je rug staat te drukken. Op een grote schaal liggen daar de belegde broodjes die voor een redelijke prijs gretig aftrek vinden.

Het verhaal is toch een eetnummer geworden en daarom kan ik wel besluiten met het „kerstdiner” van onze oud-artiestenvereniging . . . Jaarlijks vormt deze traditie het hoogtepunt en wordt in een Amsterdams hotel gehouden. Dit jaar was het het „Slotania-hotel” (overigens de beste verzorging die we ooit hebben gehad!). Het kerstdi-

ner is de dag van de glitter en glamour voor de meesten van de honderddertig gasten. Het is de dag van het rokkostuum en van de avondjaponnen met doorkijkgaten die de vroegere schoonheid van de oude gevel laat zien. Het begint 's middags om vier uur tot 's nachts één uur. Dus u begrijpt dat er wat gegeten, gedronken en ook geroddeld wordt.

Paradepaardje

Er zijn er ook die een nummer ten beste geven en dit doen met een elan, waarvoor je een staande ovatie op de been kunt brengen. Er is er ook een enkele waarvan je zegt, had het maar niet gedaan. Je hebt nog een herinnering aan hun nummer uit hun goede tijd en omdat hij nu zo nodig moest, stort dat alles ineens, als een kaartenhuis. Het hoort er wel allemaal bij.

Natuurlijk, een Truce Speijk die toch al weer vele jaren van school is, beweegt en zingt als een vedette. Maar die werkt dan ook nog steeds. En Henny van Gelderen met haar tachtig jaren eveneens. Ons paradepaardje is de bijna 84-jarige Stella Seemer, de cabaratière, die vroeger met Kees Pruis werkte. Daar gaat nog steeds een glans vanuit die haar grootheid van weleer uitstraalt. Zij heeft er op het juiste moment een streep onder gezet. Maar leeft nog wel mee met ons wel en wee.

Wist u dat ik vroeger verliefd was op deze Stella? En dat ik niets voor haar betekende, want ze wist het zelf niet? U weet wel van die kalverliefde hoewel Stella toen al een jong koetje was. Als ze met Kees Pruis ergens op een kermismaandag optrad, bleef ik bij de deur wachten tot ze vertrok. Wat

ze dan beloonde met „Heel hartelijk bedankt!” Ik had nooit durven denken, dat ze later en ook nu dikwijls bij ons thuis in Schagen komt logeren.

De kerstdineravond is lang en dus kwamen ook de afgunstige praatjes los. Vooral Willeke Alberti of liever het liedje „Carolientje” moest het

Stella Seemer. Samen met Kees Pruis stond ze net zo op de Pier te Scheveningen of bij Faveur als bij Bakker in Aartswoud op kermismaandag.

ontgelden. In '29 zou dit al door Albert Bol zijn gebracht. Weer een ander die dat en dit nummer zou zijn afgepikt, wat hij zelf misschien dertig jaar terug eerder pikte.

Als ik Toon Hermans zie bemerk ik een vleugje Buziau, als ik hem hoor zingen van het „Ballonetje” hoor ik een vleugje van „Tingeling” van Davids.

Een andere prestatie vind ik die van André van Duin die in feite Bueno de Mesquita imiteerde. Er is een artiest uitgegroeid van klasse in zijn genre. Buziau, de grootste clown die Nederland ooit bezat is door velen geïmiteerd. Ook door mijzelf. Je probeerde zijn stempel in je eigen revue omdat zijn „postzegel” nu eenmaal groter waardé had dan de mijne.

Zelfs drukwerk komt op zijn plaats terecht.

Schagens politiemacht in vroeger dagen

HOOFDSTUK 12

en de „lotelingendag”

Er is een hemelsbreed verschil tussen de politie-taak in vroeger dagen en het vak in onze tijd. De omstandigheden nu zijn vele malen zwaarder dan vroeger. Het ging er gemoedelijk toe en de politie wisselde ook niet zoveel van standplaats als tegenwoordig.

Het waren gemeente-veldwachters, die soms tientallen jaren meegingen. Net als de tuinman en de stratenmaker. Och, en er gebeurde naar verhouding ook geen wereldschokkende dingen. Bij Gert Ranke op het Noord werden eens geweren gestolen. Ranke woonde toen waar nu de antiekzaak van Dekker gevestigd is. (Diezelfde Ranke heeft eens de hoofdprijs gewonnen in de staatsloterij). Toen de debitant bij de volgende verkoop weer kwam vragen of hij een lootje wilde, moet hij gezegd hebben: „Nee, want die prijs win ik niet een tweede maal”. Ook werden eens pinken uit een weiland gestolen en beleefden we een operette-overval op het postkantoor.

Deze werd spoedig opgelost.

Verder was er de gebruikelijke burenruzie en werd zo nu en dan iemand opgepakt die geen been had om op te staan.

Of je kreeg een bon omdat je carbid-lamp niet brandde. Het zijn dan ook de figuren die mij het best zijn bijgebleven.

„Omkopen zeker, hè”

Vanuit mijn prilste tijd herinner ik me onze Abma als éénmanspolitiemacht. Hij dook altijd op zijn fiets via een steppie dat aan het achterwiel bevestigd was (de fietsen waren toen nog doortrappers) en aan zijn uniformbroek zaten de z.g. „broekveren” die moesten voorkomen dat de broek tussen de ketting kwam.

Met ons, jongens, speelde hij altijd eigen rechter. Niet naar je ouders of naar de burgemeester. Neen, als je kattenkwaad uitgehaald kreeg je een schop voor je kont en dat behoedde je wel voor een tweede keer.

Als hij 's avonds in De Posthoorn kwam om op sluitingstijd toe te zien, bood men hem vaak een borrel aan. „Omkopen zeker, hè . . . nou geef me er dan maar één”.

Veel later brachten de cafébezoekers hem dan naar huis.

Als het donker werd en je was nog op straat, zei hij steevast: „Zien dat je thuis kom. Straks komt de tientoon en elfrib”.

Toen ik ouder werd, werd de politie verdubbeld en kregen we onder andere het operette-figuur Flapper.

Operette-figuur Flapper

Lange tijd bestond de politiemacht uit het duo Flapper en Van Haren. Het tweetal deed mij steeds denken aan het filmduo Watt en half-

Zelfs ik imiteerde in de dertiger jaren. Hier als de Schager Buziau in onze revues. Naar een schilderij van Jan Koning.

Watt. Flapper, oneindig lang en met een paar ogen waarmede hij bij wedstrijden op het Sneekermeer zeker bij de prijswinnaars zou behoren. Hij was een figuur waar de jeugd weinig ontzag voor had.

Van Haren was een gewone politieman, maar vormde door zijn kleine gestalte het grote contrast.

Omdat ze de gehele macht vormden werden ze altijd in één adem genoemd. Het moet voor Van Haren wel eens onprettig geweest zijn jarenlang naast een figuur als Flapper te moeten werken. Zou hij in bijv. Barsingerhorn geweest zijn, dan zou hij normaal met de dorpsgenoten hebben geleefd. Flapper kon uit het boek van Dik Trom zijn weggestapt. Het duo Flapper en Van Haren dus: vele dingen speelden zich af om de eerste. Van Haren bleef vaak op de achtergrond.

Het waren wederom geen schokkende dingen, maar Jac. Prins, de melkboer van de Markt, had wel eens moeilijk te incasseren briefjes.

Dan liet hij Flapper wel eens langs gaan of dat niet afgelost kon worden. Het salaris van de man was ook bescheiden en ook zijn vrouw had wel eens openstaande briefjes.

Kleine dorpsdingetjes die in onze gemeenschap konden gebeuren. Als figuur had de goede man werkelijk alles tegen en vaak ook zijn handelingen. Want zongen zij niet:

*„Een, twee, drie, vier, vijf
Hou Flapper van je lijf
Want hij schiet op Klaas Leguit
Zo bij Rotgans door de ruit”*

Dat gebeurde in de Molenstraat waar Infantella gevestigd was, bij de Gebr. Rotgans. Jo Rotgans de zanger, heeft later een drogisterij gehad (nu

*Veldwachter Flapper, een veel geplaagd man.
(Met dank aan foto Niestadt, die het negatief in zijn archief wist op te duiken).*

Terlep) die de naam droeg „In de nieuwe gaper”, een groot beeld op de muur, een gaper met de korst op de tong.

En geliefkoosde manier van politie pesten was het fikke stoken. Liefst op plaatsen waar het niet verwacht werd. Dat stoken ging anders dan men het nu doet, met rotjes en ander vuurwerk.

Een van de allerbeste stokers was Jan Boontjes (van de auto's). Hij was timmermansleerling bij Jan Blankman en spaarde ijverig de krullen voor de stook, samen met Cor Kossen van de Loet.

Politie pesten heette het. De krullen werden op het Willem van Beierenplein aangestoken. Tegen de tijd dat de politie er was, brandde het hout op de markt, enzovoorts.

Cor Kossen is een keer opgesloten geweest in het cachot.

Jan en zijn makkers wisten echter de politie op te sluiten door een touw aan de Waagdeur te binden en dat weer aan een boom. Dan werd het schone lied gezongen: „Laat ze maar lopen, laat ze maar gaan; die Schager politie is toch niks gedaan”.

Naast de kermis, de harddraverij en de veulenmarkt was toch wel de allerdrukste dag voor de Schager Hermandad de

Lotelingendag

In die tijd bestond er geen algemene dienstplicht. Voor elke lichting aankomende soldaten werd geloot en een aantal trof dan het ongeluk niet 's konings wapenrok aan te mogen trekken. Dat loten gebeurde in de Ceres.

Uit de hele omgeving kwamen de „lotelingen” op de fiets, pet op en in het goeie pak naar Schagen. Hele slierten stroomden op zo'n dag Scha-

gen binnen. De burgemeester en de veldwachters voorop.

De laatsten uit de omgeving, zich martiaal van hun waardigheid, de eerste onmisbaar om de lootjes te trekken voor de zieken of afwezigen. Hoe meer ze Schagen binnenkwamen des te luidruchtiger men werd. Dat veranderde als de lotelingen de Ceres in kwamen waar de legerleiding op het toneel zat. De spanning was te snijden. Na afloop trok men met het lootje op de mateloot of pet gespeld de herbergen in.

En dan luid zingend van de één naar de ander. Trok de horde naar Henderick Raven op de Loet, dan kwamen ze langs de Openbare School. Dan werden er losse centen op het schoolplein gegooid wat dan weer de oorzaak was van verwoede veldslagen onder de schoolkinderen, kapotte kousen en verloren haarstrikken.

Tot groot vermaak van de lotelingen die dan weer verder trokken naar een volgend café.

Je was immers negentien jaar, je hoorde er weer een beetje meer bij dan voorheen, je was weer een beetje meer man.

De dienstmeisjes op straat waren niet veilig; de politie hield zich zoveel mogelijk afzijdig. Het was immers lotersdag.

Als de avond viel gebeurde het vaak dat de horde jonge pinken naar de Schagerbrugger kermis toog, die vaak op dezelfde dag gehouden werd. Daar werden dan de laatste centen opgemaakt en kon het vaderland verzekerd zijn van alweer een prima lichting verdedigers.

P.S. Op het laatste artikel over de Nieuwstraat zijn vele reacties gekomen waarom die naam niet behouden werd.

*Zoals ik al schreef was het een raadsbesluit. He-
laas werd aan de historie voorbijgegaan. Vooral
het toenmalige raadslid, mevrouw Koopman,*

*heeft zich laagdunkend over de Nieuwstraat uit-
gelaten.*

*Haar luiers hebben nimmer aan een Schager
waslijn gehangen, maar ze oordeelde wel of het
al dan niet Schager geschiedenis was, die
Nieuwstraat.*

Een lichtung Schager lotelingen uit de twintiger jaren: staande van links naar rechts: Manus Boersen, Jan Snaas, Dirk Blaauboer jr., Cor Keesman, Dirk Bleeker, Piet Schoorl, Nic. Hoogschagen en Jan van Ketel.

*Voorste rij: Cor Mooij, Bram Borst, Piet Deutekom, Simon Borst, Piet Posker en Dirk Bijlsma.
Velen zijn inmiddels overleden of vertrokken naar elders.*

*Maar ongetwijfeld herkent u nog: Manus Boersen, Dirk Bleeker, Ir. C. Keesman en Bram Borst van
wie we deze foto in bruikleen ontvingen.*

*DE FOTO — Willem Groot was nooit weggeweest uit Andijk. Zijn vader was
daar bouwkundige en leefde dit uit met „Andijker muizen”, „Eigenheimers” en
wat verder zoal groeide.*

*Toen Willem onder dienst moest was dat een hele gebeurtenis. Hij was nooit van
huis geweest en de familie bezat alleen maar een foto van Willem in zijn blootje
op een schapevacht. Een paar dagen voor hij weg moest zei moeder: „Willem,
ga naar Hoorn en laat een mooie natuurlijke foto van je maken, zonder
poespas”. Willem naar Hoorn en zei tegen de fotograaf: „Moeder het zait je
moet een netuurlijke foto van me make”.*

*Met pretoogjes antwoordde de fotograaf: „Dat ken me jongen. Trek je kleren
maar uit”.*

*Zodoende kwam Willem in Andijk terug met een foto waar hij in zijn blootje
opstond. Moeder bloosde en zei: „Ik bedoelde een gewone natuurlijke foto zoals
je bent . . .” Willem pakte een schaar, knipte de foto middendoor en gaf moeder
de bovenste helft.*

's Avonds ging hij naar grootmoeder, afscheid nemen.

*Opie was al dik in de tachtig maar het enige dat ze mankeerde was dat ze behoor-
lijk „kippig” was.*

Ook zij vroeg om een foto.

*Willem dacht aan de doorgeknipte foto en dacht: „Och ze is toch kippig”. Opie
tuurde er naar en zei: „Willem, je bent precies je grootvader: stroppe scheef en
het heer in de war”.*

Kees Hendericks, „De Rooie”

HOOFDSTUK 13

en kleine dingen langs de oude Trambaan

SCHAGEN — Sinds ik in de Landbouwstraat woon, merk ik dat ik iets heel, heel erg mis. Ik ben daar de enige die op klompen loopt, maar de mensen zijn niettemin erg aardig en weten dat ik niet op klompen loop sinds ik deze verhaaltjes schrijf. Integendeel, ik loop er al tientallen jaren op omdat ik het prettig vind.

Zelfs op het toneel pasten ze prachtig in mijn boerengenre.

Wat ik mis, dat mag u gerust weten: dat zijn de kikkers in de Hoep. Ze zijn een hele poos schaars geweest, maar het laatste jaar is het orkest in volledige bezetting in en rond de Spoorvloot en het kerkhof aanwezig. Jarenlang waren ze mijn privé-orkest. Ik werd er soms wel wakker van, maar nimmer boos. Ik luisterde naar woord en wederwoord, totdat ik weer in slaap viel.

Het is misschien daarom dat ik zo'n „vroegspook” ben.

Vooral zondagmorgen ben ik vroeg uit de veren. Niet dat ik zonodig aan het werk moet. Integendeel. Ik zit dan een poos bij de ara's die op een prik weten dat het zondag is.

Enkelen mogen los en zitten op de bank of wagen een stukje over de gladde tegels.

Of ik rijd op de fiets door het slapende Schagen. De door-de-weekse „vroegbloeijs” als me-

vrouw Redecker en de krantenjongens die mis je op zondagmorgen.

Als ik in de Hoep op mijn fiets stap vanwaar je nog uitziet tot ver over de Nes, dan mis ik nog iets, het rammelen van de melkbussen of het geklop met een stok in een emmer onder het monotone geroep van „kaf-kaf-kaf”, wat als lokroep voor de kalveren bedoeld was.

Het lijkt wel of ik altijd vanaf het Noord mijn rondje moet maken. Langs de Beethovenlaan, links van het vroegere Nespadaal — ook wel het zwarte weggetje genoemd vanwege het soort kolengruis als verharding — dat uitkwam bij Chris van Lint, de grof-, hoef- en kachelsmid.

Soms brandt er nog wel eens een vuurtje als Chris zijn vroegere werk als hobby bedrijft.

Links van de smederij woonden de Deutekammen, de slagers en „Kok” Way, jarenlang onze nachtwacht.

Daar was de grote boerderij van Piet Henneman die „Rooie Chris” als huishoudster had. Wij noemden haar stiekum „Het spook van de opera”. Ook Alie Berger is vele jaren bij Piet over huis geweest, maar die was 683 maal aardiger dan Chris.

Ik fiets zomaar eens de Havenstraat in naar de Halerweg waar vroeger de vuilnisbelt was. In de Patrijzenhof, waar mevrouw X zich nog eens lekker omdraait, stond ik te „stekelepikken” of zaten we 's zomers bij een hooirook brood met aardbeien te eten en dronken koffie uit de groene

koffiepot die moeder bracht in een bonte handdoek.

Kees Hendericks, jarenlang vuilnisman van de gemeente Schagen. Achter het buffet Jan Vader, de kastelein van het Noordhollands Koffiehuis.

„Doolittle”

Bij ons ging het hooien nog volledig met de hand. Het was de tijd dat Jaap Waag en Arie Vlaskamp op hurkies over sloot nog een praatje maakten en Kees Hendericks met de vuilniswagen en het Belse paard ervoor via het paardepad naar de belt sukkelde. Dat sukkelen was niet vanwege de traagheid van het paard, maar vanwege de lompe wagen met vuilnis op dat rottige losse grind.

Dat was voor het paard een hele scheur. Kees liep altijd naast de wagen als die gevuld was om deze niet nog zwaarder te maken. Kees was het Doolittle-type uit My Fair Lady en had zo in de musical kunnen stappen.

Bij verkoudheid was zijn snor gesierd met het as uit diverse kolenlaadjes. In de winter werd dat as bewaard om de gladheid op het pad voor het huis te bestrijden.

Soms zag je Grietje Bleeker met de koektrommel naar de oude dijk gaan. Een blikken trommel met handvat en als Grietje een sanitaire stop moest maken dan ging de trommel op het paardepadje als steun en gingen de rokken omhoog. Dat was in de tijd dat Sikkes met de eerste gevulde chocoladerepen op de markt kwam. Als Grietje dan aan de deur kwam dan preees ze die aan: „Ik heb Sikkes-repen en ik heb Sikkes-repen en nog eens Sikkes-repen”.

Waarmee ze doelde op de verschillende smaken.

Op de oude vuilnisbelt streunden we na „sluittingstijd” naar een wiel of trapper voor de fiets, of we vonden een tafeltje met drie poten. Vader herstelde dat dan en het ging mee naar de markt

als inpaktafel voor de koolplanten. En woensdagavond deed het ook dienst op onze eigen markt. In de stal op het Noord lagen de duizenden planten gereed voor de donderdagse markt. Velen kwamen reeds woensdagavond planten halen en een praatje maken. Alles ging op een gemoedelijke manier, de één wist dit, de ander dat. Het verleden werd opgehaald, het heden bekritiseerd. En dat er van alles niks terecht kon komen. Nu, vijftig jaar later, wordt hetzelfde beweerd.

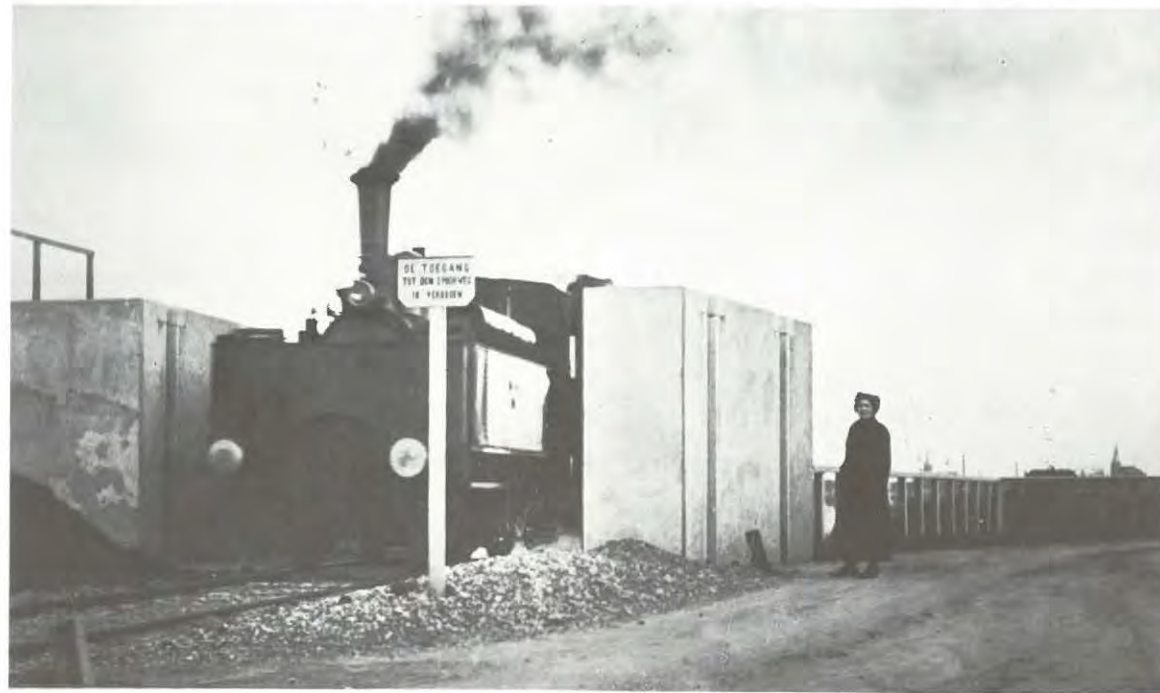
Alleen de gemoedelijkheid is verdwenen en de verveling is er vaak voor in de plaats gekomen.

Dwars door de Halerweg liep de oude trambaan de Zijpe in door de kopure bij het café van Schoorl op Lagedijk.

De muur was het eerste reclameobject van het cabaret van Jac Prins. Met zwarte kolenteer stond er jarenlang: Bezoek cabaret Jac. Prins — Lachen-gieren-brullen.

Bewaakte overwegen waren er niet voor de stoomtram. Ook bij Lagedijk stak ze zomaar de weg over en kondigde luid klingelend haar komst aan.

Toch is melkrijder Duin met zijn T-fordje op Lagedijk de sloot nog ingeschoven en waren alle

De stoomtram bij de „kupure” van Lagedijk; op weg naar Schagerbrug.

vissen in het water witvissen geworden.

Schagen had vroeger twee tram-stations: namelijk op de Loet waar jarenlang Nan Spaan woonde. Het staat er nu nog in volle glorie aan de moderne kruising bij de Westerweg.

Waar nu de Spartahal staat bereikte de tram het Centraal Station.

Er reed ook een tram naar Winkel en Van Ewijksluis via de Tin (halte met een blikken bus) door het polderland achter Barsingerhorn aansluitend op de groente- en fruitveiling in Winkel. Grootvader deed daar zijn inkopen en ik mocht dikwijls mee.

De appels en peren en niet te vergeten de Win-

Het tramstationnetje aan de Loet, nu het wandelpad.

keler pruimen werden in manden (bussels) aangevoerd.

De spoorwagon werd achter het trammetje bevestigd en zo kwamen wij weer in Schagen waar alles met de handkar naar de Hoep gebracht werd.

Op de trams was een vaste bezetting van conducteurs en machinisten aanwezig als de legendarische „Gert van 't kleine spoortje” (Van Dock), de statige Leertouwer van de Stationsweg en Smit, Van Gastel en vele anderen.

Maar ik dwaal af, want nog steeds sta ik in de Hale bij het land dat wij eens huurden van de kerk en „Alie Henneman”, nu Patrijzenhof. Jan Limmen maaide dat voor ons.

De Rooie

Jan Limmen was de grote man met het kleine hartje. Je zou hem een avonturier kunnen noemen, maar dan van de goede soort.

Heel, heel jammer dat hij op zo'n tragische wijze tijdens zijn werk om het leven is gekomen. Jan had zeker verdiend, ook in deze tijd te mogen leven, nu het wat gemakkelijker gaat. Want wat zal hij in zijn leven een werk verzet hebben. Och ja, ik weet de kritiek die men op zal werpen Nou, en wat dan nog? Hij was vrijgezel en gaf wel eens een flinke klap tegen de wagen en gooide wel eens een paar centen stuk. Maar met datzelfde gebaar gooide hij ook een geeltje op de kerk-collectenschaal.

En ogenschijnlijk ruw als hij leek, geloof ik dat hij een trouwer kerkbezoeker was dan menige statig stappende geloofsgenoot.

Treffend was bijvoorbeeld ook wat Dirk Kant deze week tegen me zei: „Ik heb in mijn leven

nooit plezieriger gewerkt dan met „de Limmens”. Inderdaad, dat is het familiestempel: handig en weerbaar, allemaal.

Ze waren de vakmensen in maaien, ploegen en slopen. En Jan vooral met maaien. De wijze waarop hij dijken maaide was een circusnummer gelijk. Waarmee ik wil zeggen dat daar een dosis moed voor nodig was, met voor dit werk volmaakt getrainde paarden.

Stel u de hoge dijken voor met steil daar tegenop een met twee paarden bespannen maaimachine. Een pracht samenspel van mens en dier om de steile en diepe onderkanten tot op het uiterste randje van de dijksloot te maaien.

In de oorlogsjaren heeft hij menig schaap geslacht. Je kunt dat nu zwarte handel noemen, maar ieder was blij dat er nog een stukje vlees of vet te koop was en rijk is hij er niet van geworden.

„Niet thuis”

Maar ja, na de oorlog klopje de fiscus toch aan de deur, maar daar hing dan aan een spijker het bordje „niet thuis”.

Kostelijk was het te zien hoe de belasting van alles probeerde om iets binnen te krijgen. Nu hadden wij in Weggeman een belastinggaarder die de menselijke kant altijd wilde zien. Ik had soms de indruk dat hij zijn slachtoffers erg sportief behandelde, zonder zijn broodheren af te vallen.

Als Jan bijvoorbeeld bij vader aan het maaien was, kwam Weggeman zeggen dat als hij gereed was wij niet aan hem, maar aan de belasting moesten uitbetalen. „Dat treft slecht”, antwoordde vader, „hij wilde juist vooruit zijn geld hebben”

Jan — „de rooie” — Limmen met de met twee paarden bespannen maaimachine op een van de dijken. Een vakman op zijn gebied.

Jarenlang woonde Jan bij zijn oudere zuster en zwager Henk Klaver. Je kon bijna wel zeggen dat Trien een moeder voor hem was; hij nam alles van haar.

Jammer, dat ook Jan Limmen een herinnering is geworden. Hij was een goed mens met evenveel gebreken als u en ik.

Over wezen, armen en huize Avondrust

HOOFDSTUK 14

SCHAGEN — Het armenhuis

Wat heb ik dat altijd een kwetsend woord gevonden.

Zo intens vernederend, zo een stempel drukkend op de bewoners. Terwijl het potverdorie vaak mensen waren die hun leven lang geploeterd hebben voor anderen. In Schagen herinnert een ge-

Het oude wees- en armenhuis op het Noord.

*Het weeshuis dat in de vorige eeuw gebouwd werd voor rond f 13.000,—.
Het gold als het mooiste, het modernste en rijkste van het land.
Nu is supermarkt Konsum er in gevestigd aan de Laan.*

velsteen nog aan het „Wees- en Armenhuis”. Deze kan gevonden worden op het Noord, waar nu de familie Zwart woont. Voordien had Evert Spreeuw er jarenlang zijn timmerwerkplaats. Dat huis dateert van 1969 en tot 1865 was er het wees- en armenhuis in gevestigd.

Twintig april 1865 vertrokken de weeskinderen van het Noord naar het nieuwe weeshuis aan de Laan (thans nog Konsum). Zij werden begeleid door de regenten en regentessen, eerst naar de kerk gevoerd waar de predikant de volgende schone toespraak hield:

„Gij wezen, behoeft niet het harde brood der armoede met bittere tranen te doorweken. Toont daarom uw dankbaarheid en waardeert het voorrecht diep. Zing daarom om hen die met liefhebbend hart niet alleen uw tijdelijk maar ook eeuwig welzijn bevorderen, staande het volgende lied toe.

*Dekt ons ook moeders liefde niet
Rest ons geen vaders zegen
Bij 't grijnzen van een bang verschiet
Trad uwe liefde ons tegen.
Zij troostte ons, heelt elke wond
En waar ons hart een wens bestond
Werd die van u verkregen.”*

Alles zeer hoogdravende woorden voor eenvoudige weeskinderen. Dat nieuwe weeshuis was een der mooiste en rijkste van het land, maar onder armenzorg werd toen heel wat anders verstaan dan nu.

Zéér zuinig

De regenten en ook de regentessen waren zeer zuinig, waarbij het woordje „zeer” enige malen herhaald dient te worden.

De wezen werden zo duur mogelijk aan de burgerpatronen verkocht en veel teruggeven deden ze er niet voor. Er werd wel steeds meer land gekocht, dat dan weer voor bouwterrein verkocht werd, zodat het kapitaal steeds groeide. De regenten waren ook uitgekookte jongens. De leveranties vloeiden grotendeels in eigen zaak of zak. In het weeshuis op het Noord vielen veel uitbranders en werden de wezen met dienst op een oorlogsschip bedreigd. Of men sloot ze doodgewoon op in „'t torentje” bij het Oude Slot achter Peetoom.

Na 1900 werd dit beter. De tijd van de zelfverheerlijking van de regenten raakte voorbij. Steeds minder lieten ze hun deugden op hoogdravende wijze in de notulen vastleggen of lieten zich door kinderen toezingen of het heiligen waren. Het waren de mensen die je moest schrijven of het de regenten mocht behagen borg te willen staan voor de somma van vijftig cent per week. Gelukkig voorbij.

Ook het „Armenhuis” verdween en werd „Te-huis voor ouden van dagen”, zoals bijvoorbeeld in Schagen „Avondrust” en „Maria Boodschap”, dat in de volksmond „bij de zusters” genoemd werd. Met liefde en veel zorg deden ze het werk. Voor „Avondrust” waren de huismeester en zijn vrouw van groot belang.

Het oude „Avondrust”

In meester en juffrouw Bos heeft men vele jaren voortreffelijke mensen gehad. Ze hadden een hart van goud en de oudjes waren hun kinderen, die met al hun problemen en zorgen bij hen konden komen. Soms redelijk, soms onredelijk. Het was eerst nog zo dat men in de gang aan de kant ging staan als de regenten binnenkwamen. De schaduwen van het knechtzijn waren nog lang niet verdwenen.

Het oude „Avondrust”, eem karakteristiek plekje op de Dorpen. Nu staat op deze plaats de „Nieuwe Caag” en de Simon Bos-flat. Op de voorgrond een deel van de bevolking.

Mijn vrouw is daar jarenlang verpleegster geweest, evenals mevrouw Schuit, tante Nel, de duizendpoot van „Avondrust”. Nel had zelf dicht bij hun leven gestaan en begreep hun kleine zorgen.

Ikzelf kwam dus ook vaak in het huis en daar zag je al die mensen die je in de bloei van hun leven gekend had. Daar was bijvoorbeeld Jooden Jozef, dat keurige mannetje, dat zomaar in Schagen was achtergebleven met het kermisgebeuren. Een man die veel van de wereld had gezien en on-

eindig veel verder was geweest dan het landhek waar menige boerenarbeider zijn leven sleet.

Hij stond bij de paleizen van de stoomcarroussel van Janvier en zou de conferencier genoemd kunnen worden, die de mensen in kennis stelde van de pracht en het amusement dat de molen bood.

Hij woonde bij Janet in de Nieuwstraat en belandde later in „Avondrust”. Hij werd door allen op handen gedragen. Neen, niet door allen. Op hoge leeftijd werd hij nog weggehaald in de oorlog en werd vermoord.

Of keerde niet terug, zoals velen dat omschrij-

ven. Hij was een mens die bij ieder geliefd was en in wijde omtrek waar hij als marskramer jarenlang kwam. Ze hebben je vermoord, Jozef, maar bij oud-Schagenaars leef je voort;

Jozef kwam uit de Nieuwstraat, evenals Daatje, het éénogige vrouwtje, dat naast Koen de wonderdokter woonde.

Mijn vrouw heeft haar jarenlang verpleegd. Als ze wat eau de cologne op een zakdoek deed, dan stak Daatje die in haar mond en het uitgemergelde koppie, met daarin de kale leegte van het oog, keek haar dan dankbaar aan.

Met die vleesloze arm kneep ze in mijn vrouws

Dirk de Leeuw met zijn harmonika heeft een aandachtig gehoor.

arm. Praten kon ze niet, maar dat kneepje sprak voor zich.

Ja, dat oude „Avondrust” was eerst de verzamelplaats voor de minder welgestelden. Mid-denstand en boeren gingen rentenieren, zoals dat genoemd werd.

De krappe renteniers werden „haarkoekrenteniers” genoemd.

Toch waren er ook boeren die hun arbeiders op hun oude dag steunden. Zo weet ik nog dat Beers voor zijn werkman een huisje liet bouwen waarin hij voor zijn leven mocht wonen. Wreed en vals als mensen kunnen zijn, werd gefluisterd „. . . ja, maar hij hield het ook met zijn vrouw”.

Zo zie je dat goedheid ook zijn schaduwzijden heeft.

Als je de oude foto's ziet, dan komen al die herinneringen weer boven. Zoals bij de foto die genomen is tijdens een bejaardenuitstapje waarvan ook veel bewoners van „Avondrust” genoten. Tweede en derde van links op de achtergrond zijn Breggie en Jan Wal. De laatste was jarenlang boeren-werkman bij de fam. Grootes op de Nes. Hij had een groot gezin, waarvan de kinderen ook weer bij boeren als Stammes en De Wit werkten. Jan zelf verdiende in die tijd van 's morgens vier uur per uur gerekend ook maar een schrale duit. Dit werd gecamoufleerd met de vrije huishuur en een plons melk in het emmertje met een blus.

Hij behoorde nog tot de gelukkigen. Grootvader van vaders kant werkte los bij boeren. Als er 's winters geen werk was, ging hij koolstronken zoeken op het land. Die werden dan in de kachel verbrand. 's Zomers maaide hij dijken, hetgeen

„stijlewandwerk” was. Ver voor de zon opkwam, stond hij in al zijn lange onderbroeken met bandjes te maaien. Ja, die lange onderbroek met bandjes. Als hij 's avonds naar de bedstee stapte, sleepten de bandjes steevast achter hem aan, tot groot speelvermaak van de kat.

Links op de foto staat Vlottes, de „man van de werkverschaffing”. Een ondankbare taak in een beroerde tijd. Hij moest zeggen hoeveel werk je moest doen en werd vaak verguisd door de werkers, omdat hij een „best” moest zijn voor zijn superieuren. Later was hij nog lange tijd „hote-metoot” voor de gemeente.

Geheel rechts staat meester Bos, de huismeester.

Het armenhuis en het tehuis voor ouden van dagen zijn verdwenen.

In plaats daarvan zijn de zgn. verzorgingsflats en huizen als Villa Scaga gekomen, waar je de werkman en de boer uit dezelfde pot ziet eten. Er is veel veranderd, maar ook verbeterd.

De sfeer rond de Schager Logementen

HOOFDSTUK 15

„De Goede Verwachting” en het „Zwaantje”

Schagen is altijd twee logementen rijk geweest, hetgeen duidde op Schagen als centrumplaats met een tikkeltje stadsallure. Als men spreekt over logementen, dan denkt men direct aan men-

De Nieuwstraat met de beide logementen: links het bordje LOGEMENT De Goede Verwachting van A. Brantenaar. Verderop het uithangbord met het geschilderde Zwaantje. Daartussen was het winkeltje van Plukker.

sen als scharensliiep, marskramers oftewel „kassies-kirls“.

Het levenspatroon van deze mensen verschilde inderdaad vaak van „gewone“ mensen. Het woord logement is overigens goed Nederlands. Heb je bovendien in de Beemster niet het „herenlogement“. Men moet kennelijk heer zijn om daar te kunnen logeren. Ik weet eigenlijk niet of er ook zoiets als een „dameslogement“ bestaat. Of die huizen zouden bedoeld moeten worden waar men eerlijk en heerlijk relaxen kan, zoals in talrijke advertenties staat aangeprezen.

Kennelijk worden daar heren verwacht met slecht gewassen ruggen en „kladdige“ ledematen, want in de advertenties worden schuimbaden aangeprezen zoals de hotelier kamers met warm en koud stromend water.

De logementen waar ik op doel waren „De Goede Verwachting“ van de familie Brantenaar en het „Zwaantje“ van Boon, later Fijnheer. Beide stonden in de Nieuwstraat. Wat later was er ook nog een derde logement, maar eerstgenoemde waren toch de echte.

Bij deze kwam ik veel overhuis met de groentewagen. Het waren mijn beste klanten. ik leverde daar kisten „bonken“ (de grote aardappelen) af. Die bonken werden gekocht vanwege de prijs en vanwege het gemak voor de schiller. Gek dat ik daar vaak aan terugdenk. Men kocht ze voor het gemak maar steevast moest ik bij Boon de aardappelen in bierkisten storten. Dat waren gevallen waar vijftig beugelflessen apart in houten vakjes in konden.

Die grote piepers zaten altijd klem in die vakken en dan maar prutsen om ze eruit te krijgen.

A. Brantenaar voor zijn logement.

Romantiek

Voor mij als broekie hing er altijd een sfeer van geheimzinnigheid en een waas van romantiek om de mensen die daar woonden.

Meestal waren het marskramers die er een paar weken bleven en van hieruit met hun koopwaar de wijde regio introkken.

Maar er waren ook kleine ambachtslieden als „Blikkie“ de koperslager, een scharensliiep met een echt groot wiel, een plank voor de voetaandrijving en een hond als trekhulp.

Er waren ook schilders die de winkels langstroken om op ramen en uithangborden hun fantasie in sierlijke krulletters bot te vieren.

Op de lastdrager van hun fiets hadden ze een kistje met verf en aan het uiteinde een stok met een lap als armsteun bij het schilderen. Ook waren er zadelmakers die bij de boeren diverse klusjes verrichtten. Vaak tot ergernis van Cor Breed de touwslager, die overigens van nature nogal „poeskig“ was. En velen zullen zich dan nog de man herinneren die met zijn veelkleurige molentjes voor de school stond. Je moest dan van huis wat voden meenemen en kreeg dan een molentje of een balletje aan een elastiekje.

Touwjes

Dat waren allemaal mensen die je in 'n logement ontmoette. Maar vooraan het leger marskramers met hun „Piette-kammen“ (goed boven het bordje blijven als moeder je behandelde), met haken en ogen, zilver en goudbrons voor de petroleumlamp, pleisters, naald en garen en karnemelkzeep van het melkmeisje, jachtwater en ander klein grut wat toch vaak onmisbaar was.

Je had er natuurlijk ook de brutalen onder die de voet tussen de deur zetten en dikwijls menig huismoeder die wat afgelegen woonde, iets deden kopen waar ze misschien niet direct behoefte aan had.

Mijn grootmoeder vertelde wel eens van een kassiekirl, een hele grote met een anker op zijn arm en een litteken op de wang, die aan de deur kwam.

Ze kocht maar gauw een stuk zeep van hem.

Of als de deur vast was, ging ze in de bakkamer (kamerkast waarin de regen-waterput in huis stond) staan.

Even later hoorde ze hem foeterend weg gaan.

Het was niet dat ze altijd bang was maar het waren ook maar hele kleine touwtjes die ze aan elkaar moest knopen.

Het merendeel kwam zo'n tweemaal per jaar bij ons op de Nes.

Zo weet ik van kromme Dirk (ik meen uit Hoorn) die de groeten overbracht van Floor Everts de bakker uit Hensbroek die nog een beetje in de familie zat. Hij vertelde dat de koffie daar nog altijd zo slap was als twee lege fietsbanden wat tekenend was voor de zuinigheid.

Dat was ook zo want als ik daar te gast was moesten we steevast aan het „verloren brood“ of aan „sop“ wat afkomstig was van het niet verkochte brood. Het is waar, Floor's vrouw sneed zijn sigaar door midden met de opmerking: „dan heb je vanavond ook nog wat“.

Als Dirk dan weer naar het logement trok dan nam hij weleens een boodschap mee naar Schagen, bijv. een bril naar Vrieling in het Groene Kruis. Als ik dit neerschrijf zie ik Vrieling weer voor me: een klein mannetje met een witte jas.

Voor broer en burger was hij de grote encyclopedie.

Voordat men naar de veearts ging werd eerst hij geraadpleegd en vaak met succes. In zijn winkel

Eindelijk dan een foto van „Joodse Jozef”, het keurige mannetje dat ik zoveel beschreven heb in de Nieuwstraat. Heel vroeger was hij boniseur bij de stoomcarroussel van Jan Vier.

was van alles te koop: van Parijs-groen zoethout tot kukirol voor de likdoorns en dan al de geneesmiddelen.

Een zeer gezien man om zijn kunde en met een harde stem.

Maar terug naar de logementen. Daar waren vogels van diverse pluimage als „Kees Pruum” die in de stallen van Boontjes werkte en de indruk wekte als had hij steevast een tennisbal achter de kiezen.

Dan was er „de Advokaat”, ergens in zijn studie gestrand terwijl hij van goede huize kwam.

Als je met hem praatte bij Dikke Marie dan bemerkte je wel dat zijn woordkeus getuigde van een goede ontwikkeling.

Dan was daar natuurlijk de Chinees van wie we zongen: „Pinda-pinda-lekka-lekka”, als je maar vijf centen biedt.

Een poos waren er wel een stuk of zes, zeven Chinezen bij Brantenaar. De logementsprijs bedroeg in die dagen vijfendertig cent voor volledig pension, slapen, ontbijt en warm eten met goed vet (dat stolde op je bord). Later werd dit opgetrokken tot vijftig cent.

De twee logementen verschilden veel van elkaar. Bij Brantenaar wa het brandschoon, zand op de vloer en „spuugbakjes” onder de tafel. Een beter bekend woord is „kwispedor”. Langs de kant stonden de tafeltjes en de familie zelf had voor het raam het eigen zitje.

Brantenaar zelf deed naast het logement in antiek en de vitale nu tachtigjarige schilder Jan Koning kwam daar toen veel.

Ze hadden beide dezelfde „tik”.

Ruwer

In het „Zwaantje” was de sfeer wat ruwer. Er was een lage zoldering met daaraan een petroleumlamp.

Het leek er altijd voller dan het was en meer op het verblijf van de bemanning van een piratenschip. Het geroezemoes binnen wekte buiten de indruk dat men op ruzietoon sprak. Maar men moest boven de anderen uit zien te komen. Ik geloof dat de mensen die vroeger wat huiverig stonden tegenover de Nieuwstraat dit als argument aanvoerden.

Maar laten de mensen die nu nog leven maar zeggen wat er buiten het normale patroon gebeurde. Er is nooit iemand aangerand of bestolen. Dronkenschap kwam er wel voor. Maar ja, heeft u nooit naar uw buurman of in de spiegel gekeken? Of naar de Schager Clubjes die na een feestavond nog vetter thuiskwamen dan een 40+ Edammer. Natuurlijk zaken waar u en ik geen snars mee nodig hebben. Het verschil met de Nieuwstraat was dat er meer mensen met een ander levenspatroon bijeen waren.

Het Rapenpad zoals het nu is doet mij soms nog — een vleugje maar — aan de straat denken.

Maar niet meer dan een leeg parfumsflesje waar je nog vaag de lucht van kunt proeven. En zijn die mensen minder dan u en ik?

Dit is wel het laatste wat ik schrijf over de zoveel besproken Nieuwstraat. Het heeft mij veel stof geleverd voor de verhalen.

Dagelijks ontmoet ik nog mensen die daar de mooiste tijd van hun jeugd hebben doorgebracht.

Solidariteit

Het was een straat met een grote onderlinge solidariteit. Een van de sprekendste voorbeelden voor mij is altijd geweest het onzinnige oproer om Guurtje Borst.

In 1888 werden protestanten en katholieken tegen elkaar opgezweept, hetgeen ontaardde in ware veldslagen. Politie en soldaten moesten zelfs voor deze zaak worden ingezet.

Dat was een donkere bladzij in de geschiedenis van Schagen.

Ik zou die niet aangehaald hebben als niet de Nieuwstraat in die dagen anders was dan het geheel.

Historisch is het volgende. Vader vertelde het mij en ik kreeg het van de Rus bevestigd: In de Nieuwstraat woonde Plukker, de grootvader van de Plukker drukkers van nu. Deze had daar een winkeltje.

Een horde niet-katholieken trok de Nieuwstraat binnen met duidelijke doeleinden.

Maar Rus die „het ijzeren varken” genoemd werd, trok ze als protestant tegemoet en wees ze de Nieuwstraat uit: „Handen af van Plukker met wie we hier in vrede leven”.

Dat was dan de Nieuwstraat.

De Mythe rond de Schager Wiel

HOOFDSTUK 16

„De Wiel is zo diep dat de Schager kerk er in onder gaat”

SCHAGEN — Het heeft maar een haartje gescheeld of ik meende in dit stuk stellig te kunnen bewijzen dat het gezegde: „De Wiel is zo diep dat de Schager kerk er in onder gaat” op waarheid berust. Tjonge nog aan toe, wat is dat goed afgekomen. Maar laat ik beginnen bij het begin.

Oude Schagenaars herinneren zich het bovenstaande gezegde. Ik denk dat mijn ouders 't ook vertelden uit oogpunt van gevaar van dit verafgelegen water.

Kortgeleden riep bij een bezoek Wil Roggeveen, de zoon van onze vroegere gemeente-secretaris Roggeveen (beter bekend als A.C. en in de volksmond „de Sik”) de geloofwaardigheid van het oude verhaal bij mij op.

Want, zo zei Wil, het verhaal is zo oud dat niet de huidige kerk maar de kerk die in 1895 verbrand is, wordt bedoeld.

En die was maar een kleine dertig meter, in plaats van zestig. Toen meenden we toch dat het best waar kon wezen, dat verhaal, want dertig meter scheelt een slok op een borrel. Ik zag er een verhaal in maar voelde me toch niet zeker en belde de directeur van Openbare Werken.

Of die soms wist hoe diep de Wiel zou kunnen zijn.

Ook hij kon me niet verder helpen en zijn twijfels

versterkten de mijne weer. De oorzaak van dit alles was een kaart van de Wiel uit 1947 van de toenmalige opzichter van de Banne en Polder Schagen.

Lutjeharms en Roggeveen ontmoetten elkander kortgeleden, haalden verhalen van vroeger op en beloofden wat kaarten te sturen.

Op die kaart stond als diepste punt 46.50 aangegeven en dan zou die oude kerk inderdaad ondergegaan kunnen zijn.

De Wiel op . . .

Alles zelf onderzoeken, was dus het parool en dus gingen we met een boot de Wiel op . . . en het diepste punt was maar even vier meter. Weg verhaal. Ik nijdig op Lutjeharms die, zo meende ik, de boel bedonderd had. Maar ik zou hem wel krijgen in mijn verhaal.

Er kriebelde toch iets want die 4 meter en nog wat zouden wel 46 decimeters kunnen zijn.

Ik belde direct twee mensen van Polders op en vroeg hoe de diepte van een water aangegeven werd.

Het antwoord van de één was: „dat staat toch op de kaart aangegeven”; de ander: „in decimeters”.

In decimeters dus, maar het oude verhaal, de mythe van de Schager Wiel, is naar de knoppen. Misschien dat de Bethel-kerk uit de Landbouwstraat er in onder zou kunnen gaan, maar zelfs dan.

De oude kerk waar dit verhaal om draait.

Toch heeft de Wiel altijd een belangrijke rol gespeeld voor vissers, zwemmers en schaatsers. Het lag een flink stuk buiten de bebouwde kom van Schagen

Op mij maakte het 's avonds toen ik lopend van Valkkoog het landpad afliep een beklemmende indruk. (Dat was mijn eerste kermisoptreden bij Arie Buik tegen een gage van vijf gulden).

Dat landpad, de avond, de maan in het water, het klotsen van het water in de brede rietkraag, kip noch kraai laat staan een huis in wijde omge-

ving. Nu liggen rond de Wiel fraaie huizen met even fraaie dames in hun zonnestoelen.

Als ik nu tegen middernacht daar zou lopen, zou men zeggen: „Wat moet die oude bok daar nog zo laat op pad”.

Standsverschil

De Wiel heeft in het „lichamelijke schoonmaakbedrijf” altijd een rol gespeeld. Daar waren het zwembad „De Wiel” en „Het Witte Kruisbad”

welke het standsverschil van de bewoners vertegenwoordigde.

„Het Witte Kruis” was voor de minder bedeeden en „De Wiel” voor de gegoeden en de kouwe kak.

Het water was natuurlijk precies hetzelfde; het water dat de magere kontjes in het Witte Kruis streelde, streelde even later ook de elite-kontjes. Toch gingen de jongens van De Wiel ook wel naar het Witte Kruis, uitgezonderd dan de kouwe kak (een soort mensen dat uit twee bestanddelen bestaat: verwaandheid en geestelijke armoede).

Trespunt

Maar nu is daar het Combi-bad „De Wiel” gekomen. En wie het stuk van de Loet tot het fraaie zwembad kent van vroeger, die kent het nu nauwelijks terug. Waar nu de eerste Schager tunnel begint, voeren de beurtschippers Schagen in en uit.

Zij gaven de Loet de levendige aanblik.

Daar was bijvoorbeeld Jan Bleeker die op Amsterdam voer en Hoogschagen en Speets en Dekker.

Een unieke foto. Op de achtergrond de molen aan de Menisweg. De plaat is genomen vanaf de Molenweg waar nu de fraaie bungalows staan. Bij de deur staan Wijbrand Dekker en zijn vrouw, de ouders van Dekker van de IJzerhandel in de Herenstraat.

De Wiel. Aan de rechterzijde liep het landpad. Dit kwam uit bij Toos Bruin en haar broer.

Waar nu de Kievitslaan ligt, voer men naar de hoge Menisbrug.

Op het eilandje woonde Cor Boontjes die toen al geïsoleerd was door de opstaande brug.

Zomeravond en herfst was voor zijn huis het trefpunt van de kleine bouwertjes die met de vlet de produkten aanvoerden.

Schipper Bruin laadde het weer in voor Lange-dijk.

Wij brachten met de handkar de aardappelen van de Hoep naar de Menisbrug, ook over dat rot stuk van Piet Meurs' halfslagpaardepad naar Boontjes.

Soms voor twee gulden dertig de honderd kilo. Toch had dat wachttuur wel zijn bekoring vooral voor Boontjes en zijn vrouw die steevast met gekruiste armen voor het huisje zaten.

Vaak schoot op het rot pad een grote kiezel door je dunnen klompenzool en peuterde je die er uit dan maakten tientallen kleinere van de gelegenheid gebruik je nog meer te pesten.

Waar toen niets anders dan weilanden waren, staat nu een huizenzee.

„Eene wandeling”

Leuk is ondermeer van deze artikelen-reeks dat er veel dingen „boven water” komen. Zo kreeg ik een dichtbundeltje over Schagen ter inzage dat vermoedelijk uit 1900 stamt. Helaas zonder omslag zodat de naam van dichter voor mij totaal onbekend is. Voor de rest is het compleet en het raakt onze markten, verenigingen, de Gracht, de feesten.

Er zijn tal van kostelijke gedichten. Ook de Wiel is niet vergeten en hieronder volgt een deel van „Eene wandeling”. Wie weet de naam van de onbekende dichter? Het lijkt me niet meester Maarten Visser en ook de naam van de landman Rens uit Groenveld werd genoemd. Ook hij blijkt niet de maker te zijn.

Waar de brede molenwieken
Door de wind met sneller spoed
In de lucht haar baan beschrijven
Is het einde van de Loet

't Vriendlijk uitzicht van de vlakke
Schrikt geen wandelaar terug
Voor ons leidt een breede grindweg
Naar de hooge Menisweg

Tal van torenspitsen rijzen
Boven 't kleed der groene wei
Als haar zoom blinkt in de verte
Hollands breede duinenrij

Zie Valkkoog, het lieve plekje
Dat in 't groen verscholen ligt
Uit 't geboomte rijk bebladert
't Kerkje zich naar boven richt

't Pad geleidt ons naar den oever
Van het wijde Schager Wiel
's Zwemmers luste als des zomers
's Waters frischheid hun geviel

Vele zijn de groene paden
Binnen Schagens rechtsgebied

Waar het oog natuur beminrend
't Schoonste vergezicht geniet

Roem' de Gelder op zijn bossen
Roem' de Drent op bruine hei
Schagen roemt op 't Hollands landschap
op zijn heerlijke groene wei.

De Loet de toegangsweg naar de Wiel, vroeger een druk bevaren gracht. Op de voorgrond schipper Bleecker.

Van Peetoom en Igesz

HOOFDSTUK 17

„Tante Nel” en de hut

De sfeer in de cafés vergeleken met vroeger is in grote mate veranderd. Zoals alle dingen onvermijdelijk veranderen. We zien nu dat men die sfeer poogt terug te halen in de zgn. „bruine cafés”. (Maar het is net als met bruine eieren; het blijft een ei.) Natuurlijk zijn er nog gezellige cafés en gezelligheid kun je niet alleen maken.

Uitgesproken stamcafés in Schagen zijn volgens mij De Posthoorn van Peetoom en De Oude Herberg van de „jongens” zoals de verzamelnaam van Siem en Kees luidt. Waarmee ik wil zeggen dat De Roode Leeuw en De Gouden Engel meer naar het Hotel- en Vergadervlak neigen. Weer andere cafés zijn specifiek afgestemd op jeugdig- en schoolpubliek en kunnen ook best gezellig zijn.

De Posthoorn is niet alleen één van de oudste cafés maar is tevens het oudste familiebezit dat sinds 1910 de naam Peetoom draagt.

Voor tallozen is Peetoom een begrip of het nu om biljarten, bruiloft of gewoon de vaste kern gaat. Het is een wonderlijk rustig café wat de sfeer betreft: het opstapje links van de ingang (de kletshoek in de goede zin des woords).

Het is de derde generatie die ik meemaak en allen dragen hetzelfde stempel van rust. De tijd dat Jan Igesz zat te kletsen aan een tafeltje ter grootte van een flinke tegel is ver voorbij, evenals de tijd dat Henderick Raven en Piet Roggeveen als

vier kasteleins onderling een toerbeurt maakten. Dat kostte weinig want de één kocht bij de ander een paar borrels. Dat er op deze wijze weinig geld in het laatje kwam was natuurlijk ook een feit. Ze waren vaak Nederlands arm (wie trouwens niet in die tijd).

Zo herinner ik me Ber Schene de lappiespoep en puzzelfenomeen. Deze had eens tien gulden ge-

Jan Peetoom in De Posthoorn.

wonnen in een prijsvraag van het weekblad „Het Leven” samen met Peetoom. Ber loste ze merendeels op en Peetoom betaalde de porto. Ik kreeg de indruk dat ze de honderdduizend gewonnen hadden. Dat was in de dertiger jaren toen de flessen drank bij Peetoom nog in een ronde porseleinen bak stonden en men in een gummie-bal moest knijpen om de glazen te vullen. En als Peetoom er één nam „voor de gelijkheid” dan zette hij zijn glaasje voorzichtig achter de bak. Als ik daar met groente kwam, hoorde ik de sterke verhalen van Jan Keesman de marktmeester, Ben van der Hoven en „Baron Vellinga” die net zo min baron was als Flapper politiehooft van Scotland Yard.

Markant

Peetoom was een rustige markante figuur met snor. Zijn buurman Igesz was in 1911 naar Schagen gekomen en was een wat gedrongen man met wat men een forse nek zou kunnen noemen. Hij droeg een bolhoed, die onafscheidelijk van hem leek. Achter hotel Igesz was een grote tuin die hij jaren als fruitaanplant gebruikte.

In 1936 overleed Igesz en nam zoon Ige een niet direct florerende zaak over. Ige was een heel ander type, een echte hotelier.

Voordat hij naar Schagen kwam werkte hij in de grootste hotels in Limburg, zoals het Munster Hotel te Roermond. Hij was getrouwd met Marietje Schulte, dochter van de grote Frans Schulte van de Danstent. Dus van de kermis. Het waren direct meneer en mevrouw Igesz voor ons. Schagen keek eerst wel wat vreemd aan tegen de galante en hoffelijke Ige. Hij sprak zijn talen als dat nodig was, kon goed luisteren als iemand

hem aansprak. Dit uiteraard heden ten dage nog en met zijn karakteristieke houding van het licht gebogen hoofd. Hij was eerst vreemd voor Schagen evenals mevrouw Igesz. Ja, ze was anders dan de stijf vormelijke dames waarin Schagen toen ruim gesorteerd was. Ze kwam immers van de kermis, want dat wist ieder natuurlijk in het dorp.

Ze was ook „anders”; ze had mensenkennis en een voorwielaandrijving in haar handen. Iets dat pappa Schulte haar als kind van de kermis wel had bijgebracht. Kostelijk zijn die verhalen uit de kermistijd over de Jan Viers, de Hommersons, de Vermeulens, Benner en Wolf en al die groten uit de kermiswereld.

Verhalen over de Paardenmarkt in Zuid Laren waar mamma Schulte een kussensloop onder haar voeten had in de kassa. Daarin werden de ontvangsten opgeborgen. Over het salonrijtuig van de stoomcarrousel van Benner die je voor een kwartje mocht bezichtigen. Voor in en achter er weer uit.

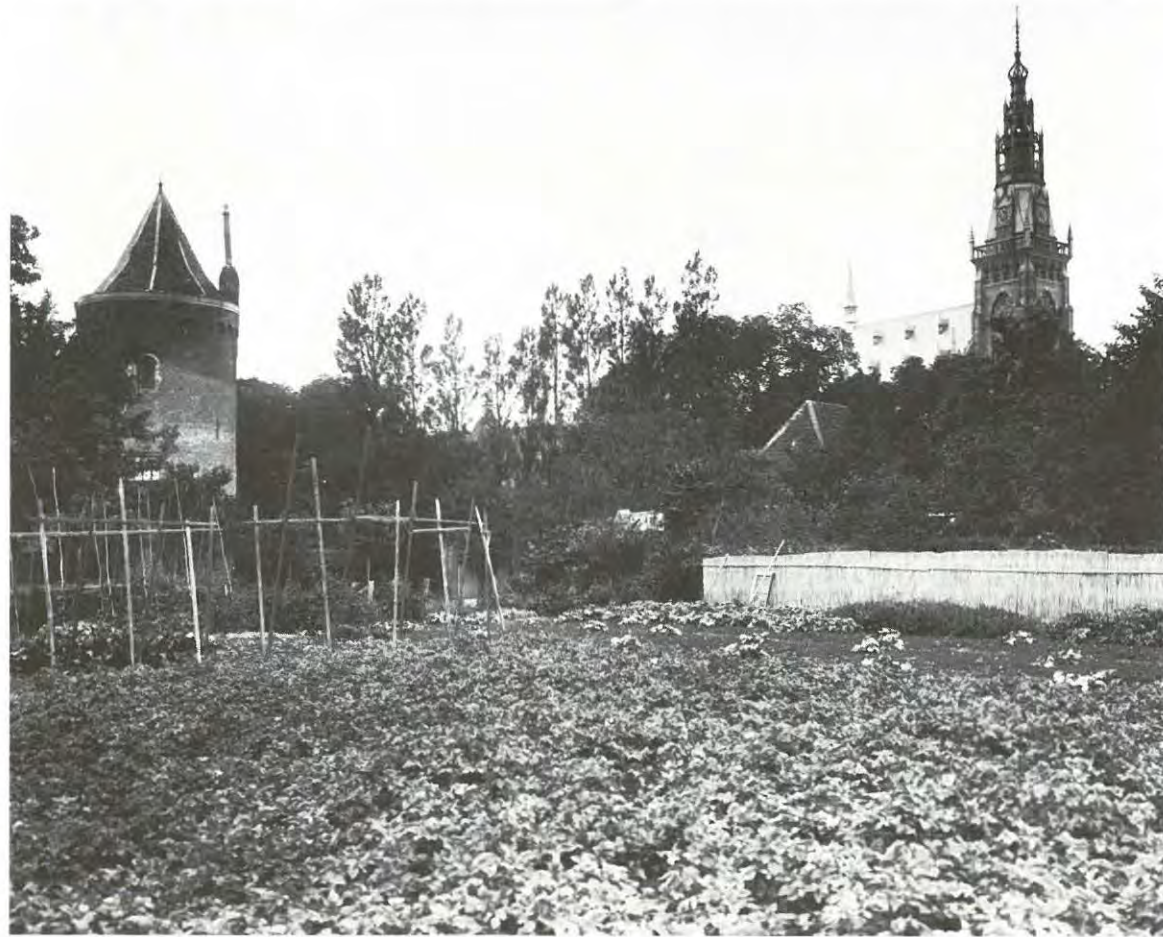
Over de klappen die men kreeg toen plotseling een tapverbod in de kermisvermakelijkheden afgekondigd werd. De hoge pachten waren een jaar van tevoren vastgesteld en daarin waren de drankinkomsten ingecalculleerd. Verhalen over de „vlucht” van sommige groten naar Egypte waar een aantal grote attracties door de regering in beslag genomen werden en waarna Vermeulen en Hommerson op een slof en een schoen naar Nederland zijn teruggekeerd; totaal geruïneerd. Ook voor Igesz en zijn vrouw was het begin in Schagen moeilijk.

Vlakbij was het Koffiehuis en voor velen was er een soort „drempelvrees”. Pas in 1946 toen het Koffiehuis in vlammen opging kwam hierin ver-

andering en wist iedereen Igesz te vinden. Maar als hotel heeft het altijd een vorm van waardigheid behouden. Dat was de houding die ze beiden bezaten en die aansprak.

Het orgel

Er viel een schaduw over het hotel toen het van eigenaar wisselde en het de naam „Het Wapen

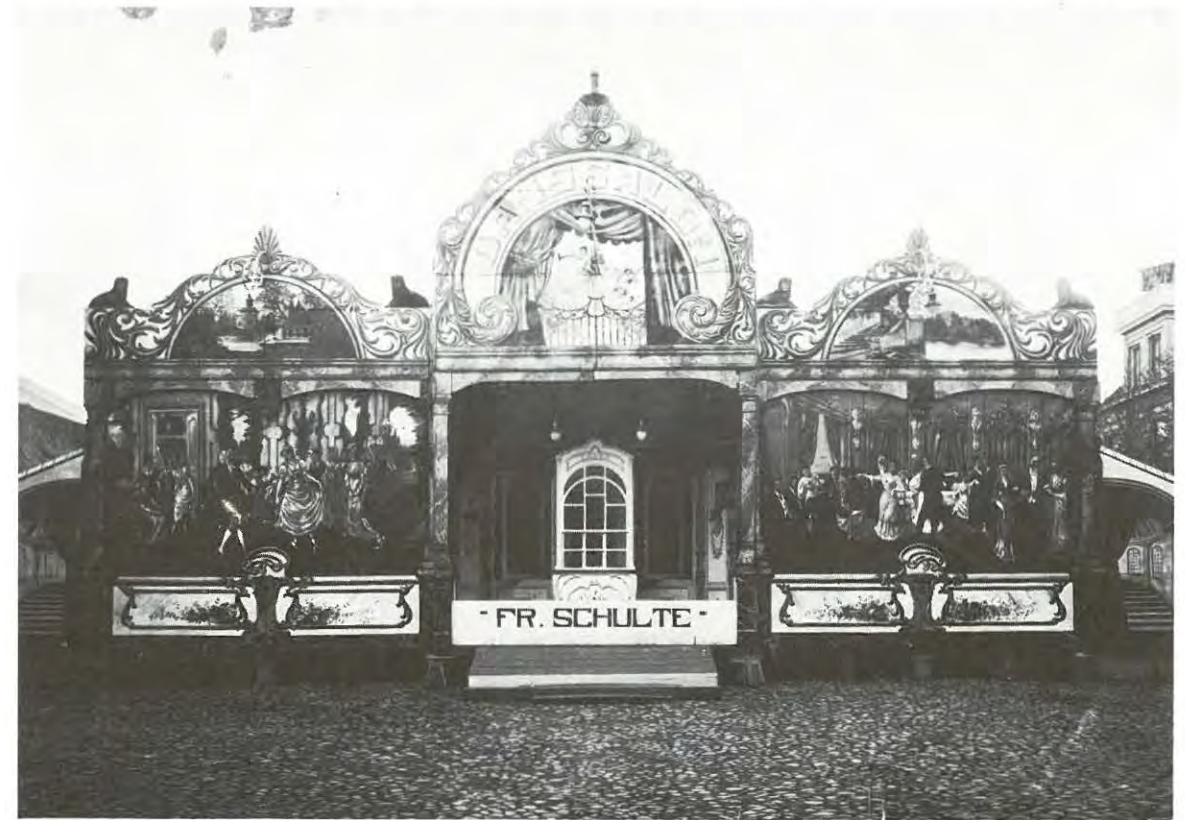

Zo zag het Herenbosch eruit achter de Slottoren wat nu het „Hofje” is, was vroeger de fruittuin van Igesz.

van Schagen” kreeg. Over de capaciteiten van de mensen wil ik niet oordelen maar het werd anders. Er speelde een orgel op het pleintje. De klompen werden donderdags taboe verklaard en dat heeft kwaad bloed gezet bij velen die er al tientallen jaren kwamen, bij zo’n agrarische inslag als rond Schagen leeft. Misschien was het klompverbod niet eens zo scherp bedoeld maar

er was er nog een die aan de slinger wilde draaien en zo onttaarde het in beschuldigingen waar niemand mee gebaat was.

Toen . . . kwam er een hele tijd niets zodat ik het voor mezelf al „Hotel Langzaam” ging noemen. Nu heet het dan weer „Igesz”, die zijn naam weer wilde geven aan het horecabedrijf. Prachtig ingericht, alles eerste klas maar voor mij — en

*De danssalon van Frans Schulte.
Zeer fraai waren de beschilderingen op het prachtige front.*

wie ben ik — de mensen zijn er niet meer, de grote schouw, de dingen die je eigen waren. De kok die wel eens zijn neus om de hoek stak, die nog van het vorige jaar wist dat Herr Müller maagklachten had en dat Jenny Edwards gek op liflafjes was. Maar zo zal het altijd wel blijven. Vroeger had je bij Nel en Gert Ligthart ook een bepaalde sfeer. Nel kon kostelijk vertellen en liet de klanten nooit alleen zitten. Ik weet nog het verhaal dat ze me vertelde. Jan Blaauw was overleden op woensdagavond en meneer pastoor wilde hem zaterdag laten begraven. Zijn vrouw echter had het liever op maandag en niet anders. „Waarom”, vroeg pastoor. „Kijk, meneer pastoor, we waren bijna veertig jaar getrouwd en alle zondagen die onze lieve heer gaf, zat ie bij Ger Ligthart in het café . . . ik wil hem nou wel eens een zondag thuishouden”. Dat was tante Nel ten voeten uit.

Bruin

In de herbergen, cafés of hoe je ze ook wilt noemen, hebben zich taferelen afgespeeld. Historisch is het verhaal dat zich afspeelde in het „Hutje aan de Zee” in Noordscharwoude, later de Hut genoemd, vlakbij de Roskambrug op de hoek van 't weggie. Ik logeerde daar altijd en ook toen al was de Hut een visserscafé. Palingvissers brachten daar hun vis die een opkoper uit Zaandam overnam. Het was in de tijd dat Leegwater nog kastelein was. Twee vissers hadden een weddenschap om wie het hardst kon liegen. Het ging om een fles genever. De eerste vertelde: „Nou en den was ik met me schuitje onder Schoorldam ant viske toen

een vrouw me vroeg: moet je niet naar Alkmaar? Ik zai, wat is deer te doen. Nou zai ze, deer wordt een kenon afskoten op de Handelskade om tien uur precies. Het was kwart voor tien toen ze dat zee en ik docht: weet je wat, ik leg me schuitje an de kant en kuier op mijn gemak naar Alkmaar. Nou ik was deer om ruim tien voor tien en een mense. Ik wist vlakbai ut kenon te komme en praatte wat met de kenonafskierter en zai dat ik het nog nooit zien had.

En 't was een bar pittige kerel en zai: allien jammer dat het een uur uitsteld is. Want de minister van Oorlog kon niet eerder as elf uur. En die had het ok nag nooit zien. Ik zai, dat spait me, want ik moet om twaalf uur eten en nag hil naar Langedoik. Nou jo, den blaif je maar en dan zorg ik dat je even goed op taid thuis ben. Om elf uur gaan ie vlak voor ut kenon staan en as ik tel 1, 2, 3 dan graip je bij drie de kogel en zal ik make dat je in Langedoik kom.

Ik zai, m'n schuitje ligt bij Schoorldam, geeft niks zee-ie. Ik bubberde wel, maar precies elf uur kwam de minister en ik voor de loop.

Bij drie greep ik de kogel, jo wat was dat krengheet en het sijgde an me bienen. Ik vloog door de lucht en laat ik nou precies in het schuitje terecht komme”. Toen was de tweede aan de beurt: „Het klopt precies wat Bram zait heb. Want ik was onder Warmenhuizen ant viske en ik docht wat komt deer nou an. Effies later zag ik dat het Bram was. Ik heb nog met mijn kloet naar hem woven, maar hai keek op noch om”.

Over een bruin café gesproken. Bruin gebakken werden ze vroeger al.

Oproer en terrorisme in Schagen

HOOFDSTUK 18

De affaire Guurtje Borst

SCHAGEN — Het is alweer vele tientallen jaren geleden dat ze mij in Kalverdijk in de sloot hebben gegooid. Natuurlijk ging het om een meisje. Ze zal nu ook wel op een goudreinet in mei, op zo'n vergeten appeltje op zolder, lijken. De reden van mijn „kroosschouw” was dat zij katholiek was en ik van de andere kant.

Was in die tijd een vreemde haan in het Kalverdijker kippenhok maar zo zo, iemand van een ander soort en bovendien nog een „komiekeling” was helemaal onmogelijk. Het laatste betekende al enigszins dat je om je wasgoed moest gaan denken. Dat alles was te veel voor de dorpse hanen en zo belandde ik in de voorsloot en was voorgoed van de „broeskigheid” genezen.

De dader heette Stoop, maar ja er wonen zoveel Stopen in en rond Kalverdijk. Later hebben we er nog hartelijk om gelachen.

Dat was tijdens een radio-optreden bij Siemon Steevens waar ik evengoed mijn liedje „Geef main maar een maidje uit Kalverdoik” zong.

Beverwijk, De Rijp en Schagen zijn Noordhollands grootste plagen.

Hele legers

In die vroege tijd was het iets anders dan nu. Ook in Schagen gebeurde het dat de scholen met hele

legers tegen elkaar vchten. Een paar uur later speelde men weer samen op de buurt of haalde kattenkwaad uit.

Het ging tussen de „katholieken en de protestanten”.

Als je vandaag de dag over die waanzinoorlog in Ierland leest dan mogen we blij zijn dat die verschillen hier geen probleem meer zijn.

Toch is het in Schagen vroeger ook „Iers” toegegaan.

Mijn grootvader — een grootmeester in het vertellen van verhalen uit die tijd — verhaalde daar dikwijls over op winteravonden als de grote lamp nog niet brandde. Ik zat dan naast hem met mijn voeten op de grote blikken stoof.

September '88

Hij vertelde over de moord in Raamsdonk of de kermis op de Rijd en over het oproer in Schagen in 1888 om Guurtje Borst en Klaas Meurs.

Nog heel goed weet ik hoe hij het vertelde in een vorm dat je het begreep; hoe wreed een groep mensen kan zijn en hun getalssterkte gebuikten en misbruikten in deze donkere bladzijde in de geschiedenis van Schagen.

Hij vertelde het getrouw naar het gebeuren uit die septembermaand van 1888. Hier en daar menselijk ontroerd in zijn verhaal. In één van mijn artikelen over de Nieuwstraat haalde ik het „IJzeren Varken” aan, die zich keerde tegen de horde die de „straat” introk. Ik dacht daarbij

weer aan het oude verhaal wat grootvader vertelde. Nu is het moeilijk een verhaal te schrijven over iets dat je zelf niet hebt meegemaakt.

Het boeide me zeer, maar je moet de zaak wel van twee kanten bezien. Ik heb van een voor-
aanstaand katholiek inzage gekregen in vele, vele
bladzijden met beangstigende strekking, net als
die van de „andere kant”.

Als je dan die beide visies goed laat bezinken en
een persoonlijk beeld probeert te vormen, dan zie
je hoe een volksmenigte opgezweept kan worden
en een gebeurtenis aangrijpt om een volksgericht
aan te richten met beestachtige gevolgen.

Hier dan het verhaal.

Guurtje Borst, een moederloos meisje, had tegen
de zin van haar vader en voogd verkering aan-
geknoopt met Klaas Meurs, een protestante jon-
gen. Van katholieke zijde stelde men vast:

„Zoiets gebeurt helaas meer, maar altijd zal een
katholiek vader, indien hij zijn plicht vervult, te-
gen zulk een voorgenomen huwelijk verzet aantekenen”. Nu klinken deze regels als uit een vervlo-
gen tijd. Maar goed, de vader en voogd besloten
Guurtje naar een gesticht te brengen in Zoeter-
woude „waar geestelijke zusters haar zorgen wij-
den om die gevallen vrouw terug te brengen op
den weg der deugd”.

Zo ging dat verder en eerlijkheidshalve lijkt me
dit ook een kwestie waar uiteindelijk alleen de
betrokkenen mee van doen hebben.

Aan de andere zijde werd verteld dat Guurtje
door een paar stevige kerels in het rijtuig werd
gesleurd. Ze spartelde vreselijk tegen, zo werd
verteld, was zelfs aan de benen gebonden en had
een prop in de mond.

Daarbij werd nog gesproken over een erfenis en

zou er angst bestaan dat het geld naar het verlief-
de paar zou gaan.

Het oproer in Schagen was geboren en men be-
gon rechter te spelen. De grote massa verklaarde
de weinige katholieken die toen in Schagen wa-
ren, mede schuldig te verklaren.

Per rijtuig werd Guurtje naar Noord-Schar-
woude vervoerd en vandaar per trein verder.

De zaak blijft dat Guurtje niet met Klaas mag
gaan en dat de vader besluit Guurtje uit Schagen
weg te voeren. Het verhaal van geboeid lijkt wat
sterk.

„De veldwachter (Oudshoorn) ging mee. In
Noord-Scharwoude ging het meisje gewillig in de
wagen. Te Uitgeest en Haarlem, waar men moest
overstappen was zij de eerste die van het ene
spoor op 't andere stapte en in Schagen zelf was
het terrorisme aan het woord”.

Wonderlijk dat woord terrorisme — nu dagelijks
in de kranten en op de buis — had ook Schagen
aangedaan.

Maar wie waren dat, die terroristen? Goed, dat
Guurtje niet met Klaas mocht zal kwaad bloed
gezet hebben bij menigeen. Maar wie heeft de
horde op drift geslagen? Want als een waarne-
mend kantonrechter — en andere van gegoede
afkomst — zich tussen op rellen beluste jongeren
begeven, dan geeft dit de indruk van een totale
opstand. Dat is geen losbarsten tegen een onder-
drukking maar een haat tegen de enkeling.

Aan de leden mijner gemeente!

Ik heb een kort maar ernstig woord tot u te rich-
ten. Ik doe 't langs dezen weg, omdat de tijd dringt
en ik op dit oogenblik geen andere gelegenheid heb.
De gemoederen zijn zoo opgewonden, dat ik vrees voor
verschrikkelijke dingen. **Denkt er aan, wat
men in een oogenblik van opge-
wondenheid doet, drukt 't geweten
jaren-, dikwerf levenslang.** Laat men
dus kalm zijn. **Ik zal medewerken met
hen, die trachten te voorkomen,
dat Guurtje Borst de woning
harer pleegouders verlaat, zon-
der rechterlijke lastgeving.** Maar
mocht 't gerecht straks beslissen in dien zin, dat zij
haar vader moet volgen, onderwerpt u dan aan datgene
wat onvermijdelijk is. Gelukkig dat wij in Nederland
roem mogen dragen op een rechterlijke macht, **wier
onpartijdigheid boven elke ver-
denking verheven is.**

Uw predikant,

A. W. van Kluijve.

Een aanplakbiljet uit 1988 waarin de predikant Van Kluyve zijn kerkeleden tot be-
zinning roept in de affaire Guurtje Borst.

Opwachten

Toen dan 's avonds de vader met de laatste trein uit Zoeterwoude terugkeerde, wachtte hem een menigte van enkele honderden op. Borst wist het huis van J. Keet bij het station binnen te vluchten. De ruiten werden ingeworpen en men dreigde het huis in brand te steken. Met getrokken sabel wisten burgemeester en veldwachter hem te ontzetten en sloten hem voor zijn eigen veiligheid op in de slottoren. Tegen de avond van de volgende dag kwam de Officier van Justitie uit Alkmaar en trad in overleg met burgemeester en politie. Een paar uur later kwam het bericht dat „de Goede Herder” te Zoeterwoude Guurtje de vrijheid had gegeven terug te keren naar Schagen. Na de mishandeling in Schagen de avond tevoren zou hij toestemming gegeven hebben die aan menig vaderoog een traan ontlokte. (Voor die traan(?) moest wel eerst een andere vader mishandeld worden — J.B.)

Vlag en vernielingen

Juist de terugkeer bracht nog meer moeilijkheden. Nu eiste men dat alle katholieken de vlag zouden uitsteken voor de intocht. Het laat zich begrijpen dat dit niet vrijwillig ging maar met het vernielen van etalageruiten, met massaal gezang werd het afgedwongen. Onder het zingen van „Guurtje Borst gaat nooit verloren” en „leve Guurtje Borst” trok men naar de pastorie waar hekken en ramen reeds de avond tevoren vernield waren. Ook de Pastoor — Deken moest de vlag uit zijn gehavende pastorie steken. De politie die niet bij machte was de horde in bedwang te houden, raadde hem aan dit te doen om groter onheil

te voorkomen. De burgemeester had inmiddels bijstand gevraagd van de Infanterie. Deze arriveerden om vier uur onder commando van de brigade-majors Themme en Kelderman.

De veldwachter Oudshoorn die als sterke macht van Schagen een rol speelde in de zaak. Met zijn vrouw staat hij voor zijn woning. Het is de Oosterslottoren van het Oude Slot. De Westertoren deed dienst als gevangenis. Ook de vader van Guurtje Borst werd daarin „Voor eigen veiligheid” opgesloten.

„Het grauw had z'n zin. Het terrorisme was aan het woord en er werd gevlagd al bood het dun-doek bij die gelegenheid wel enige gelijkenis met de jacobijnenmuts een eeuw geleden op het hoofd van Lodewijk XVI . . . Toch bleef nog één woning ongevlagd”.

Honderden en honderden en ook velen van buiten bewogen zich door de straten wachtend op de terugkeer van Guurtje Borst. Joelend, drinkend en zingend. Een honderdtal scheidde zich af en trok naar het Noord naar de boerderij van Piet

Henneman. Daar was de vlag nog niet uitgestoken. Direct werden de hekken rond de grote boerderij omvergetrokken, de ruiten ingegoooid. Henneman loste nog een schot in de lucht maar capituleerde en ook daar verscheen de vlag uit de puinhoop.

Bij het station waren honderden samengestroomd en Grietje werd als een vorstin, met bloemen overladen, ingehaald. Ze werd op een zegekar getild en jongens en meisjes fungeerden als paard. Men trok zingend van „Grietje moet

Het middelste huis is waar Klaas Meurs woonde en ook het geboortehuis van de schrijver.

geen zakjes plakken'' naar het huis van een bloedverwante.

Daarna keerde de rust in Schagen, na dagen van openlijke terreur, terug.

Dat was een donkere bladzijde uit de geschiedenis van Schagen.

We hoeven daar niet trots op te zijn.

Ik heb alles opgedolven en het is me niet duidelijk hoe z.g. notabelen als een plaatsvervangend kantonrechter, onderwijzers en raadsleden zich zo intens met de zaak hebben ingelaten.

Natuurlijk zijn aan beide zijden fouten gemaakt, maar om de massa te gebruiken om een minderheidsgroep voor iets verantwoordelijk te stellen en haat te kweken is onbegrijpelijk en tekenend voor het gebeuren.

Hieronder nog een „gedicht'' van een ingezetene over deze „mislukte'' ontvoering.

De mislukte ontvoering

Hoort, Vrienden, luistert naar mijn lied
Het is in Schagen waar geschied.
Een jonge dochter schoon en kuisch,
Was jaren bij haar oom in huis.
Zij werd behandeld als hun kind
En was bij iedereen bemind.

Haar leven vlood, gelijk een vliet,
Zij kende kommer noch verdriet.
Daar treft haar 't pijltje van de min
Uit was de rust van onz' heldin.
Doch Amor rustte niet, voordat
Hij ook de knaap te pakken had.

Nu volgde een tijd van „Liefste mijn''
Bij 't zilveren licht der maneschijn.
Tot overmaat van hun geluk
Had vrouw Fortuna ook een nuk.
Een bloedverwant, in goed'ren rijk,
Liet haar een deel van 't aardsche slijk.

Nu zult ge denken, naar ik gis,
Dat 't eind van 't lied een huw'lijk is.
Och vrienden, luistert naar dit lied
Want, wie zo denkt, die weet het niet.
De vader van de schone maagd,
Die heeft haar vreeselijk geplaagd.

Zijn dochter huwen met een geus,
Dat nooit of nimmer was zijn leus.
En dan dat goede, lieve geld,
De man was er zo op gesteld.
Men smeedt daarop een wreed komplot
En 't liep van stapel, vlug en vlot.

Eerst moest de meid naar vaders kluis
En dan vandaar verweg van huis.
Op 10 september bracht men 't wicht
Heel onverwacht naar een gesticht.
De Goede Herder, vroom en vroed,
Nam 't meisje niet om 't aardsche goed.

Te Zoeterwou zou 't maagdelijn
Genezen van haar minnepijn.
Toen 't volk van Schagen zulks vernam,
Was het des avonds vrees'lijk gram.
De „oude heer'' werd opgewacht
En haast door 't volk om zeep gebracht.

Nu draaide men de lichten uit,
Dat koste menig vensterruit.
't Wed dat niet één op rozen zat
Die van het plan geweten had.
Des dinsdags kwam de buitenwacht
En 's middags militaire macht.

De spanning werd verschrik'lijk groot
Men vreesde voor geweld en dood.
Daar klinkt de tijding in het rond
En gaat weldra van mond tot mond.
Guurt keert terug uit het gesticht
Dat was voorwaar een blij bericht.

Fluks was de plaats langs straat en gracht
In feestelijken dosch gebracht.
Des avonds keerde Guurtje Borst
Zij werd gehaald gelijk een vorst.
Zoo werd door Schagens kloeke daad
Een maagd gered van bitt're smaad.

Het bovenstaande is een vers van de massa die een gebeuren aangreep om een volkoproer te ontketenen.

Blij was ik met de inzage die ik kreeg van de „katholieke'' kant. Levensgroot kwam vast te staan wat grootvader vertelde.

Wat hij steeds door zijn verhalen weefde: de sfeer van de ruwheid van de op sensatie beluste menigte.

Nee, dan voor de houding van het „ijzeren varken'' (zie de sfeer rond de Schager logementen); daar hoeven we ons niet voor te schamen.

Nu wilt u misschien nog weten: Beverwijk, De Rijk en Schagen zijn Noordhollands grootste plagen. Welnu: Beverwijk - messenvechters; De Rijk - brandstichters; Schagen - terroristen.

Vrije, blije en vreemde vogels

HOOFDSTUK 19

Dr. Aldershof: kort geleden verzorgde ik de laatste avond in „Zuiderzon”. De verhalen die ik over dr. Aldershof had geschreven kwamen ter sprake. Een oude dame vertelde dat zij ook bij dr. Aldershof had gewerkt en het volgende had meegemaakt. „Er kwamen een paar dames uit Den Helder die vertelden last te hebben van „rimmetiek”. Dokter keek de dames eens aan en antwoordde daar een prima middel tegen te hebben. Hij gaf een kaartje veiligheidsspelden met de woorden: als jullie die open broeken nu dicht spelden, gaat de rheumatiek wel over.”

SCHAGEN — Schagen heeft twee fluitende bakkers gehad. Vroeger Jan Brommer, de knecht van bakker Breebaart op het Noord en van recenter datum Jaap van Straalen. De een tiereliede op de fiets, de ander op de bakfiets — niet maar even, maar een volle dagtaak lang. En heeft Schagen niet zijn „Izak de Vreter” gehad die een grote witte kool rauw opat, of de maandproduktie van een ijverige leghorn in een keer opslobberde. Hij deed dit op kermissen en voor een weddenschap. Of bijvoorbeeld schippersknecht Jaap Brugman van schipper Hoogschagen die de bestellingen met de handkar rondbracht en daarbij een hoge zijden op het hoofd had, soms gecombineerd met een paardestaart onder z'n jas. Of de andere knecht van de schipper Siemon Vreedericks. Hij groette met een luid „Hallo” en als je dan keek zong hij „Bandoeng,

ja moeder hier ben ik”. (Een bekend liedje van Willy Derby). Allen mensen die in je herinnering blijven hangen, omdat ze anders deden dan gewoon.

Zo ook Piet Slotemaker, het keuterboertje. Zijn hele veestapel bracht minder op dan het kleinste kalfje uit stal Grooneman uit de Wieringerwaard. Het waren koeien, die slechts de vier poten met hun soortgenoten gemeen hadden. Ik had altijd de indruk dat ze na een droge zomer in India bij Piet belandden; het was meer een herstellingsoord voor lichamelijk minder bedeelde koeien. Piet was een grote man die in een klein huisje, waarvan de zolder zijn haren kamde, woonde. Hij moest een buiklanding maken om door de deur van „t Achterend” te komen.

Piet deed meer aan een geleerde dan aan een boer denken en was een vurig bewonderaar van ds. Schermerhorn. En de gedichten van „Kroes” die wekelijks in de Schager Courant stonden kende hij uit het hoofd. Zodat ik vroeger altijd dacht dat hij zich achter dat pseudoniem verborg. „Dat is voor jou een vraag en voor mij een weet”, antwoordde hij steevast als ik het hem vroeg. Als hij zijn vinger langs zijn flink uitgebouwde neus strekte, begon hij altijd met het woordje „buur” en dan volgden zijn wereldwijze woorden.

„Buur mijn zienswijze is dat de mensheid door zelfmoord eerst tot het ideaal der eeuwige vrede komt!”

Woorden die ook en vooral nu nog van toepassing kunnen zijn en Piet in mijn ogen een wijs-

geer op klompen deden zijn. Mijn twijfel werd evenwel gesterkt toen ik dezelfde woorden jaren later in een artikel van Sir Conan Doyle tegenkwam. Ik verdenk die er toch niet van dat hij deze woorden van Piet gepikt had. Nu ziet u misschien een beeld van een gewichtig doende boerenman, die zijn wijsheid met plagiaat verkondigde; u moet hem echter zien als een uitzonderlijk type, de éénling die filosofeerde tussen zijn bezigheden door en ieder moment aangreep om wijsheden en inzichten te verkondigen. Of deze nu wel dan niet van hemzelf afkomstig waren, hij droeg het verder en dat was zijn verdienste. Hij kwam dikwijls moeilijk over, omdat hij zich tussen ons, de eenvoudigen van geest bewoog en soms de uitlok opriep van: „ik heb wel wat anders te doen” en „kan je daar van eten!” Aan mij had hij iets meer gehoor en onder het melken in de stal droeg hij dan een gedicht voor; het hoofd naar de zolder gericht.

„De knol”

„De Knol” vond ik altijd een mooi gedicht en dat schreef hij voor mij op. Dit was het:

*Ze zeggen, m'n jongen
je bent maar een knol
Een paard waar geen
mens naar komt kijken.
Je bouw is verkeerd
en je buik lijkt te vol
jij kunt met je afkomst
niet prijken*

*Je hebt geen idee
van concours of hippique
Dat wist ik al
Toen we je kochten
Voor jou klapte nooit
nog het grote publiek
met een lint door
je manen gevlochten.*

*Maar als je des zondags
daar staat bij het hek
Zoo stil in de
verte te staren
Dan klop ik zo graag
op je rustige nek.
En ik strijk langs
je warrige haren.*

*Want jij doet je werk
Als geen ander het doet
Strak trek je bij
het ploegen de voren
je hebt elke dag
weer vertrouwen en moed
o, vriend, tot
de arbeid geboren.*

*En diep in mijn hart
Is 'n plaatsje voor jou
Al noemt men je
„knol” in het leven
Zooveel goed en trouw
In weer en in wind
of bij warmte en kou
Zo sterk en
waarachtig gegeven.*

Ik vroeg hem of hij dit gemaakt had en weer zei hij: „Dat is voor jou een vraag en voor mij een weet”. Jaren nadien las ik dit gedicht weer met de naam Kroes en vroeg me af of dit Piet Slotemaker geweest was. Ik heb er altijd aan getwijfeld en ook de nestor van de journalisten uit de Noordkop, Jaap van Zoonen had zijn twijfels, maar Piet was een bijzonder mens en dat was ie. Het is nog maar kort geleden dat ik in nauwer contact kwam met drie mensen die gerust in dit verhaal passen. Alle drie nog springlevend. Het gebeurde in de Nieuwstraat dat Arie Kapitein me aandeed en zei: „ik heb voor jou nog een goeie bekende staan in de werkplaats”. Ik mee en voor Arie uitleg gaf zag ik direct: dat is de auto van Jan Koster uit 1931, de Chevrolet met gele spaakwielen. Jan Koster onze onvolprezen tandarts (ja ik weet wel dat hij geen arts was, maar hij kon het beter dan honderd anderen). Ik heb over hem al vele verhalen geschreven, maar toen ik die auto zag, zag ik ook weer dat boertje, zittend op de treeplank, die hij een kies uitrukte. Arie is bezig de auto weer rijklaar te maken. Dat gebeurt dus ook. Hij is een wonderlijke man waar een rust van uitgaat die in deze tijd weldadig aandoet. Hij is in staat om door voetzoekers, zevenklappers en gillende keukenmeiden rustig door te stappen.

Sembeau

Door hem kwam ik in contact met drie van de mannen van het Schager Slot. Eén daarvan is Sembeau Lecocq. Ik vergeet nooit dat hij jaren terug in zijn blauwe kieltje naast Gerard Pater stond. Ik dacht zo, dat mannetje is ook blij dat hij zijn AOW heeft en niet meer alle dagen onder

de koeien moet zitten of achter in 't land staan te greppelen.

Maar toen dat bekkie openging stond ik met mijn oren te klapperen. Hij spreekt meer talen dan voorheen een doorsnee middenstander aan centen in het kerkezakje deed!

Ik wist dat hij in het torentje een museum had. Van „oud ijzer” dacht ik uit de eerste grote ruzie van '14-'18.

Nu is oorlog niet mijn favoriet, maar ik heb mijn ogen uitgekeken, juist door de enorme verscheidenheid. Werkelijk de moeite waard in die toren, waar vroeger Oudshoorn de politie woonde en later Toon Wit. In de andere toren was de gevangenis waar we als jongens voor het „luikje” gingen staan. Want daar zat een „boef” wat dikwijls een dronkaard was die zijn roes uitsliep en ons deed wegstuiven als hij een brul gaf.

In diezelfde toren staat de fraaie maquette van het Schager Slot, ook vervaardigd door dezelfde Sembeau Lecocq. We moeten nog even gewennen aan het fantastische plan, maar er staan meer gebouwen in Schagen die fantastisch veel geld gekost hebben en niet sluitend zijn, omdat ze geen slot houden.

De derde man die ik ken in dit plan is de heer Sjerps, vroeger van de Nes. Het gouden broertje die in de oorlog zichzelf bijna weggaf en die bestolen werd door sommigen aan wie hij onderdak en eten verschaftte. De kleren en fietsen verdwenen maar toch bleef hij helpen want: och dat waren maar enkelen. Ik mocht zijn geschriften doorzien die hij van dijken en terpen heeft opgetekend op hoop, dat hij er in slaagt dit als boekje te kunnen uitgeven. Mocht dit niet lukken dan zullen zijn aantekeningen toch van groot belang blijken in later jaren. En hun plannen? Ze leven

De heer Sjerps, A. Kapitein en S. Lecocq bijeen bij de Schager Slot-maquette. Ook zij verdienen een plekje in de collectie vreemde, vrije en blije vogels.

er voor en dat is al een voldoening voor die mensen.

Piet Trapman

In deze volière van aparte vogels hoort ook zeker Piet Trapman thuis. In zijn jaren de grote man van de Schager Courant. Een man die in het tijdsbeeld van nu niet meer zou passen en geapprecieerd worden. Als zoon van een veehandelaar uit Utrecht trouwde hij de dochter van de welgestelde kruidenier De Wit van het Noord (nu Café De Noord). Laat ik voorop stellen dat hij zichzelf niet spaarde en over een enorme werkracht beschikte. Maar hij was ongenaakbaar als zijn krant nog niet de deur uit was. Zijn naaste medewerkers zouden nu zware zenuwpatiënten zijn, maar het waren andere tijden. Hij werd gevreesd en vooral door de middenstand want „Piet kon je maken en breken”. Eén was er die finaal schijt had aan Piet Trapman. Dat was burgemeester Cornelissen die vaak op een onsmakelijke wijze „beletterd” werd in de krant. Toen burgemeester Cornelissen twaalfeneenhalf jaar in functie was, verscheen de Schager Courant met een dikke rouwrand op de voorpagina. Toen de verwerkingsinrichting aan de Menisweg werd geopend, stond daar waar de rede van de burgemeester moest staan een groot wit vlak.

Ik geef toe dat Cornelissen voor het toen dorpsachtige stadje meer de deftige ambtenaar was die zelfs voor zijn naaste medewerkers weinig toegankelijk was. Piet was ergens „de Heer van Schagen” zonder kasteel, maar wel met zwaard en harnas.

Wonderlijk is wel, dat velen zolang bij hem gewerkt hebben. Nu was dat wel een andere tijd,

want niemand laat zich nu meer een schop onder de kont geven, wat Piet Trapman soms deed. Om een paar uur later met een sigaartje naar je toe te komen. Of je ontsloeg om je 's middags weer terug te halen. Dit klinkt allemaal onvriendelijk maar gebeurde echt als de krant nog niet de deur uit was.

Was zijn krant soms nog niet vol dan stapte hij persoonlijk naar een van de winkels op de Gracht, een maattouwtje of bandje om de nek en kwam altijd met de ontbrekende advertentie terug. Ik heb het zelf meegemaakt dat hij naar Jan Schenk van 't Koffiehuis stapte en zei: „die advertentie van jou is niks. Die moet je tweemaal zo groot plaatsen”. En ja hoor, het lukte altijd. Zijn beste journalist was Jan Raven van de latere boekhandel op de Gracht. Het kleine mannetje met de dribbelpasjes. Vooral het verslaan van de raadsvergaderingen, ook van die in de omtrek waren zijn specialiteit. Ze waren zo correct, dat zelfs de gemeentesecretaris A. C. (Roggeveen) zijn notulen soms corrigeerde op het raadsverslag van Raven.

Trapman en Kerkmeer hadden in die tijd een vennootschap. De heer Kerkmeer kon niet tegen Piet op en ik denk dat hij net op tijd gestopt is. Die man kreeg de bever. Ik geloof dat als hij twee sambaballen in zijn handen zou nemen, hij in elk orkest een plaats zou krijgen.

Maar de schop onder je kont . . . en dan het sigaartje, lijkt steeds weer boven te komen als het over Trapman gaat. Zo ook laatst weer.

Wij stonden in de schuit van Hoogland papier te lossen (hij stond zelf in het ruim) en als er eens iets mis ging kreeg je een schop . . . met het sigaartje daarna.

Maar het is gezegd, velen hebben er vele jaren

aaneen gewerkt. En gewerkt heeft hij zelf ook, dat niet te vergeten. Toen hij later in Bergen woonde was Hij „melkerstijd” bij zijn krant. Zijn opvolger Jan Keesman, een zoon van de mandenmaker van de Loet was een heel ander ty-

pe. Dat hoor je nog wel van de mensen die bij hem gewerkt hebben.

Zo ik doe het kooitje dicht. Er fladderen nog wel meer vogels rond, maar dat komt wellicht later wel.

Piet Trapman, de „Heer van Schagen”, zonder kasteel maar met zwaard en harnas.

Privé-mijmeringen over Zijdewinder kermis en . . .

HOOFDSTUK 20

De „SPOOKTREIN” in Heerhugowaard anno 1939

SCHAGEN — Zondagmorgen. Als u dit leest is het hopelijk mooi lenteweer. Nu is het van dat „gore” rotweer, maar op de tuin is altijd wat te „studder”. De ara’s zijn aan hun sinaasappel bezig als voorgerecht op het normale voer en ik blader wat in oude kranten en een verwaald weekblad.

Beschouw dit wel als „Privé”, maar ik kots van die kwetsende vuilspuiterij en zou ze eigenlijk moeten negeren. Zouden die onrustfabrikanten daar nu voldoening in vinden, of is het alleen om de poen en de sensatie.

Legio is het aantal verhalen van bekende mensen die omwille van de leeshonger van de massa op de slachtbank of geslachtsbank gegoooid worden. En of Mimy Kok nu met tien lieden naar bed geweest is, interesseert mij niet, net zo min het mij interesseert of Klazien Bergman, de vrouw van de bakker uit bijv. Nibbixwoud, een stuk meer vlees krijgt dan ze had besteld.

Even verder staat dat de koningin zich bezorgd maakt over de weekendhuwelijken van Irene en Christina. Als die bezorgdheid bestaat moet die niet als zodanig gebruikt worden. Want ook de vrouw van Jaap Lodder maakt zich bezorgd als Jaap op zijn reizen als vrachtwagenchauffeur wekelijks van huis is.

Mies Bouwman die ons jarenlang prettige avon-

den heeft bezorgd deugt voor de honden niet na haar „Netwerk”. Als Jaap Goedhart een keer miskleunt met een bunder uien dat dat jaar eigenlijk wortelen hadden moeten zijn, wil nog niet zeggen dat hij geen goeie bouwer is. Het zijn vooral de mensen die via het kijkkastje al dan niet met verf in de leeshonger moeten voorzien, en men de indruk krijgt dat het in die wereld een rommeltje is.

Als onze voormalige minister Duisenberg naar Peru zijn secretaresse meeneemt, vermoedt men al dat daar het tweepersoonsbed al klaar staat. Er lopen er tienduizenden dagelijks te flikvlooiën in de hoop een rits op en neer te mogen trekken.

Wel had ik graag gehoord wie nu de Trofee van het Pindaplantje van Duys gewonnen heeft. Want dat was gebruik maken van het medium tv op commerciële wijze van een merkloos geval. Iemand moet er toch een „klapper” mee gemaakt hebben.

Genoeg van die nonsens. Als draad had ik opgenomen de periode en de plaatsen waarin we met onze cabaretgroep in de omgeving optraden. Zoals bijvoorbeeld bij „Gert en Nel” (Ligthart) waar het toneel, toen wij het betraden, voor tweederde bezet was met poot aardappelen. Van Gert mochten ze er niet af. Want dan zouden de spruiten „beschandelezeerd” worden zoals hij dit ons plastisch noemde.

Met de kermis traden we op bij Joop Blanken-

daal, even verderop. Die kermissen hadden wel eens een storend verloop. In die tijd konden de Zijdewinders het niet best met de „Veldtemers” vinden en menig robbertje ontspande de spieren. Dat kwam op meerdere plaatsen voor, maar het werd meestal beslecht met de blote handen. De eigenlijke kermis was altijd voor de zaak van Gert en Nel. De attracties stonden op de „kroft” naast de zaal. Vele jaren speelden in de „bovenzaal” (één opstapje) de „Drie Musketers”. U weet nog wel: Cees Nat, Leo van Norden en Henk Smal. Het legendarische trio op de kermissen in de regio.

Trechtertje

Wat konden die werken in die mudvolle zaaltjes. Ouderen zullen zeggen: drinken ook. Toegegeven, want als je Cees Nat heet kun je moeilijk op ’n droogje zitten. Wat u niet weet is, dat ze alle drie een lege fles met een trechtertje naast de instrumenten hadden staan waarin de gekregen borreltjes verdwenen. De fles ging mee naar huis en wij maar zeggen: „wat kenne ze dur best teugen. Ze hewwe al ’n sloot op!” Mijn zoon Arno heeft nog eens een tournee met hem gemaakt door Zeeland. Hij was nog piepjong maar als vaders hebben ze over hem gwaakt.

Koeieblubber

Kostelijk is het verhaal van Simon Tesselaar op de Zijdewinder kermis. Ook een „Kop van Jut” stond daar: zo’n zware hamer die het ijzer tot boven aan de paal moest slaan wat dan het slaghoedje deed knallen. Lukte dat, dan won je een papieren roos. Jongens die er in de week tegenop

zagen om palen de grond in te hengsten, zwoegen in het overhemd of vestje om een roos op de jas te krijgen en betaalden geld toe.

’s Avonds nam de baas van Jut de kop mee naar huis. Men kwam op het idee om in het gat wat slappe koestront te gieten, halfvol, zodat het niet te zien was. De volgende dag bij het eerste deuntje stond Simon te wachten op de eerste klant. En jawel, een vroege Veldtemer trok de jas uit, spuugde in de handen en zou eens laten zien wat hij kon. Nu, hij kon het want na de geweldige klap spoot de koeieblubber over zijn witte overhemd en over zijn jas. Op veilige afstand riep iemand: je mag je wel verschonon.

Rood aanlopend zei het slachtoffer: „As ik wist wie dat flikt had, sloeg ik die hamer op z’n kop”. Gelijk heb je, zei de ander en ging het café in.

Koek

Dan Tinus uit ’t Veld. Een pracht van een kerel. Op zaterdag ging die naar een bruiloft. ’s Morgens om vijf uur was het afgelopen. Moe en niet brandschoon ging hij op huis aan, maar moest toendertijd evengoed naar de vroegkerk. Begrijpelijk was Tinus onder de preek in slaap gesukkeld. De collecteschaal ging al rond maar Tinus sliep door. Tinus’ buurman stootte hem aan toen de schaal naderde. Tinus schoot half wakker, zag de schaal en zei in de stilte van de kerk: „Nee, ik bedank. Ik moet geen koek!” Als ik door die dorpjes rijd, komen al die dingen en nog vele meer weer bij je terug.

Het station

Als ik op mijn donderdagse trip naar Amsterdam met de trein het station Heerhugowaard nader — nu een huizenzee en industrieterrein — dan denk je terug aan het oude station op dezelfde plek. Jarenlang groeide er langs een akkertje rabarber. Dat oude station had iets lugubers. Vooral als je 's avonds vanuit Hoorn op de aansluiting naar Den Helder moest wachten. Vaak zat je daar dan alleen bij die grote zwarte kachel tegen die hoge muren op te kijken. Soms was die versierd met een groot reclamebiljet van „Blookers Cacao”. Als het slecht weer was klapten de deuren en liep je naar het loket dan zat ergens verborgen de lo-

ketbeambte die in de winter de wachttijd bekortte door met veel geraas een kit cokes te storten, om dan weer te verdwijnen. De treinen hadden toen nog appartementen. Dan herinner ik me dat reclamebiljet van een van de eerste Nederlandse film.

Het was een donkere plaat met een aanstormende trein en in de rook van de locomotief danste een spook. De reclame van de Spooktrein. Wist u dat deze film in het station van Heerhugowaard in 1939 is opgenomen. Er waren er kennelijk nog meer die dit station spookachtig vonden. Dank zij de speurzinn van de Oudesluiser Klaas Slikker kwam ik in het bezit van een paar unieke foto's. „De Spooktrein” was voordien al talloze malen

Heerhugowaard 1939, het oude station. De artiesten bijeen voor de voorbespreking bij het „lugubere” station.

als toneelstuk opgevoerd. De Nederlandse film stond in die dagen nog in de kinderschoenen met films als „Vadertje Langbeen” en „Morgen gaat het beter”. „De Spooktrein” stond onder regie van Carl Lamac. Voor Heerhugowaard was de opname een grote gebeurtenis. Acteurs als Jan Musch, Sara Heyblom, Louis Borel te kunnen zien. Ook Fie de la Mar speelde mee in de rol van schijnbaar waanzinnige vrouw. De Maasbode van veertig jaar terug schreef over die rol het volgende:

„Fientje de la Mar speelt de geëxalleerde zenuwpatiënte met die mate van overdrijving, welke achterdocht wekt . . .”

Als je dat leest in een krant van bijna veertig jaar terug en je weet hoe Fie haar levensavond heeft doorgebracht, beangstigen deze regels je, die toen al in die richting wezen.

Het korte verhaal van de film is het volgende. Een oude juffrouw (Sara Heyblom) zit met haar papegaai tegenover een man (Louis Borel) die in de coupé „niet roken” lustig aan zijn pijp trekt. De ruzie daarop eindigt als zowel de papegaai als de pijp het raam uitvliegen. Vlak bij het station wordt aan de noodrem getrokken en alle passagiers nemen enthousiast deel aan de jacht op de papegaai. Later blijkt dat er voor de volgende morgen geen trein meer komt.

In datzelfde station dat ik zo spookachtig vond, moest men de nacht doorbrengen. Het wordt een complete verschrikking wanneer Barendse de haltechef (Jan Musch) een ijselijk verhaal ophangt over het spoorwegongeluk dat twintig jaar geleden 's nachts gebeurde. Sindsdien raast elk jaar op die nacht een Spooktrein voorbij. Want wie er naar kijkt, blijft op slag dood.

De rol van Barendse — hoewel klein — werd

door de grote Musch gespeeld en zijn meesterschap stak boven alles uit. Zijn gehele verschijning schiep die lugubere sfeer waarin angst en achterdocht gedijen. Onder de passagiers breekt een angstige paniek uit.

Alleen de assistente van de goochelaar (Cissy van Bennekom) en een meereizende vrijgezel verliezen niet de moed, vertrouwen en het gevoel voor humor. En zeker niet de drang om te flirten.

In die nacht gebeuren akelige dingen: een gammel loketraam klappt neer, een zwarte kat brengt lege vaten aan het rollen. Barendse komt binnen, zakt in elkaar en wordt dood weggedragen. Het hoogtepunt is wanneer de deur openvliegt en een waanzinnige Fie de la Mar in avondtoilet binnenkomt. Dan is er het kloksignaal en dendert de trein stralen vuur spuwend langs het station. Niemand durft te kijken, alleen Ted de vrijgezel die zich ook als detective ontpopt.

Barendse die men voor dood had weggevoerd, blijkt te zijn verdwenen, maar Ted geeft via zijn koffer-radio-zender-ontvanger instructies aan de politiemacht in de omgeving.

Deze werd gevormd door de beroemde Amsterdamse karabijn-brigade en had zeker een groot aandeel in het succes van deze film. De Spooktrein bleek te worden gebruikt door een bende wapensmokkelaars. De opengedraaide Hembrug doet trein met boeven in het water storten.

Naast Jan Musch, Fie de la Mar, Sarah Heyblom trad een keur van Nederlandse artiesten op als Lau Ezerman, Chris Baay, Hans Tiemeyer, Nico de Jong enz.

Het oude station is verdwenen, de rabarber langs de sloot eveneens, maar toch staat het nog levendig in mijn herinnering.

Opname van de vlucht en van de jacht op de papegaai die ontsnapte even buiten het station. Aan de kant belangstellenden en vooral veel jeugd.

De rally naar Monte Carlo

met Kees Kruit en A. van Kampen

SCHAGEN — Aan het eind van de jaren dertig liep in het Noordhollands Koffiehuis mijn revue onder de titel „Dat is het toppunt” (de titel had een dubbele betekenis: de naderende oorlog maakte een eind aan de „Schager Revue”). De proloog begon met het liedje:

*Wij gaan naar Monte Carlo
Al met de groene vlo
Ze neemt een hip, ze neemt een wip
En ach je bent er zo*

„De Groene Vlo” was een Fiat 500, waar de Schagenaar Kees Kruit met de Helderse journalist Anthony van Kampen de rally naar Monte Carlo mee volbrachten. Kees Kruit vertrok later naar Zwitserland en Van Kampen is uitgegroeid tot één van ’s Neerlands meer gewaardeerde schrijvers. Hij stelde me spontaan enige foto’s ter beschikking uit die rallydagen; dagen die ons toen in grote spanning hielden.

In de Revue bereed ikzelf de originele Fiat waarmee de monsterrit was volbracht. Toneelmeester Ben van der Hoven had buiten het toneel een brug aangebouwd, waardoor we met groot licht aan zo het grote toneel van Schenk op konden rijden. Voor het publiek in de stikdonkere zaal een oogverblindend begin.

Bij het doorbladeren van mijn plakboeken staat deze enorme prestatie van het tweetal weer helder voor de geest. Negenduizend kilometer onder de allerzwaarste omstandigheden als sneeuw en ijs en met een auto waarvan de nieuwprijs nog geen duizend gulden was in die dagen.

Kees Kruit had een garage op de Loet in die tijd. Nu is daar Oene Koopman gevestigd. Kees is een broer van onze plaatselijke bloemist aan de Nieuwstraat, Dirk Kruit. Ik geloof dat alle „Kruiten” bezeten zijn van auto’s en in het maken of herstellen ervan niet alleen een enorme ervaring hebben, maar dit ook als grote hobby beschouwen. Wellicht een soort familiestempel. Wij vonden Kees vroeger een harde rijder: een „schoft”, zoals het wel kernachtig gezegd werd. Een uiterst kundig rijder in een periode dat alles wat harder reed dan Piet Zeeman, de vrachtrijder als „schofterig” werd bestempeld.

Ik ben één keer mee geweest naar Eenigenburg en het was een toer om de broek schoon te houden. Als ik dan nu Dirks zoon Jan-Fok in een „cross” zie rijden, dan herken je daarin de stijl en vaardigheid van zijn oom. Zoals die ruim veertig jaar geleden door sneeuw en ijs ploeterde, zo zien Jan-Fok of Dirk er niet tegenop om ergens in Duitsland uit de sneeuw kerstbomen weg te halen. En . . . thuis komen doen ze er mee.

Het zijn nu collega’s van ons. Je kunt inderdaad wel zeggen dat de één het anders doet dan de ander. Maar waar vind je collega’s die altijd, maar dan ook altijd voor je klaar staan! En zeker leven

Kees Kruit en Anthony van Kampen gefotografeerd in Tallin, Estland, kort voor de start naar Monte Carlo. Met deze Fiat 500 werd de monsterrit, vraag niet hoe, volbracht.

ze gelukkiger dan u of ik. Heel diep neem ik mijn hoed bovendien af voor de enorme hoeveelheid werk dat mevrouw Kruit in haar leven heeft verricht. De een verwacht dit van het leven, de ander dat, maar de wereld zou er niet zo gek uitzien als de weegschaal wat meer naar dit soort mensen uitsloeg.

Historie

Maar om op Kees terug te komen. Samen met Van Kampen hebben ze toch maar een stuk provinciale historie gemaakt. Iets dat gerust eens teruggehaald mag worden. De jonge journalist Van Kampen heeft dit in boeiende krantenartikelen vastgelegd. Stukken die de harde werkelijkheid van de rit weergaven en geen opgeschreven sensatieverhalen zijn. Het materiaal gebruikte hij ook voor het jongensboek „Het grote rallyavontuur” dat door ons verslonden werd en onlangs nog in herdruk is verschenen. Kostelijk voer voor de jeugd.

Het plan om aan de Rally mee te doen kwam van Kees Kruit. De auto waarmee het gebeuren moest riep eerder de lachlust op of bracht een medelijdend schouderophalen teweeg. Kees repareerde hem zo vakkundig dat ze vol vertrouwen aan het avontuur begonnen. De beginnende journalist Van Kampen had de Helderse Courant warm weten te krijgen voor de plannen. In die tijd had Piet Trapman (van de Schager Courant) al een „poot” in de Helderse Courant, zodat de verslagen ook in de Schager kwamen.

Op 10 januari 1937, 's morgens om negen uur, vertrok men uit Den Helder naar Tallin, 2500 kilometer ver. Dat was eerst het startpunt voor de rit naar Monte Carlo, nog eens 4000 kilometer

verder. Aan de grens bij Zevenaar keek men op van de volgestopte wagen met het Rallybord 107 en schudde bedenkelijk met het hoofd. De Hollandse douane was heel gemoedelijk, in tegenstelling tot hun Duitse collega's die de gehele auto onderzochten en in de Fiat weinig vertrouwen bleken te hebben.

Via de autobahn ging het op Hannover aan, een stad met rondom rokende schoorstenen die men in de avond bereikte. Vandaar ging het op Berlijn aan waar het eerste „gebeuren” plaats viel. De weg was veranderd in een papperig sneeuwdek. Achter hen naderde luid claxonnerend een auto die de Fiat 500 voorbij wilde steken, maar daar moeite mee had. En zo ontstond ongevraagd een race tussen de DKW en de Groene Vlo. Op het zicht van een ver vooruit liggende bocht minderende Kees vaart, waarna de ander luid toeterend voorbij spoot.

Dat kon nooit goed gaan, dachten ze gelijktijdig. Nauwelijks hadden ze dit onder woorden gebracht of de DKW vloog met een duizelingwekkende vaart uif de bocht en stortte veertig meter naar beneden. De jongens stopten en vonden de hevig bloedende man. Met behulp van een passerende auto werd het slachtoffer 45 kilometer vervoerd. Dit werd een tijdverlies van drie uur maar toen bleek dat ze onschuldig waren mochten ze de rit vervolgen.

In Berlijn werd de inwendige mens versterkt en zouden ze via de Poolse corridor naar Danzig rijden, vervolgens door Oost-Pruisen, Kowno-Riga naar Tallin.

De wegen werden al slechter en toen ze tegen de avond de Poolse grens bereikten was het goed merkbaar dat ze in een ander land zaten. Ze kwa-

men de eerste sleden tegen. Voerlui met lange baarden knalden met hun zweepen boven de hoofden der paarden. In het donker en over de besneeuwde wegen werd het dorpje Tsachau bereikt, dat over één hotel beschikte. Begrijpelijk dat de „Vlo” een gebeurtenis was in het dorp. Meewarig schudde men het hoofd, want de weerberichten waren sneeuw, sneeuw en nog eens sneeuw. Nadat Van Kampen zijn eerste artikel had gepost, kroop het tweetal onder de wol.

De volgende dag werd er één die ze niet spoedig zouden vergeten. Vinnig koud, vooral aan de voeten (de auto had geen verwarming); de adem kwam als een rookpluim uit de mond, de ramen bevroren. Paraffine op de ramen gaf niets en met een sukkelgang van veertig kilometer ploegde de Goene Vlo door het witte dek. Tot ze de wagen uit de sneeuw moesten spitten. In de nacht passeerde men een gehucht waar ze een benzinepomp zagen. Na luid kloppen verscheen een gebaarde Letlander met het geweer in de hand. Met de benzine gaf hij de raad keukenzout op de ramen te smeren: het ei van Columbus.

Ze waren nog 180 kilometer van de startplaats Tallin verwijderd. Vooral van Kees Kruit werd veel geëist. De wegkanten werden vaak geflankeerd door afgronden van honderd tot honderdvijftig meter diep. Het vroom vierentwintig graden, de tocht ging via sledesporen. Er waren momenten dat het hen niet meer kon schelen. Wat waren ze stom geweest om hieraan te beginnen. Van Kampen bemerkte later dat hij warmer werd. Kees stond over hem gebukt en goot cognac in zijn mond. Hij was door de kou overvallen en Kees begreep dat slaap bij een dergelijke temperatuur onherroepelijk de dood betekende.

Met eau de cologne werden de handen en gezicht ingewreven en toen weer verder. Op de laatste druppels benzine werd hotel Kuld Löwi bereikt waar de portier de neus optrok voor zulke „schooiers”, maar het bed was het enige waarnaar ze verlangden. Na het bericht aan de krant natuurlijk!

De start

De baarden van een week waren verwijderd, de kleren weer toonbaar gemaakt. Hun relaas over hun tocht baarde opzien, vooral in de nacht ook door de wolven.

Andere Hollandse koppels als Bakker-Schut en zijn vriend Piet Nortier (de laatste nog een goede bekende van onze plaatselijke oud-coureur John de Ridder) waren aanwezig naast vele nationaliteiten.

's Morgens om zeven uur zou gestart worden. Heel Tallin was uitgelopen en de kleine Fiat deed nagenoeg alle rijders lachen. Ze startten op vier na als laatste: vierduizend kilometer verder lag Monte Carlo.

Langs de oude dorpen stonden de dorpelingen opgesteld met zwaaiende lampen en fakkels. Over bevroren „ribbels”, onder een glanzende maan en duizenden sterren ging het op Riga aan. Eenmaal raakten ze vast op een helling en zou Van Kampen op zoek naar een boerderij. Op weg hoorde hij gejam en droefgeestig gehuil . . . wolven waar hij zoveel van had gehoord. Angstig snelde hij terug naar de auto, waar een achteropgekomen Zweedse rally-rijder Kees in het spoor geholpen had. Weer op weg.

Plots wees Kees naar voren en ook Van Kampen zag wolven midden op de weg. Grote grijze

beesten, hoog op de poten. De Vlo vloog er door heen.

Riga werd twee uur voor de tijd bereikt. Eten, even slapen en weer verder. De rit naar Kowno van 320 km ging langs eindeloze wegen, verder door naar Koningsbergen, de reis naar Warschau betekende bijna het einde. Overal slechte wegen, kinderhoofdjes, door bossen in Oso-Pruisen waar een gemiddelde snelheid van dertig kilometer was berekend. Krakend en piepend werd de auto door kuilen en gaten gegooid. Warschau werd net op tijd gehaald, maar in grote haast moest alles worden nagezien, want ze moesten naar Berlijn, 600 km.

Toen de Duitse grens nabij kwam was het weer sneeuw, sneeuw en nog eens sneeuw. Het werd een tocht om nooit te vergeten. Sledepaarden sloopten bijna de auto toen ze verschrikt opsprongen (deur, spatbord en koplamp kapot). Hun aankomst in Berlijn was het gesprek van de dag.

De Fiat-garage in Hannover zou klaar staan om de auto zo veel mogelijk op te lappen. Diep in de nacht kwamen ze daar aan: weer een zee van laaiende hoogovens. De monteurs vlogen op de wagen af, maar diverse dingen bleken niet te passen. Geraas en gescheld en voor de dodelijk vermoeide rijders bleef precies één minuut over voor slaap, alvorens er gestart moest worden naar Venlo, Nederland.

Het zwarte kereltje van het noodlot reed echter mee: er werd een verkeerde weg ingeslagen, een open brug bleef een half uur in die positie. In Holland begon de Nederlaag, acht minuten te laat aangekomen.

Talrijke bekenden uit Den Helder en Schagen

waren met vis, zoute haring en andere lekkernijen gekomen. Hartverwarmend. En toen weer op Brussel aan.

Hoewel de wegen beter waren hadden de rijders en de wegen toch een knauw gekregen door de ontberingen. Tot overmaat van ramp brak de frictie, een garagehouder verrichtte een kunststuk en de controle werd tijdig bereikt.

Over de rand, in de sparren

Vanuit Lyon, op weg naar Grenoble, gebeurde bijna het allerernstigste. In de Alpen op dertienhonderd meter hoogte bemerkten ze te laat een grote steen . . . en zo schoot de kleine wagen over de rand. De droom van de Monte Carlo-rally was bijna gebeurd. Vlak onder de rand groeiden wilde sparren dooreen en daarin bleef de wagen hangen. Ze durfden niet te bewegen. Het wonder kwam toen een grote Hispano naderde, die de wielen die op de rand stonden, aan zijn wagen verbond. En het gelukte! Het was het gesprek van de dag. Niet alleen rond de rally-karavaan maar ook in Schagen en Den Helder waar drommen mensen bij het bulletin stonden.

Monte Carlo werd gehaald door het tweetal en de achttiende rally volbracht. Een aaneenschakeling van prettige gebeurtenissen, vier dagen van luieren en rusten volgden op de barre ontberingen.

In Schagen stond de Harmonie opgesteld en heel Schagen was uitgelopen. Met kransen en bloemen beladen ging het op Den Helder aan, waar

een nog grotere ontvangst plaatsvond. De binnenstad was één golvende mensenzee, alle winkels hadden de vlag uitgestoken. Een grootser ontvangst had nog niemand in Den Helder ge-

had. Kees Kruit en Anthony van Kampen, de helden van veertig jaar geleden. De Rally was een grote stunt, voor hen en ook voor de Helderse Courant.

De glorieuze aankomst van Anthony van Kampen (links) en Kees Kruit in Den Helder. Een grote mensenmassa bracht het duo hulde voor de prestatie. In het toenmalige Casino in Den Helder vond een feestavond plaats, waar Van Kampen optrad als goochelaar.

De parade der oud- artiesten in het hotel Americain

HOOFDSTUK 22

Oude glorie brengt nostalgisch amusement in eigentijdse sfeer

AMSTERDAM/SCHAGEN — Elke eerste dinsdag van de maand moet u tijdig een plaatsje zien te bemachtigen in het aloude „Americain Hotel” aan het Leidseplein. De bloem van oud-artiesten treedt daar dan op met een programma dat de zaal tot een spontane ovatie weet te brengen. Wie daar vijfentwintig gulden entree voor zou moeten betalen, die zou na afloop zeggen: een kostelijke avond voor een prikje.

Akkoord, het is nu wel de tijd van een tikkeltje nostalgie maar de vaart en het elan waarmee de show gebracht wordt, verraadt een weldadig aandoende timing. Iets wat je tegenwoordig veel mist.

Hier staat een ingespeeld geheel. En het wonder van deze tijd vind ik, dat u als bezoeker daar gewoon binnen kunt gaan. Géén entree, geen garderobe, en een vertering voor een normale prijs. Wie voordien iets wil eten, kan op de menukaart uitstekend en voor een redelijke prijs terecht. Een voortreffelijk toeristenmenu bijvoorbeeld voor vijftien gulden en een vrije tafel voor het optreden dat rond half negen begint.

Let wel, ik zit hier geen bewuste reclame te maken voor Americain, maar wil u alleen wijzen op de sfeer die gelukkig daar nog heerst: een stukje Amsterdam dat nog leeft en bekoort. Zonder dat het ook maar enigszins stoort, zie je door de gro-

te ramen de verlichte trams en het drukke verkeer als een bewegend achtergronddecor. De grote zaal met het hoge gewelf, met aan de linkerkant nog altijd de leestafel waar onze grootste schrijvers, dichters en journalisten als Barbarossa een plaats vonden. De gemakkelijke banken die dagelijks het middenstuk sieren, zijn voor deze avond verplaatst en volgezet met tafeltjes. En juist op deze avonden is de zaal „bezaaid” met oud-artiesten, vroeger veelal een begrip in stad, dorp en provincie. Ook die zijn het die de sfeer van deze avonden die aparte bekoring geven. Zo is Silvain Poons een vaste bezoeker. Hij komt daar niet om de schijnwerpers om te doen keren en zo nog in de belangstelling te staan. Hij hoort er immers bij en het is een bijzonder fijn, eenvoudig mens zonder pretenties. Ieder kent hem en hij kent iedereen.

Ik was in Americain met m'n familie en met Lia en Dolf Driessen die jaren bij ons hebben gewerkt. Dolf was ook verbonden aan de Holzhacker Buben. Lia is helemaal bezeten van deze avonden en laat me dit na ieder nummer ook altijd op een eerlijke manier blijken. Silvain komt naar Dolf toe en zegt op z'n beminnelijke manier . . . Wat heb je toch een pracht spontane vrouw. Het lijkt wel één grote familie.

Een vaste plaats in Americain heeft ook de familie Knaak. Ernst, de zoon van de grote Kalman Knaak uit de operettes van vervlogen tijden is getrouwd met de dochter van de oudste nog leven-

de artiestes en zeker de charmantste, Stella Seemer. Jaren heeft ze gewerkt met Kees Pruis en is zeker in Noordholland een bekende verschijning.

Kleindochter „de kleine Stella” volgt de voetsporen van de familie en is verbonden aan de Nederlandse Comedie. Zo kunnen we doorgaan. Louis

Hotel Americain aan het Leidseplein . . . van september tot april elke eerste dinsdag van de maand het domein van oud-artiesten.

Westenberg van de Weense ijsrevue komt aan tafel; ieder is blij elkander weer te zien.

Twee clubs

U zult zich afvragen hoe het komt dat daar in dat Americain een dergelijk programma tot stand komt. Welnu, Amsterdam heeft twee Artiestenclubs — de ARC en een groep die de „PROMINENTEN” heet. Een paar jaar geleden afgescheiden uit een geheel. Dingen die in het gewone dagelijkse- en zakenleven gebeuren. Ik ben bestuurslid van de eerste groep maar heb ook vrienden en kennissen in de andere. Deze avonden in het Hotel komt zeker de onderlinge band onder de artiesten ten goede. Wie de maandelijkse avond meemaakt, heeft weer een injectie gehad om in deze gehaaste wereld overeind te blijven.

Frans Raxis

Zonder ook maar iemand te willen voortrekken begin ik bij Frans Raxis. Vergeef me maar dit is en blijft een optreden van een nummer van wereldformaat: een persoonlijkheid, een muzikaal genie met de eenvoudige adel van het vak. Hij praat met zijn instrumenten en bespeelt er diverse als een grootmeester. Is het hart en de ziel van zijn orkest. Vele jaren trad hij op in het buitenland als muzikale clown. (Clown is zo'n breed begrip: je hebt „de domme August”, de Glitterclown, „de vagebond”-clowns en de Pierrots). Zijn werkelijke naam is Frans Rettich, zoon van het vermaarde danspaar de Rettichines en stond

al vroeg in het nummer van zijn ouders. Zijn optreden heeft nog niets aan grootheid ingeboet. Daar staat een heer in rokkostuum die een zaal in juichende vervoering brengt.

Ik kon maar niet begrijpen dat deze man niet meer op de grootste tonelen van Europa staat. Frans antwoordde: „Waarom zou ik dat doen, ik heb alles bereikt wat ik wilde bereiken, ik verdien voldoende, ruim voldoende. En wat is nog mooier (doelend op de oud-artiesten) om met deze mensen te mogen samenwerken. Iedere keer dat we samen optreden — en dat zijn vele, vele malen in ons land — is een feest van alles geven wat je in je hebt”. Inderdaad, want hij heeft „grote” jongens om zich heen als Ad van Veen aan de piano en niet te vergeten Anneke Kroeze, Frans Berkhout, Lou Keijzer en Job Bezy.

Ze overspoelen de zaal met operetmuziek en liedjes van vroeger, die ook vele jongeren zich nog herinneren: van ouders of het refreintje nog vaag in het geheugen. Je ziet ze wat dichter bij elkaar schuiven.

Geen verdwazing maar genoeglijk genieten. En er zijn wat jongeren op de avonden. Wonderlijk oud en jong in zo'n weldadige rubriek.

Ensemble

Wie van de medewerkende dames, moet je eerst een pluim geven? Annie Geerlings, Francini Goedhart of alle andere vakvrouwen. Het hele ensemble gaat in een wervelende charleston, Francine en Raxis geven een prima nummer, de tenor Fred Elmers zingt met pracht en gemak. Martin Bouwman is een zanger met een tikje clownerie, Willy Neuss schittert met haar oude liedjes als „de tranen van Ome Arie”, alles in een

bonte afwisseling. Niet vergeten mag worden Elly Rixon, de nog altijd charmante cabarettiëre en — wat jullie niet weten maar ik al jaren — een schat van een vrouw. Het damesensemble staat

onder leiding van Rita Alberts, de vrouw van de onlangs overleden Caarl Alberts, de vader van de bassist van het huidige Cocktail Trio. Ik ken Rita al vele jaren en ben blij dat ondanks de splitsing

Het oud-artiesten ensemble van l. naar r. boven: Fred Elmers, Annie Geerlings, Martin Bouwmeester, Rita Alberts, Ans Bouwmeester, Job van Bezij, Willy Neuss, Frans Rexas, Ad v. Veen. Onder Francine Goedhart, Lou Keyzer, Elly Rixon, Anneke Kroeze, Frans Berkhout.

in de club, we elkander weer mochten ontmoeten. In drie grote gedeelten wordt het programma tot half twaalf afgewerkt. De tijd vliegt. Plots staat een donkerkleurige Amerikaan op uit de zaal en vraagt of hij iets mag spelen op de vleugel. Hij zet in en het geroezemoes verstilt. Men gaat zitten waar men staat en verwonderd kijkt men naar het toneel.

Niemand spreekt, de speld zou men kunnen horen vallen. De tengere man achter de vleugel waar gefascineerd naar geluisterd wordt blijkt Mark Thomson te zijn; pianist van het conservatorium van New York City. De zaal weet drommels goed wat muziek is en brengt hem na de twee recitals van Chopin en Tsjajkowsky een staande ovatie.

Na half twaalf blijven velen nog even hangen en ook de optredende artiesten komen de zaal in. De verhalen komen los over de periode van de wekelijkse artiestenbeurs op het Rembrandtsplein. Dagelijks maar vooral maandags op de „beurs” in de Kroon wat nu de Caransahoek genoemd wordt. Vroeger de Bijenkorf van kleine, grote en hele grote artiesten.

Geschuifeld

Wat heb ik als provinciaal beginneling geschuifeld in de mensenzee op maandag en wat was ik blij als ik een kennis zag die voor mij een stukkie drijfhout was in de bonte massa. Het was de tijd waarin je blij was met werk en als je iemand vroeg of ze die en die datum vrij hadden gewichtig in het boekje bladerde (volgeschreven met dingen die niets met het werk te maken hadden). En dan klonk het . . . de 23ste? Ja dat kan net want we staan tot 22 in Heerlen. Als het maar ver

weg was. Toch had die tijd zijn bekoring. Wat waren we arm en wat voelden we ons rijk. Iedereen weet nog van de moordaanslag op Pisuise. Maar deze avond kwam het gesprek op een moordaanslag tijdens de artiestenbeurs in De Kroon. Weinigen weten dat en het spreekt boekdelen over de saamhorigheid onder de artiesten.

Martelli

Cor Dokter heeft dit ruim dertig geleden nog eens beschreven. Hierbij het verhaal. Willy Castano, een talentvol meisje, zou met Martelli een variéteummer beginnen. Ieder verwonderde zich daarover, want Martelli was een slecht mens die voor niets terugdeinsde en een onbetrouwbaar collega was. Maar hij was kunstenaar en zijn „muziek-act” genoot internationale bekendheid en was een van de beste van Europa. Liefde is blind, zeiden de artiesten, maar Willy hield het niet bij hem uit. Op een maandagmiddag tijdens de beurs zat ze voor het raam. Martelli kwam naar binnen, schoot een kogel door haar hoofd en wist in de paniek te ontkomen. Spoorloos was hij verdwenen.

Gewoonten

De daaropvolgende week zei Bertus Leysten: „Jongens, wie weet staat hij tussen ons in”. Want Martelli’s wereldnummer was dat hij ieder moment in de huid van een ander kon kruipen: met stem, figuur, gezicht en karakter. Zijn beste kennissen konden daarover getuigen. De politie raakte het spoor bijster, maar Brutus had een idee. Alle gewoonten en gebaren van Martelli werden op een rij gezet en afgesproken werd dat

alle artiesten deze gewoonten bij hun optreden die aan de zaal zou bekend maken. FANTASIO trad op in het Metro Palace. Na zijn act stak hij de dwaas geschminkte kop door het gordijn en sprak: „Denk om Martelli. Als hij in gedachten is wrijft hij altijd met zijn vinger langs de neus. Misschien zit hij naast u”. De buikspreekster Carla liet in Royal haar poppen vragen: Wat doe je daar, Karelkje? Ik praat in mezelf, was het antwoord. Op de vraag waarom, kwam: dat doet Martelli ook als hij op straat loopt. In het journaal en de Rotondebioscoop werd een gemaskerde man geprojecteerd die onder het eten steeds mes en vork neerlegde en dan in de handen wreef.

„Let op, zo eet Martelli”, sprak een stem dan. Kijk rond in het restaurant waar u eet. De jacht op hem wordt op talrijke plaatsen door de artiesten ingezet.

Twee weken na de moord, was het succes reeds daar. Op de beurs spreekt niemand anders dan over de moord. Ook over de microfoon. „Collega's, kijk eens om u heen, ziet u iemand die u niet kent, vraag dan: Zijt gij Martelli . . . Let op vraag”. Een schorre, waanzinnige lach klonk door de stilte: Hou op . . . hou op, hier sta ik Martelli . . . Een schot en een man zakt tussen de tafels. De jacht is beëindigd, het wild geschoten. Het is die avond laat geworden. Op weg naar Schagen denk ik nog aan dit oude verhaal. Cor Dokter schreef: Fronti nulla fides . . . op het uiterlijk kan men niet vertrouwen. Als straks van september tot april de oud-artiesten weer in het gezellige Americain Hotel optreden, ben ik er iedere maand. Deze zomer kunt u ze in Treslong bewonderen.

Jan Buisman op stap in Leningrad

HOOFDSTUK 23

De fantastische clown Kloyh liep op klompen uit Schagen

SCHAGEN — Het was druk voor de moederdag en als je je dan laat ontvallen dat je direct daarna met vakantie gaat komt de vraag waar de reis heen is. Men antwoordt zelf met Spanje, Duitsland, Limburg of Spijkerboor. Als je dan zegt: „Ik ga naar Rusland” kijkt iedereen ongelovig en zegt: „Ik keek maar uit, je weet nooit of je terugkomt”. Nu ik ben teruggekomen met voor mij onuitwisbare herinneringen. Ik zal in een aantal artikelen vertellen wat we mochten zien en het iets dat we verder zagen. Maar het grote geheel is voor mij een belevenis geweest, dat ik moeilijk nog meer mee zal maken.

Het was op een donderdagmiddag van de Club der Oudartiesten dat onze secretaris Wim van Gulden begon over de door hem georganiseerde reis naar Rusland. De „ouwe bokken” van het variété begonnen onmiddellijk over het Russische Staatscircus en over het volmaakte van dit program. De één opperde reizen per vliegtuig als mogelijkheid, de ander een cruise, maar het werd tenslotte een ideale combinatie middels een cruise-reis vanaf Travemünde boven Hamburg dichtbij de Oostzone van Duitsland naar Leningrad met het Deense schip Robin Hood. Daar begon eigenlijk ook onze reis.

Een grote groep Nederlanders werd in bussen aangevoerd en met een aantal Duitsers kwam het

aantal op totaal zeshonderd personen. De cruiseorganisatie was in handen van het aloude reisbureau Pool uit Amsterdam. Een vertrouwde naam en een zaak die de verantwoordelijkheid niet schuwt en zeker niet op de mensen afschuift. Dit even tussendoor want het was een groot experiment en de Russen zijn zeer wisselvallig in het nakomen van zelf voorgestelde afspraken. Alle zorgen van visa en geplande plannen en de wijzigingen daarin kwamen neer op het hoofd van de jonge reisleader Henk Struik, die zijn vuurdoop glansrijk doorstond. Hij bleef hoffelijk ondanks dat een aantal Hollanders — nog nauwelijks aan boord — op de bekende wijze „kankerpraat” op gang wilden brengen.

Een reis naar Rusland heeft toch een iets beklemmende sfeer zou je zeggen?

Onzin, we wilden er toch zelf heen en niemand zei ons dat het moest. Wat we wel en niet mochten bij diverse bezoeken in Rusland werd als een spel kaarten door elkaar geschud door telexberichten naar de ambassades en vice versa. Gelukkig kon het merendeel instemmen met enkele wijzigingen en hield daarmee Struik overeind. Een woord van lof aan het adres van Pool dat de enorme extra kosten stilzwijgend voor zijn rekening nam.

Adembenemend, zowel in licht- als schaduwzijde, is de belevenis geworden, als ik — eenmaal thuis — de reis overzie. Ik schrijf gewoon wat

mijn ogen hebben gezien en mijn oren hebben gehoord. En ach, het was maar een speldekopje wat we zagen en bezochten maar je kunt je beter een oordeel vormen na zo'n reis als dat je er over praat als je nooit verder bent geweest dan Zaltbommel.

Robin Hood

In al zijn glorie lag in Travemünde het Deense schip op ons te wachten en een poos kreeg je het beeld te zien van „landverhuizers”, een dikke zeshonderd man die zwaar bepakt aan boord gingen. In een volgend hoofdstuk zal ik uitvoerig ingaan op onze belevenissen op dit prachtige schip met zijn uitzonderlijke verzorging zowel in- als

uitwendig. Alle lof voor ons „huis” tijdens het gehele bezoek.

Een Duitse en een Deense kapitein bemanden de brug, daar de Duitse maatschappij die het schip in charter nam ook een kapitein en de rond vijftig bemanningsleden leverde. Met een kalme zee en in stralend weer voeren we de haven uit richting Oostzee. Na het diner zou in de Tivoli-zaal de kapitein ons welkom heten en het welkomstbal aan boord openen. Velen van ons waren in gala present: je weet wel, van onderen slobberig lang en van boven verduveld kort en bloot en graag gewichtig doen voor de kapitein met alle goud en krullen en de hofmeesters met dito zilver stonden aangetreden voor het protocol.

De Robin Hood, ons eerste klas hotel tijdens de reis. Gegevens: 7672 BRT, 125 meter lang, 19,25 meter breed. Negentien knopen.

„Stoot van de boot”

De Deense kapitein maakte op mij direct de indruk van „ouwe snoeper”. Voor de openingsdans had hij een oogverblindende dame uitgezocht wat iemand achter mij deed zeggen „dat is de stoot van de boot”. Beiden gaven ook een demonstratie dansen weg. Fred Astaire waardig, en een daverend, verdiend applaus was hun deel. Toen ze later bij de kapitein aan de gereserveerde tafel zat en de champagne rondging, dacht ik dat ze daar thuishoorde. Zij bleek echter in Amsterdam te wonen en bij onze georganiseerde groep te behoren en was later voor velen van ons een zeer charmante vraagbaak. (Ik dacht wel eens: . . . meid als je een koe was, kocht ik je. Dit als compliment bedoeld).

Samen met mijn vrouw stond ik die avond op het Atlanta-dek naar niets dan water en water in een prachtige zee te kijken. Geen schip te zien en even dacht ik: zouden de Russen al weten dat we komen en zich terugtrekken. Toen we na vijftien uur varen Leningrad naderden, krioelde 't van de schepen waaronder Nederlandse houtschepen en tankers met grote pijpleidingen richting Rusland. Vooral bij de kilometerslange Marinehaven vergezelden militaire schepen ons en op kleine afstand dook een onderzeeër naast ons op. Kijkers en fototoestellen waren streng verboden; later in de stad werd geen bezwaar tot foto of film gemaakt. De eigenlijke haven is een aaneenschakeling van enorme aantallen schepen, kilometers lange kranen die enorme hoeveelheden lossen en laden, waar mensen werken als een goed georganiseerde mierenhoop. En zo bereikten we dan Leningrad, de door tsaar Peter de

Grote gestichte stad aan de oevers van de drassige Nawa Delta. Een prachtige stad met een rijkdom aan gebouwen als bijvoorbeeld het beroemde Winterpaleis van de vermaarde architect Rastgelli. In 1917 vuurde de kruiser Aurora op dit gebouw het eerste schot af als sein tot de revolutie. Alle dingen die we thuis hadden doorgenomen zouden we nu zelf aanschouwen in deze stad

De stoot van de boot

waarin het licht in de lange zomernachten nauwelijks verdwijnt.

In het programma van de eerste dag op Russische bodem was een bezoek aan het Staatscircus opgenomen dat maar enkele tientallen van ons konden meemaken.

In de korte rit door Leningrad vanaf de haven was de indruk er één (zoals vele havensteden) van een wat grauwe stad met overal vegende vrouwen met takkenbezems, jongens en meisjes gewapend met schoppen in de parken en overal brandschone straten. Zo ijselijk schoon dat het kleinste propje papier hier ondenkbaar zou zijn.

Weinig kleur in de winkels en weinig lichtreclames wat voor onze ogen wat vreemd aandeed. Daar waren de straat-kiosken, de wagens die ons deden denken aan de oude „gierwagen” waaruit een soort pruimensap werd getapt. Een lange rij mensen wachtte geduldig tot zij hun kan bier op straat konden drinken. De kleding van de mensen deed denken aan de stijl van dertig jaar terug bij ons. De rit voerde verder langs de prachtige gebouwen met gouden koepels uit de tsarentijd langs de Nawa en zo bereikten we het circusgebouw.

Het Staatscircus

Velen van ons hebben het Russische circus via de televisie gezien maar om het in het land zelf persoonlijk mee te kunnen maken, is een belevenis die je zelden of nooit in de schoot geworpen wordt. Het circus is een vast gebouw en tot de nok toe met duizenden bezoekers gevuld en bood een zo grandioos programma dat het nauwelijks te beschrijven valt. Het is moeilijk te zeggen wat

het mooiste was. Alles maar dan ook alles was een perfectie van het schier onmogelijke. Was 't springnummer het mooist?

In een donkere piste gleed een stuk beschreven parkement met een veren pen in de spot over het zand en plots werd een oud Russisch schilderij aan het begin van de piste getoverd met kozakken bij een klein huisje waaruit de rook uit de schoorsteen kringelde.

Dat ontplofte in een wervelende show waarnaar ik ruim vijf minuten met open mond naar heb zitten kijken. Vijf huizen hoog sprongen deze mensen. Of was het de illusionist die vlak voor mijn snufferd een nog nooit gezien nummer bracht. Of zestien prachtige paarden volmaakt gelijk van tekening, grootte en sierlijkheid (tweelingen kunnen op elkaar lijken maar dit sloeg alles) die met rust en elan rondgeleid werden. Of was het het luchtnummer of de berenshow met de muzikale beren in een toppop-show inclusief een verwaande beer die een dompteuse voor zich trachtte te winnen. Of was het toch de grote, jonge clown KLOYH; onbetwist de grote opvolger van de legendarische Popof. Ja dat zou het beste kunnen zijn.

Met in het achterhoofd een plannetje had ik klompen meegenomen om ze Kloyh te schenken als daar kans voor was. Mijn vrouw zat iets gunstiger bij een opgang en tijdens zijn fietsnummer wees ik op de klompen en dacht, dat durft ze nooit. Ze stapte naar een ouvreuse die haar naar het begin van de piste bracht en onder een daverend applaus van de duizenden trad ze de arena in en overhandigde de klompen uit Schagen. Met een charmante kus werd ze beloond en hij stapte vol trots op de klompen uit Schagen rond. Even

De Russische clown Kloyh wordt gezien als de opvolger van de grote Popof. De foto werd mevrouw Buisman aangeboden als dank voor de Schager klompen die ze in de piste aanbood.

later werd een foto met handtekening bij haar gebracht als dank.

Een onvergetelijke avond die de verre reis alleen al waard was. In het ordelijk gedrang na aflooptikte iemand me op de schouder en zei: „Jan als

je Daan Pool uit Oudesluis ziet doe hem dan de groeten . . .” Het bleek Tommy Bouman te zijn, de vroegere helft van „Daan Pool en Tommy Bouman”. Wat is de wereld toch klein. Aan boord hebben we tot de kleine uurtjes gezellig gezeten.

Jan Buisman op stap in Leningrad (II)

HOOFDSTUK 24

SCHAGEN — Ja hoor! Ik had er al op gerekend. Met een blik in de ogen van, nu zal ik m'n zegje eens doen, kwam ze het tuincentrum oplopen. En dan flitst het toch door je heen, wat zal de klacht kunnen zijn. Zou haar „Pietje Puk” het vroegtijdig hebben begeven, of wil ze mij de schuld geven dat de rupsen juist hun grote jaarvergadering in haar bomen en struiken houden. Mis, totaal mis. Met opgetrokken lippen die door de onverwachte beweging de verf deden bladderen, zei ze: „Hoe kom je er nu bij om naar Rusland te gaan met vakantie”. Het klonk nu net of ik overspel met haar oudste zuster had gepleegd.

Oei, dacht ik, maar gelukkig ben ik nogal ruim gesorteerd in antwoorden. Ik weet dat u zo'n tien jaar achtereen naar Spanje bent gegaan om te sudderen toen Franco nog aan het laadje zat, dus dacht ik dat mevrouw het wel niet erg zou vinden als ik de andere kant opga. Nou ja, dat moet je zelf ook maar weten maar mij niet gezien! Maar eigenlijk kom ik voor spul voor de rupsen in m'n tuin . . . dus toch.

Maar nu het verdere verhaal van de reis naar Leningrad. Toen we na de circusvoorstelling met de Intertour-bus weer bij ons drijvend hotel arriveerden, kwam ook de bus die de opera had bezocht aan.

Ook deze mensen waren vol lof over het gebodene en woorden van „dat had je moeten zien”

vlogen over en weer. Ik had voor het circus gekozen en daar, zoals ik al schreef, geen spijt van gehad.

Voor we aan boord gingen moesten we onze „bruine pas” weer inleveren en kregen onze eigen pas terug; een formaliteit die iedere keer als we van boord gingen, herhaald werd. Vier Russen stonden onder aan de trap voor deze „ruilbeurs”. Dat waren allemaal van die dingen die ons vreemd zijn en ietwat beklemmend. Als je van boord wilde, moest je ook een aparte kaart tonen en stond, als je de stad inwilde, de gids van Intertour gereed met degelijke en zeer correct geklede jongedames als gids (studenten) waarvan één ons in uitstekend nederlands begeleidde.

U weet wel, stoppen op een plein waar gefotografeerd mocht worden. Wat lopen en dan weer verder, naar weer hetzelfde ritueel. Alleen de laatste dag mochten we een poos vrij de stad in, maar dan loop je ook als een kat in een vreemd pakhuis (bij andere reizen, voor alle duidelijkheid, kon men vrij rondlopen, maar door omstandigheden had onze groep een groepsvisum).

Maar ja, eigenlijk hadden we niet anders verwacht en dan aanvaard je de beperkingen. Ik kan me dan ook voorstellen dat een golf van zeshonderd man in dat land problemen kan geven. Even tussendoor nog iets over de pauze tijdens de circusvoorstelling. Op de wandelgangen mocht niet gerookt worden, wel in de zgn. „toilettruimte”. Toen ik daar binnenging, rook ik een vreemde tabaksgeur. Toen ik de rokers aankeek, wist ik

het weer; als jongen van vijftien-zestien kochten we bij Nonnekes op de Gedempte Gracht zgn. Russische sigaretten: half tabak en de rest een kartonnen huls. Je kneep dan twee keer om en om en dan had je een pijpje. Nu, ze zijn er daar nog volop en ook de bijzondere geur was nog dezelfde.

Aan boord was het iedere avond feest in de Salon waar een orkest o.l.v. Cor de Vries voor de muzikale omlijsting zorgde. Weer anderen zaten in het Codan restaurant of aan de Princessebar. Bij elkaar een drijvend stukje Westen in het Oostblok. Ook nu weer bleek weer dat reisbureau Pool alles in het werk stelde om alsnog enkele korte trips voor de mensen te organiseren en was Virginia Fraenck (de „stoot van de boot”) een vraagbaak voor iedereen.

De Petershof

De andere dag stond een bezoek aan de „Petershof” ongeveer dertig kilometer buiten Leningrad op het programma. Dan zie je ook de buitenkant; kleine huisjes en gehuchten die aan tekeningen van Anton Pieck deden denken. Wat me toen zo opviel was de vervoelbaarheid van alles. Ik begrijp dat moeilijk. Mijn totaalindruk was dat daar iedereen aan het werk was: vrouwen, meisjes en jongens zijn aan het stratenmaken, metselen, harken, spitten. Iedereen is bezig.

Wat zou een pot verf op die houten huisjes een vriendelijker aanblik geven. Daarentegen, als je de enorme nieuwbouw van de stad zag — de Bijlmer van Leningrad, zal ik maar zeggen — dan was daar wel met kleuren gespeeld.

Cursus

Leningrad is rijk aan prachtige gebouwen met torens, een stad op een drassige bodem van water, riet en meeuwen. Tsaar Peter begon rond 1700 aan de klus en had daarvoor nog een cursus in Zaandam gevolgd, volgens de overlevering. Om zijn ideaal te verwezenlijken liet hij 40.000 man ploeteren waarvan er duizenden door ziekte, uitputting en verdrinking omkwamen in de drassige massa. In twee eeuwen is er uit dit idee een machtige stad opgebouwd.

Het beroemde „Winterpaleis” is in zijn barokke stijl wel een van de mooiste gebouwen, al is het talloze malen veranderd en vergroot. Niet vergeten mag worden de Hermitage waar ruim twee miljoen kunstvoorwerpen geborgen zijn en vele schilderijen van Rembrandt, Titiaan, Rafaël, Michelangelo enz. enz., hangen. Zo kunnen we nog lange, lange tijd doorgaan met bijv. de Admirali-teitsgebouwen, de St. Iszaak kathedraal.

Maar onze reis ging naar de Petershof, het zomervernieuw van de Tsaar. Even sta je beduusd te kijken en vraag je je af wat de zin nu geweest is om daar zo'n gigantisch paleis neer te zetten voor zo'n paar mensen.

Voor het paleis is een immens groot park aangelegd met gouden beelden en spuitende fontein en weer het beeld van vegende vrouwen, schilderende meisjes, spittende en harkende lieden. Alles en alles spreekt van een in mijn ogen overdreven weelde.

Natuurlijk is het van historisch belang dat dit voor het nageslacht bewaard blijft. Ook op de pleinen voor het paleis, kijk je wat schichtig rond waar je je sigarettepeuk uit zult trappen. Als je denkt dat niemand je ziet, laat je hem terloops

vallen, voet er op en net doen of je neus bloedt. Had je gedacht: een oud vouwtje met een kort bezempje als stoffer en blik staat te wachten tot je verder loopt. Ze kijkt niet boos maar met haar stoffertje wijst ze naar de grote asbakpotten, even verderop.

Toen was het onze beurt om het grote paleis van Petrodworetz te bezichtigen. Zonder dat we een bewijs van afgifte kregen moesten we jassen, tassen en hoeden afgeven, zij het wel onder streng oog van een controleur in burger. Na eerst sloffen onder de schoenen gebonden te hebben, begon onze „Elfstedentocht” door het paleis, sloffend en schaatsend over de prachtige parketvloeren.

In de grote ruzie van '40-'45 hadden de Duitsers veel van dit magnifieke gebouw verwoest maar met grote zorgvuldigheid is het weer gerestaureerd. Kunstenaars op elk gebied gaven het verwoeste gedeelte de oude glorie terug. Onder de correcte uiteenzetting van een gids sjezen we door zalen met aardewerk, schilderijen, houtsnijwerk, langs gedekte tafels die op gasten leken te wachten, door slaapkamers met L-vormige bedden van vermoedelijk een tsaar of andere hoge piet van enorme afmeting.

Achter me vroeg een vrouw: „Hoe deed hij dat nou”. Natuurlijk was er een Amsterdammer die antwoordde: „Hoe of hij het deed? Net als mijn opa, in de Anjelierstraat, juffrouw”.

Het beroemde Winterpaleis, voormalig verblijf van de stichter van de stad, Tsaar Peter.

Met bussen trokken we daarna weer terug naar Leningrad; langs de bruggen van de rivier de Neva waarin nog ijsblokken dreven. 's Nachts om twee uur gaan de bruggen open om de scheepvaart doorgang te verlenen naar het Westen. Langs prachtige gebouwen ging het weer richting Robin Hood.

Het welslagen van de reis was voor een groot deel te danken aan de verzorging aan boord. Mensen nog aan toe, dat kun je je in het duurste hotel niet beter wensen. Alles even helder en schoon, van bed tot buffet en alles tegen billijke prijzen met elke dag mooi weer.

In de Tivolizaal werd 's avonds een talentenjacht georganiseerd. De tante uit Amsterdam bracht

het liedje van Fie de la Mar: Ik wil gelukkig zijn. Ze had geen prijs en haar supporters vonden dat maar zo zo. Want het was haar „op het lijf” geschreven. En de man die even een aria weggaf, weet de mislukking aan de begeleiding, maar dat alles mocht de pret niet drukken. Weer anderen zaten in diverse zalen te kaarten of keken zomaar wat naar de bedrijvigheid in de haven. De volgende dag werden we weer vrij gelaten en die tijd benutten we om inkopen te doen.

In de speciale staatswinkel konden we met Hollands of Duits geld betalen. Leuke dingen voor een lage prijs. Om twee uur 's middags zouden we uit Leningrad vertrekken. Er bleken twee personen zoek te zijn. Overal bedrijvigheid want het

schip moest voor ieder uur dat het langer in de haven lag tweeduizend gulden betalen aan extra kosten. Alles en iedereen ging op zoek. Er werd besloten tot drie uur te wachten en om kwart voor drie kwamen ze aankuieren. Een uitstapje dat hen terecht op dertienhonderd gulden kwam te staan.

Vanuit Travemünde vervoerden bussen ons weer naar Nederland. Al met al een onvergetelijke reis waarvoor het reisbureau Pool lof verdient, al zijn er natuurlijk altijd mensen die kritiek hebben.

De bruggen over de rivier de Neva, belangrijke scheepvaartroute.